

1928



Β. ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΝΕΟΤΕΡΑΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
ΑΘΗΝΑΙ - ΑΛΘΑΙΑΣ 4.

6 8
C C
C C
C C
C C
C C
C C
C C

1928

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ
Καθηγητοῦ Ζ' Γυμνασίου Ἀθηνῶν

*Μεταφρασθέντος Ἐκδόσεως
ΣΤ' Τάξεως*

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν & τὰς Ε' & ΣΤ' συνδιδασκομέναις
τῶν δημοτικῶν σχολείων

*Ἐπισημασθέντος ἐν τῇ ἐπιφύλαξιν ἕκαστου
τοῦ βιβλίου ἐπὶ τὴν ἀριθμὸν 368
καὶ ὁ κεντρικὸς ἀριθμὸς ἐπιφύλαξιν
ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς 368
καὶ ὁ κεντρικὸς ἀριθμὸς ἐπιφύλαξιν
ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς 368*



ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε. - ΑΘΗΝΑΙ

4 - ΟΔΟΣ ΑΛΘΑΙΑΣ - 4

1937

θα παιδιά - εγώ και η δόξα ή παρ' εμένα
να γονατίσει γέ μερός με' εσ'

~~με~~ μεγάλο βασιζιάμα

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουγ τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγ-
γραφέως.

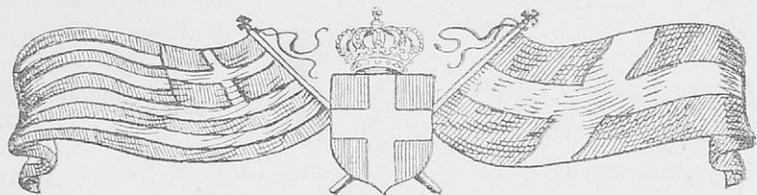
Σημείωσις νόμου - εγώ και

Πέλι εγώ και

PRINTED IN GREECE—1937

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.

Ἄριθ 25



ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Παράθεσις

Ἱστορία

Ὅπως ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱστορίαν του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μαθάνομεν πῶς ἔζησεν εἰς τὴν ζωὴν του, ἂν δηλ. ἔκαμε καλὰς πράξεις ἢ ἐδημιούργησεν ἔργα ὠφελήσαντα τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς συμπολίτας του ἢ καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἔτσι καὶ ἕκαστον Ἔθνος ἔχει τὴν ἰδικὴν του ἱστορίαν. Δι' αὐτῆς μαθάνομεν πῶς ἔζησεν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερον ἐν ἔθνος· πῶς δηλ. ἐκυβερνήθη, ἂν ἐφάνη ἀνώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου, ἂν ἀνέδειξε μεγάλους ἄνδρας εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ἢ γενναίους πολεμιστάς. Ὅλα αὐτὰ μᾶς τὰ διδάσκει ἡ Ἱστορία.

Τὸ ἰδικόν μας Ἔθνος ἔχει τὴν ἐνδοξοτέραν ἱστορίαν, διότι ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς Ἀρχαίους κυρίως χρόνους ἀνέδειξε μεγάλους σοφοὺς, γενναίους πολεμιστάς καὶ λαμπροὺς καλλιτέχνας : Σωκράτη, Πλάτωνα καὶ

Ἄριστοτέλην, Ὅμηρον, Εὐριπίδην καὶ Ἄριστοφάνην, Φειδίαν καὶ Πραξιτέλην, Περικλέα καὶ Δημοσθένην, Λεωνίδα καὶ Μέγαρον Ἀλέξανδρον. Ὀλίγοι ἄλλοι λαοὶ ἔχουν βέβαια νὰ ἐπιδείξουν τοιοῦτους ἄνδρας. Τὰς πράξεις των, τὰ ποιήματα καὶ τὰ συγγράμματά των, τὰ μεγάλα ἔργα των καὶ τὴν σοφίαν καὶ ἀρετὴν των θαυμάζει καὶ σήμερον ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἐποχάς, τὴν Βυζαντινὴν, ὅπως εἶδομεν, καὶ τὴν Νεωτέραν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἡ Ἑλλάς ἀνέδειξε μεγάλους ἄνδρας, πρότυπα ἀνδρείας, φιλοπατρίας καὶ ἀρετῆς.

Ὅλοι οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ὅλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν μελετῶσι τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. Δι' ἡμᾶς ἐπομένως τοὺς Ἕλληνας εἶναι ὑποχρέωσις πλέον νὰ μελετῶμεν καὶ νὰ γνωρίζωμεν καλὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους μας.

Σκοπὸς καὶ σημασία τῆς μελέτης τῆς Ἱστορίας.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ὑποχρέωσεως, ποὺ ἔχομεν πρὸς τοὺς προγόνους μας, ἡ μελέτη τῆς Ἱστορίας μᾶς χρησιμεύει καὶ μᾶς ὠφελεῖ πολὺ καὶ εἰς τὸν σημερινὸν βίον μας. Ἐκεῖνος δηλ. ποὺ μελετᾷ καὶ γνωρίζει τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἔθνους του, κρίνει ὀρθότερον καὶ ἀσφαλέστερον περὶ τῆς παρουσίας καταστάσεως τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Κράτους καὶ δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πρόοδόν του.

Πηγαὶ τῆς Ἱστορίας. Τὰ διασωθέντα ποιήματα τῶν ποιητῶν, τὰ συγγράμματα τῶν διαφόρων συγγραφέων ἐκάστης ἐποχῆς καὶ οἱ λόγοι τῶν ρητόρων μᾶς

δίδουν διαφόρους πληροφορίας διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους. Τὰ ἔργα ἐπίσης τῶν καλλιτεχνῶν, ἀγάλματα, πίνακες ζωγραφικοί, ἐπιγραφαί, ναοὶ καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα, ἐρείπια τειχῶν, φρουρίων καὶ οἰκιῶν, ἀγγεῖα καὶ οἰκιακὰ σκεύη, ποὺ ἐσώθησαν, μᾶς δίδουν σαφῆ ιδεάν τῆς ὅλης ζωῆς τοῦ Ἔθνους. Ὅλα αὐτὰ εἶναι αἱ Πηγαὶ τῆς Ἱστορίας.

Διαίρεσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Τὴν Ἑλλ. Ἱστορίαν διαιροῦμεν εἰς τρία μεγάλα μέρη (τρεῖς ἐποχάς).

Α'.) Ἀρχαία Ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (2000 π.Χ.—330 μ.Χ.).

Β'.) Βυζαντινὴ Ἱστορία ἢ Μεσαιωνικὴ Ἑλλ. Ἱστορία 330—1453. (Α' περίοδος 330—395 μ.Χ. τὸ Χριστιανικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος. Β' περίοδος 395—1453 τὸ Βυζαντινὸν Κράτος).

Γ'.) Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἱστορία 1453 μέχρι σήμερον. Τὴν τελευταίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τρία μέρη (περιόδους).

Α'.) Τὴν Τουρκοκρατίαν 1453—1820

Β'.) Τὴν Ἐπανάστασιν 1821—1829

Γ'.) Τὴν Ἐλευθέραν Ἑλλάδα 1830 μέχρι σήμερον.

Handwritten notes:
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...



ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

(Διὰ τὰς συνδιδασκομένας τάξεις)

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

1. Οἱ Ἕλληνας. Ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα τὸ 146 π.Χ. Μετ'ὀλίγα ἔτη κατέκτησαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ὅπου εἶχε διαδοθῆ ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ εἶχον ἰδρυθῆ Ἑλληνικὰ Κράτη, τὰ λεγόμενα Κράτη τῶν Διαδόχων. Τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς κατέκτησαν τὸν Β' καὶ Α' π.Χ. αἰῶνα καταλύσαντες τὰ Κράτη τῶν Διαδόχων οἱ Ρωμαῖοι. Τὸ τελευταῖον τῶν Ἑλληνικῶν τούτων Κρατῶν, τὸ Κράτος τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου, κατέλυσαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ κατέκτησαν τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸ 30 π.Χ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς οἱ Ρωμαῖοι εἶχον Πολίτευμα Δημοκρατικόν. Τότε ὅμως κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ νὰ κυβερνᾷ μόνος του τὸ ἀπέραντον

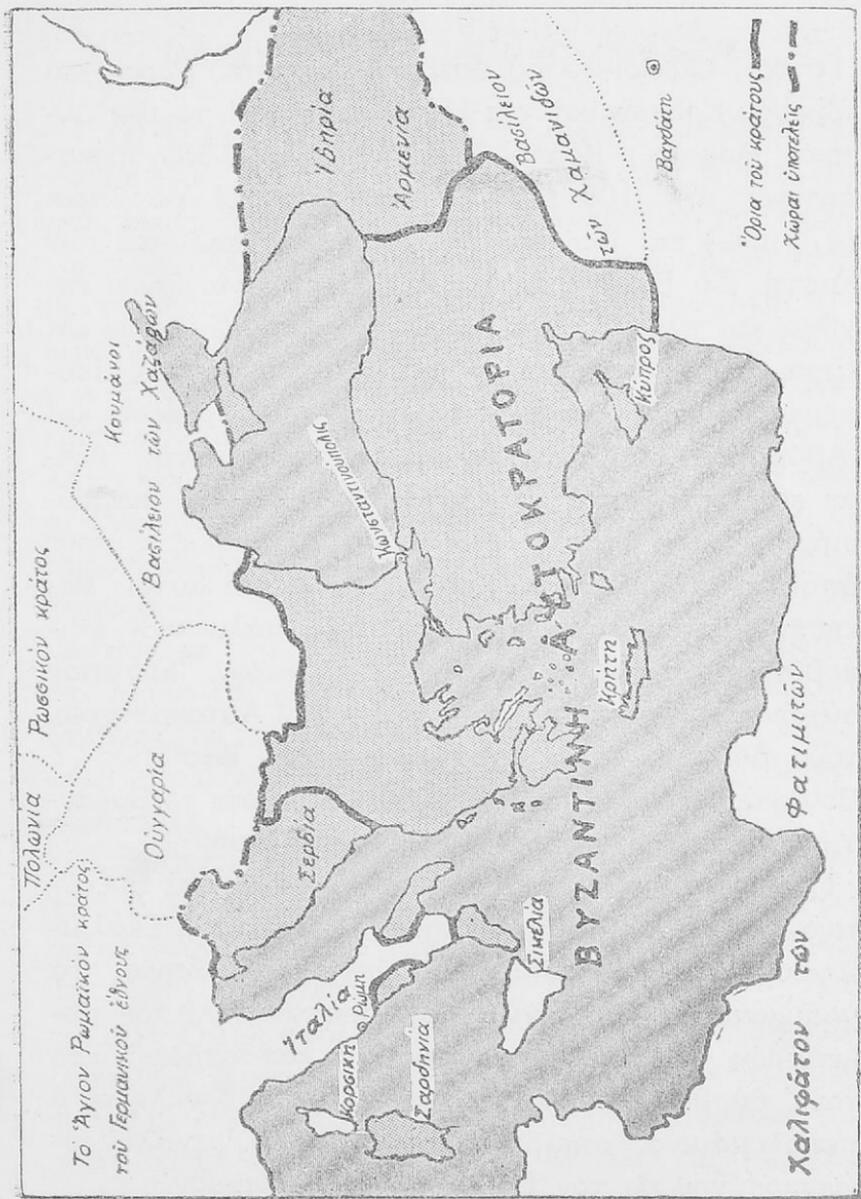
Κράτος ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Μεγάλου Ρωμαίου στρατηγοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀνδρὸς Ἰουλίου Καίσαρος Ὁ κ τ α β ι α ν ὸ ς Α ὕ γ ο υ σ τ ο ς. Ἐγινε δηλ. Α ὕ τ ο κ ρ ά τ ω ρ (21 π.Χ.—14 μ.Χ.). Οἱ διάδοχοί του κατέκτησαν καὶ ἄλλας χώρας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔγινε πλέον Κοσμοκρατορία.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν. Ἐντὸς ὀλίγου εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς, ἂν καὶ οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης κατεδίωξαν ἀγρίως τοὺς Χριστιανούς (Δ ι ω γ μ ο ί).

Οἱ διωγμοὶ ἐσταμάτησαν, ὅταν εἰς Αὐτοκράτωρ, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τοὺς Χριστιανούς. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὸ Βυζάντιον· ἡ νέα Ρώμη ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομά του Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ο ὕ π ο λ ι ς. (330 μ.Χ.).

Τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος χωρίζεται μετ' ὀλίγα ἔτη εἰς δύο, τὸ ἓν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην εἰς τὴν Δύσιν, τὸ δὲ ἄλλο μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν (Βυζάντιον) εἰς τὴν Ἀνατολήν (395 μ.Χ.). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὠνομάσθη Β υ ζ α ν τ ι ν ὸ ν Κ ρ ά τ ο ς.

2. Τὸ Βυζαντινὸν Κράτος καὶ οἱ ἀγῶνές του κατὰ τῶν Βαρβάρων. Περὶ τοὺς χρόνους τούτους (μέσα τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος) ἤρχισαν αἱ λεγόμεναι βαρβαρικοὶ ἐπιδρομαί. Διάφοροι δηλ. ἄγριοι βαρβαρικοὶ λαοί.



1.—Χάρτης τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἐπὶ Βασιλείου Βουλγαροκράτου.

(Γότθοι, Ούννοι—κλπ.) εισέβαλλον εἰς τὰς χώρας καὶ τῶν δύο Κρατῶν καὶ τὰς ἐλεηλάτου. Καὶ τὸ μὲν Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξη περισσότερον ἀπὸ 100 ἔτη. Τὸ κατέλυσαν οἱ βάρβαροι (476 μ.Χ.) καὶ ἵδρυσαν εἰς τὰς χώρας του ἰδικὰ των Κράτη. Τὸ Βυζαντινὸν ὅμως Κράτος ἠγωνίσθη ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη κατὰ τῶν βαρβαρικῶν λαῶν καὶ ἔζησε βίον ἔνδοξον. Οἱ Μεγάλοι Αὐτοκράτορες Ἰουστινιανὸς καὶ Ἡράκλειος ἐνίκησαν τοὺς Γότθους καὶ Ἀβάρους εἰς τὴν Εὐρώπην, τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἔστερέωσαν τὸ Κράτος. Μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἄλλος φοβερὸς ἐχθρὸς, οἱ Ἀραβες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκινδύνευσε τὸ Κράτος· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐνίκηθησαν ἐπανειλημμένως. Ἀργότερα πάλιν νέοι ἐπίφοβοι ἐχθροὶ ἐμφανίζονται, οἱ Βούλγαροι. Ἐναντίον αὐτῶν ἠγωνίσθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ Αὐτοκράτορες, τοὺς ἐνίκησεν ὅμως κατὰ κράτος ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος (περὶ τὸ 1000 μ.Χ.) Τότε τὸ Βυζαντινὸν Κράτος εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Οἱ κάτοικοι τῶν περισσοτέρων χωρῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἦσαν Ἕλληνες Χριστιανοί. Ἐκαλλιέργουν καὶ οὗτοι, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, τὰ γράμματα καὶ τὰς Τέχνας. Διετήρησαν δηλ. τὸν πολιτισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐκινδύνευσε νὰ καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Διὰ τοῦτο δὲ κυρίως ὀλόκληρος ὁ πεπολιτισμένος σήμερον κόσμος ὀφείλει μεγάλην εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Βυζαντινὸν Ἕλλητισμὸν.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. **Οί Τούρκοι.** Κατά τὸν 11ον αἰῶνα παρουσιάζονται εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Τούρκοι. Ἦσαν λαὸς ἄγριος καὶ πολεμικός. Κατέκτησαν πολλὰς χώρας καὶ διαδέχονται τοὺς Ἀραβας. Πιστεύουν, ὅπως καὶ οἱ Ἀραβες, εἰς τὴν Θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ (Μωαμεθανοὶ) καὶ πολεμοῦν μὲ μέγαν φανατισμόν. Ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγωνίζονται ἐπὶ 400 ἔτη οἱ Βυζαντινοὶ Ἄυτοκράτορες. Δὲν κατορθώνουν ὅμως νὰ τοὺς νικήσουν τελειωτικῶς, ὅπως τοὺς ἄλλους βαρβάρους, διότι καὶ οἱ Εὐρωπαϊκοὶ Χριστιανικοὶ λαοί, τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον μὲ ἓν ὄνομα Φράγκους, ἀντὶ νὰ βοηθήσουν τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, φροντίζουν τοῦναντίον νὰ τὸ ἐξασθενίσουν. Μὲ τὴν πρόφασιν δηλ. ὅτι θέλουν καὶ αὐτοὶ νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους, ἔρχονται εἰς τὴν Ἀνατολήν (Σταυροφορίαι) καὶ κατακτοῦν πολλὰς χώρας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. (Φραγκοκρατία).

Οἱ Βυζαντινοὶ Ἕλληνες ἀγωνίζονται ὡς λέοντες κατὰ τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν. Ἄυτοκράτορες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶναι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (13, 14 καὶ 15 Αἰῶν) οἱ Παλαιολόγοι.

2) **Οἱ Ὄθωμανοὶ Τούρκοι.**—**Κατάλυσις τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.** Περὶ τὸ 1300 μ. Χ. μία Τουρκικὴ φυλὴ, οἱ λεγόμενοι Ὄθωμανοὶ Τούρκοι, ἰδρύουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἰδικόν των Κράτος καὶ περνοῦν μετ' ὀλίγα ἔτη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Καταλαμβάνουν τὰς περισσοτέρας ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους

καὶ ἐπὶ τέλους πολιορκοῦν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὑπερήσπισεν ὅσον ἠδυνήθη τὴν Πόλιν καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος. Τὴν 29ην Μαΐου 1453 ὁ Σουλτᾶνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ εἰσῆλθεν εἰς τὴν καταληφθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἱστορία, τῆς ὁποίας πρώτη περίοδος εἶναι ἡ λεγομένη ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας.

Η ΕΥΡΩΠΗ

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, εἶχον δημιουργηθῆ ἄλλα Κράτη. Οἱ βαρβαρικοὶ λαοί, ποὺ κατέλυσαν τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος, ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἵδρυσαν Κράτη Χριστιανικά, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον ἔγινε κατὰ τὸ 800 μ.Χ. τὸ Κράτος τῶν Φράγκων. Τοῦτο ἐχωρίσθη ἀργότερα (843 μ.Χ.) καὶ ἰδρύθησαν εἰς τὰς χώρας τουτρία ἄλλα Κράτη· τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἰδρύθησαν βραδύτερον μικρὰ Κρατίδια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ναυτικὸν Κράτος τῆς Ἑνετίας. Ἡ Ἑνετία ἦτο πολὺ ἰσχυρὸν καὶ πλούσιον Κράτος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους ἐπίσης εἶχεν ἰδρυθῆ τὸ βασίλειον τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὁποῖον μετὰ ταῦτα πολὺ ἤκμασε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

(Διὰ τὰ ἐξατάξια σχολεῖα)

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΟΣ

Φεουδαρχία. Εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους (476 μ.Χ.) ἐδημιουργήθησαν πολλὰ Κράτη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σπουδαιότερον ἔγινε τὸ Κράτος τῶν Φράγκων. Τοῦτο ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου (800 μ.Χ.) περιελάμβανε μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης, ὅσον περίπου ἡ παλαιὰ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Οἱ διάδοχοι ὅμως τοῦ Καρόλου ἐχώρισαν αὐτὸ εἰς τρία Κράτη τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας, καὶ ἔτσι κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ὑπάρχουν εἰς τὴν Εὐρώπην πολλὰ Κράτη· ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται καὶ τὰ σημερινά. Οἱ Βασιλεῖς τῶν κρατῶν τούτων, ἐπειδὴ ἐστηρίζοντο εἰς τὸν στρατὸν κυρίως, ἤναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τοὺς Ἀξιωματικοὺς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, ἵνα τὰς διοικοῦν καὶ εἰσπράττουν τοὺς φόρους. Οἱ Ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἀπέκτησαν ἀπέραντα κτήματα, ἔκτισαν πύργους καὶ φρούρια διὰ τὴν ἀσφάλειάν των καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐπαρχίας των. Διετήρουν στρατὸν ἰδικόν των ἀπὸ ἵππεις κυρίως. Αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι των εἶναι τῶρα οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἄρχοντες. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῶν μικρῶν τότε πόλεων καὶ τῶν χωρίων (ἄστοι καὶ ἀγρό-

ται) ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπακούουν τυφλῶς εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματά των λαμβάνοντες ἐλάχιστον μέρος τοῦ εἰσοδήματος· κατήντησαν δηλ. δοῦλοι (δουλοπάροικοι). Οἱ πλούσιοι ἄρχοντες ζῶσι πολυτελῶς εἰς τοὺς πύργους των καὶ ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ. Αἱ περιφέρειαι, τὰς ὁποίας διοικοῦν οἱ ἄρχοντες, λέγονται φέουδα ἢ τιμάρια, αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ Φεουδάρχει ἢ Τιμαριοῦχοι. Πολὺ συχνὰ οἱ Φεουδάρχει ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Κράτους πολεμοῦν μεταξύ των, καμμιὰ φορά δὲ καὶ μὲ τὸν ἴδιον τὸν Βασιλέα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκυβερνῶντο τὰ Μεσαιωνικὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης. Τὸ καθεστῶς αὐτὸ λέγεται Φεουδαρχικὸν καὶ διετηρήθη πολλοὺς αἰῶνας.

2. Ἐπολυταρχία. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Βασιλεὺς τοῦ Φεουδαρχικοῦ Κράτους δὲν εἶχε μεγάλην δύναμιν, αἱ δὲ διαταγαὶ του δὲν ἐξετελοῦντο. Εἶναι φανερόν ἐπίσης ὅτι ὁ λαὸς ἦτο ἀδύνατον νὰ προοδεύσῃ καὶ εὐημερήσῃ, ἀφοῦ ἔζη εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ ἀμάθειαν. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως (15ον καὶ 16ον αἰῶνα) ὅλοι οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἔβλεπον καὶ ὑπεστήριζον ὅτι πρέπει τὸ καθεστῶς αὐτὸ νὰ μεταβληθῇ. Καὶ πράγματι μετεβλήθη, διότι πολλαὶ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις συνετέλεσαν. Ἀνεκαλύφθησαν δηλ. τότε νέα χωρὰ (Ἀμερικὴ) καὶ νέοι δρόμοι συγκοινωνίας μὲ τὴν Ἀνατολήν (Ἰνδία). Ἀνεπτύχθη πολὺ τὸ ἐμπόριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἠσχολοῦντο οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ (ναυτικοὶ καὶ ἄστοί). Ὁ Βασιλεὺς εἰσέπραττε πλέον ἀπὸ φόρους πολλὰ χρήματα, πολὺ περισσότερα

ἄπο τὰ εἰσοδήματα τῶν Φεουδαρχῶν. Διωργάνωσε λοιπὸν καλύτερα τὸν στρατὸν τοῦ ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸν ὥπλισε μὲ πυροβόλα ὄπλα, τὰ ὁοῖα τότε ἀνεκαλύφθησαν. Ὁ στρατὸς τοῦ Βασιλέως εἶναι πλέον τώρα μεγαλύτερος καὶ καλύτερος τοῦ στρατοῦ τῶν Φεουδαρχῶν, τῶν ὁποίων οἱ πύργοι δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν δύναμιν τῶν τηλεβόλων. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Βασιλεὺς ἐπιβάλλεται, οἱ δὲ Φεουδάρχει γίνονται καὶ αὐτοὶ ἀπλοῖ ὑπήκοοι τοῦ Βασιλέως, ὅπως καὶ ὅλος ὁ ἄλλος λαός. Εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Βασιλέως ὅλοι ὑπακούουν τυφλῶς. Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος, ὁ Ἄ π ὁ λ υ τ ο ς ἄρχων τοῦ Κράτους. Τὸ νέον αὐτὸ καθεστῶς λέγεται Ἄ π ο λ υ τ α ρ χ ι κ ὸ ν καθεστῶς ἢ Ἄ π ο λ υ τ α ρ χ ί α.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΙ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑΣ

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐκυβερνήθησαν μὲ τὸ πολίτευμα αὐτὸ 300 περίπου χρόνια. Ὅπου ὁ βασιλεὺς ἦτο καλός, καὶ τὸ Κράτος προώδευσε καὶ ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ ζῆ κάπως καλύτερα.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ Λουδοβίκου 14ου (1641—1715 μ.Χ.) ἤκμασαν πολὺ τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι· τόσον πολὺ, ὥστε ἡ ἐποχὴ τοῦ νὰ παραβληθῆ πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ ὀνομασθῆ χρυσοῦς αἰὼν τῶν Γραμμαμάτων καὶ τῆς Τέχνης. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Λουδοβίκος ἐπεχείρησε καὶ ἔκαμε πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους, οἱ ὁποῖοι κατέστρεψαν τὴν Γαλλίαν. Δὲν ἐφρόντισε καθόλου διὰ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐπ' αὐτοῦ καὶ τῶν διαδό-

χων του ἐπανῆλθεν εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα τῆς Φεουδαρχικῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὴν Γερμανίαν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ τὸ Φεουδαρχικὸν καθεστῶς. Τὸν 16ον αἰῶνα εἶναι ἀκόμη διηρημένη εἰς πολλὰ Κράτη. Τὸ ἰσχυρότερον εἶναι ἡ Αὐστρία, τῆς ὁποίας ὁ Βασιλεὺς εἶναι καὶ Αὐτοκράτωρ ὅλης τῆς Γερμανίας, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῆ νὰ ἐνώσῃ ὅλα τὰ Κράτη. Κατὰ τὸν 18ον ὅμως αἰῶνα ἀκμάζει καὶ ἓν ἄλλο Γερμανικὸν Κράτος, ἡ Πρωσσία, ἡ ὁποία προοδεύει πολὺ ἐπὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου (1740—1786).

Ἡ Ἰταλία εἶναι καὶ αὐτὴ διηρημένη εἰς πολλὰ κράτη. Τὸ ἰσχυρότερον ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος εἶναι ἡ Ἑνετία. Τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν κατέλαβε πολλὰς νήσους εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ Ἴόνιον Πέλαγος. Κατέλαβε καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἐμπορικὰ τῆς πλοῖα διασχίζουν ὅλα τὰ πελάγη τῆς Μεσογείου θαλάσσης προστατευόμενα ἀπὸ ἰσχυρὸν πολεμικὸν στόλον. Οἱ Ἕλληνες τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας εὐρίσκουν πολλάκις καταφύγιον εἰς τὴν Ἑνετίαν καὶ τὰς Ἑνετοκρατούμενας Ἑλληνικὰς νήσους καὶ φρούρια.

Ἡ Ρωσία ηὐτύχησε νὰ εὕρῃ τὸν 18ον αἰῶνα Βασιλέα (Τσάρον) ἰκανώτατον, τὸν Μέγαν Πέτρον (1689—1725). Οὗτος ὠδήγησε τὸ κράτος του καὶ τὸν λαόν του εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Κατέλαβε διὰ πολέμου πρὸς τοὺς Τούρκους μικρὰν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου πόντου (Ἄζωφ) καὶ δι' ἄλλων πολέμων τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης (Πετρούπολις). Ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριον, ἴδρυσε

σχολεῖα πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Τὴν ἰδίαν πολιτικὴν ἠκολούθησε καὶ ἡ Τσαρίνα Αἰκατερίνη ἡ Β' (1763—1795), ἡ ὁποία ἐπροστάτευσε, ὅπως θὰ ἴδωμεν, καὶ τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀνέκαθεν πλησίον του καὶ τὸ συνεβουλεύετο, διὰ νὰ κυβερνήσῃ, ἓν συμβούλιον ἀπὸ εὐγενεῖς καὶ ἀπὸ ἀντιπροσώπους ἐκλεγομένους ἀπὸ τὸν λαόν. Τὸ συμβούλιον αὐτὸ ἐλέγετο Κοινοβούλιον. Σιγὰ—σιγὰ ὁ βασιλεὺς ὑπεχρέωθη νὰ μὴ κάμνη τίποτε, ἂν δὲν ἤρῳτα τὸ Κοινοβούλιον. Αὐτὸ ἐψήφισε τοὺς Νόμους καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπεκύρωνε. Ὅλοι ἔπρεπε νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς Νόμους αὐτοὺς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς. Τὸ πολίτευμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας τοῦ λαοῦ ἐπεβλήθη τελείως μόλις τὸν 19ον αἰῶνα εἰς τὴν Ἀγγλίαν λέγεται Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα.

Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, χωρὶς βασιλέα μάλιστα, δηλ. Κοινοβουλευτικὸν Δημοκρατικὸν Πολίτευμα ἐφήρμοσαν εἰς τὴν χώραν των πρῶτοι οἱ Ἀμερικανοὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος (1776). Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς εἶναι ἡ πρώτη χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφηρμόσθη κατὰ τοὺς νέους χρόνους τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Α) Οί Τουῦρκοι.

1ον) Οί Τουῦρκοι κατακτοῦν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς Χώρας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἐπροχώρησε διὰ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ κατέλαβε τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δεσπότες τοῦ Μιστρά Παλαιολόγοι ἔφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην. Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Μωάμεθ κατέλαβεν ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατέλυσε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τῆς Τραπεζοῦντος (1461). Οἱ Κομνηνοὶ ἔφυγον καὶ αὐτοὶ εἰς διάφορα μέρη. Ἀργότερα κατεκτήθη ἡ Ἀλβανία, τὴν ὁποίαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχεν ὑπερασπίσει ὁ ἔθνικὸς ἥρωσ τῶν Ἀλβανῶν Γεώργιος Καστριώτης (Σκεντέρμπεης).

Ἐπὶ τῶν διαδόχων δὲ τοῦ Μωάμεθ κατεκτήθη ἡ Συρία, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Αἴγυπτος καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς (1517—1520). Ἐπίσης ἡ

Ρόδος (1522), αργότερα ἡ Κύπρος (1571) καὶ τὸν 17ον αἰῶνα κατόπιν μακροχρονίου ἀγῶνος (1648—1669) ἡ ἡρωϊκὴ Κρήτη, ἡ ὁποία κατείχετο μέχρι τότε ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν.

Τοιουτοτρόπως ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πλὴν ὀλίγων φρουρίων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν.

2ον) Ἡ Ἀκμὴ τῆς Τουρκίας. Ἡ Τουρκία ἀπειλεῖ καὶ τὴν Εὐρώπην.

Καὶ αὐτὴ ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἐκινδύνευσεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Σουλτᾶνος Σουλεῖμᾶν ὁ Μεγαλοπρεπὴς (1520—1556) κατέλαβε τὸ Βελιγράδιον, τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν τῆς Γιουγκοσλαβίας, καὶ μέγα μέρος τῆς Οὐγγαρίας. Ἐπροχώρησε δὲ μέχρι τῆς Βιέννης (1529), τὴν ὁποίαν ὁμως δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἔγιναν ἐπικίνδυνοι οἱ Τοῦρκοι. Ἐκαμαν καὶ ἰδικόν των στόλον, ἀλλὰ καὶ συνενοήθησαν μὲ τὸν περίφημον ἀρχηγὸν τῶν πειρατῶν τῆς Τύνιδος καὶ Ἀλγερίου Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσαν καὶ ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν παραλιῶν. Ἐλήστευον τὰ πλοῖα καὶ ἐλεηλάτουσαν τὰς παραλιακὰς πόλεις ἠχμαλώτιζον ἄνδρας, γυναῖκας, παιδιά καὶ τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους εἰς τὰς ἀνθρωπαγορὰς τῆς Ἀνατολῆς. Ὅλη ἡ Εὐρώπη ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους πολεμιστὰς εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τοὺς πειρατὰς (κουρσάρους) εἰς τὴν θάλασσαν.

Διὰ τοῦτο μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης συνεφώνησαν οἱ περισσότεροι ἡγεμόνες τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης· κατέστρεψαν τὰ ὄρη-τήρια τῶν πειρατῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν (Τύνιδα) καὶ ἐπετέθησαν κατόπιν κατὰ τοῦ ἠνωμένου Τουρκοπειρατικοῦ στόλου. Εἰς τὴν περίφημον ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571) παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου κατέστρεψαν τελείως τὸν στόλον τῶν Τούρκων καὶ τῶν πειρατῶν. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη νίκη τῆς Χριστιανωσύνης κατὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Ἄλλην μίαν φορὰν οἱ Τοῦρκοι ἠπειλήσαν τὴν Εὐρώπην. Τὸ 1683 ἐπολιόρκησαν πάλιν τὴν Βιέννην. Τώρα ὅμως οἱ Εὐρωπαῖοι ἔχουν καλύτερα ὠργανωμένον στρατὸν καὶ τελειότερα ὄπλα καὶ τηλεβόλα. Οἱ Αὐστριακοὶ τοὺς ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως καὶ τοὺς ἐξεδίωξαν καὶ ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν.

3ον) Ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας.

Ἄρχη τῆς παρακμῆς. Ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς μεγάλης Τουρκικῆς δυνάμεως. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα φοβερῶτατος ἐχθρὸς τῆς Τουρκίας γίνεται ἡ Ρωσία. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους κατὰ τῆς Τουρκίας. Τῆς ἀφῆρσαν τὰς παραλιακὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου χώρας μέχρι τῆς σημερινῆς Ρουμανίας. Ἡ Αἰκατερίνη μάλιστα εἶχε σχέδιον νὰ διώξη τὸν Σουλτάνον καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὸ πάλαιον Βυζαντινὸν Κράτος μὲ αὐτοκράτορα τὸν ἑγγονόν της Κωνσταντῖνον.

Αίτια τῆς παρακμῆς. Ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας ὀφείλεται εἰς πολλὰ αἷτια :

1. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν λαὸς πολεμικὸς κυρίως· δὲν ἠγάπων καθόλου τὴν μόρφωσιν. Πολλοὶ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ δὲν ἤξευραν οὔτε νὰ γράφουν οὔτε νὰ διαβάζουν. Ἦσαν, ὅπως λέγομεν, ἀπολίτιστοι καὶ ἔμειναν ἀπολίτιστοι. Οὔτε εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπεδόθησαν οὔτε καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, διότι τὸ ἐθεώρουν ἐξευτελιστικόν. Εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς Ἐπιστήμας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν πρόοδον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐζῶν ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔπαυσαν οἱ πόλεμοι καὶ αἱ κατακτήσεις μὲ τὰ πολλὰ λάφυρα, τὸ Τουρκικὸν κράτος δὲν εἶχεν, ὅπως ἄλλοτε, ἀφθονα τὰ οἰκονομικὰ μέσα.

2. Ὁ στρατὸς των, ὅπως εἶδομεν, δὲν ἦτο πλέον καλὰ ὀργανωμένος καὶ τόσον καλὰ ὀπλισμένος, ὅπως οἱ στρατοὶ τῶν Εὐρωπαϊῶν.

3. Τὸ κράτος των δὲν εἶχε καλὴν διοίκησιν· οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν (Πασάδες καὶ Βαληδες) ἐφρόντιζον περισσότερο διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ ὄχι διὰ τὸν Σουλτάνον καὶ τὸ Κράτος. Πολλάκις ἐπολέμουν μεταξύ των καὶ καμμιὰ φορὰ ἐστασίαζον καὶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ἡ Τουρκία ἔμεινε κράτος Μεσαιωνικὸν ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς διοικήσεως.

4. Οἱ διάφοροι τέλος λαοί, οἱ ὑπόδουλοι, (Ἕλληνες δηλ. Σέρβοι, Ἀλβανοὶ κ.λ.π.), διὰ τῆς βίας ἦσαν πειθαρχικοί. Εὐκαιρίαν ἐζήτησαν, διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους καὶ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ καταπίπτῃ σχετικῶς πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη. Εἰς τὴν Ἀνατολήν ὁμως καὶ μάλιστα διὰ τοὺς ὑποδούλους ἡ Τουρκία ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μέγα καὶ ἰσχυρὸν Κράτος.

Β') Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων.
 4ον) Τὰ βάσανα τῶν ὑποδούλων.

Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοί, ποὺ ὑπεδουλώθησαν, ὑπέφερον μεγάλα βάσανα ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς Τούρκους. Τοὺς ἐπῆραν ἐν πρώτοις τὰ καλύτερα σπίτια εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς μεγαλυτέρας Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας μετέβαλον εἰς Τζαμιά. Τοὺς ἤρπασαν ἔπειτα οἱ Τοῦρκοι πασάδες τὰ μεγαλύτερα καὶ εὐφορώτερα κτήματα τῶν πεδινῶν μερῶν καὶ τὰ ἔδωσαν εἰς Τούρκους μπέηδες καὶ ἀγάδες ἢ εἰς τὰ Τζαμιά των. Τὰ πρῶτα ἀπετέλεσαν τὰ τσιφλίκια, τὰ τελευταῖα δὲ ὠνομάσθησαν βακούφια. Οἱ Χριστιανοὶ γεωργοί, ὅσοι δὲν ἔφυγαν εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη, εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματα αὐτὰ ὡς δουλοπαροικοί. Ἡ ζωὴ των ἦτο ἀθλία. Ὅσοι διετήρησαν μικρὰ κτήματα ἐπλήρωνον βαρυτάτους φόρους.

Ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν φόρον, διὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν, νὰ φέρουν δηλ. ὅπως ἔλεγον, τὴν κεφαλὴν των ἐπὶ τῶν ὤμων. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος κεφαλικὸς φόρος (Τουρκικὰ χαράτσι).

Ἄλλὰ ὁ ἀπαισιώτερος καὶ μισητότερος φόρος ἦτο ὁ φόρος τοῦ αἵματος, τὸ π α ι δ ο μ ᾶ ζ ω μ α. Ἡρπαζον δηλ. οἱ Τοῦρκοι τὰ καλύτερα καὶ εὐρωστότερα παιδιὰ τῶν Χριστιανῶν ἡλικίας 7—14 ἐτῶν καὶ τὰ ὑπεχρέωνον νὰ ἀλλάξουν τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ γίνουν Μουσουλμᾶνοι (ἔξισλαμισμός). Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἐλησμόνουν τὴν καταγωγὴν των καὶ τὴν θρησκείαν των καὶ ἐγίνοντο φανατικοὶ Τοῦρκοι. Ἐσκληραγωγοῦντο ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὲ ἀσκήσεις καὶ συνεχῆ γυμνάσια καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰ Τάγματα τῶν Γενιτσάρων (Γενίτσαρι=νέος στρατός). Οἱ Γενίτσαροι δὲν ἐπετρέπετο νὰ νυμφευθοῦν καὶ νὰ κάμουν οἰκογένειαν· ἦσαν εἰς ὅλην των τὴν ζωὴν στρατιῶται, οἱ σκληρότεροι καὶ ἀνδρειότεροι πολεμισταὶ τῆς Τουρκίας· ἐρρίπτοντο εἰς τὸν κίνδυνον χωρὶς νὰ λογαριάζουν τὴν ζωὴν των.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλας ταπεινώσεις καὶ ἐξευτελισμοὺς ὑπέφερον οἱ Χριστιανοὶ καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες. Καὶ τὸν πλέον ἄσημον Τοῦρκον ἂν συνήντων εἰς τὸν δρόμον, ἔπρεπε νὰ τὸν χαιρετίσουν μὲ ἐδαφιαίαν ὑπόκλισιν: «πολλὰ τὰ ἔτη σου, ἀφέντη». Ὡραῖα ἐνδύματα ἦστολίδια δὲν ἐτόλμων νὰ φορέσουν. Μὲ τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν τοὺς συνελάμβανον, τοὺς ἔδερνον καὶ τοὺς ἐβασάνιζον· τοὺς ὠνόμαζον περιφρονητικῶς ρ α γ ι ᾶ δ ε ς (συρφετόν, κοπάδι). Εἰς τὰς μικρὰς ἐκκλησίας, πού τοὺς ἄφησαν, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν κώδωνας.

Μὲ ἓνα λόγον ἡ περιουσία των, ἡ ζωὴ των καὶ ἡ τιμὴ των ἦτ' εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ παραμικροῦ Τούρκου. Οἱ πασάδες δὲ καὶ οἱ μπέηδες ἦσαν πραγματικοὶ τύραννοι τῆς περιφερείας των.



2.-Γενίτσαρως, Ἄγας

τὸν Ἀρχηγὸν τῶν Γεώργιον Σχολάριον καὶ διέταξε τοὺς ὀλίγους Ἑλληνας προύχοντας καὶ κληρικοὺς ποὺ ἔμειναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ τὸν ἀναγρεῦσουν Πατριάρχην. Ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ πρῶτος Πατριάρχης τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ, ἔλαβε τὸ κληρικὸν ὄνομα Γεννάδιος. Ὁ Σουλτᾶνος ἀπένευμεν εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς τιμὰς, ποὺ ἀπένευμον εἰς τὸν Πατριάρχην οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες. Διὰ Διατάγματος ἔδωσε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ διατηρήσουν τὴν Θρησκείαν τῶν καὶ νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα εἰς ὅσας Ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια τοὺς ἄφησαν οἱ Τοῦρκοι. Εἰς τὸν Πατριάρχην ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ ἐπισκόπους, νὰ διαχειρίζεται τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν καὶ νὰ δικάζη τοὺς κληρικοὺς. Νὰ δικάζη ἐπίσης καὶ τὰς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν διαφορὰς διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἄλλων κληρικῶν, ὅσας αὐτοὶ δὲν ἤθελον νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν Τοῦρκον δικαστὴν (κατῆν). Ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἀπέφευγον τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια καὶ κατέφευγον πάντοτε σχεδὸν εἰς τοὺς κληρικοὺς, διὰ νὰ λύσουν τὰς διαφορὰς τῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ὁ Πατριάρχης ἦσαν Ἑλληνας, ἐθεωροῦντο καὶ ὡς Ἀρχηγοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Δικαίως λοιπὸν λέγομεν ὅτι ὁ Πατριάρχης ἦτο ὄχι μόνον Θρησκευτικὸς Ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ὑποδούλων, ἀλλὰ καὶ Ἐθνάρχης τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Πατριαρχεῖον γίνεται τὸ Ἐθνικὸν κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πτωχικὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Φανάρι.

7ον) Φαναριώται.

Εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Πατριαρχείου ἐγκατεστῆθησαν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, καὶ ὅλοι οἱ σημαίνοντες Ἕλληνες.

Οὗτοι ἐφρόντιζον νὰ μορφώσουν τὰ παιδιά των, διὰ νὰ καταλάβουν ἀνώτερα ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα. Οἱ Φαναριῶται ἐμάνθανον καὶ ξένας γλώσσας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠγάπων τὴν μόρφωσιν, διότι ἠσχολοῦντο κυρίως εἰς τὰ στρατιωτικά ἔργα καὶ τὸν πόλεμον, ἠναγκάζοντο νὰ χρησιμοποιοῦν Ἕλληνας εἰς τὰς ὑπηρεσίας των. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσελαμβάνοντο οἱ Ἕλληνες ὡς «γραμματικοὶ» τῶν Τούρκων πασάδων καὶ μικροὶ λογιστικοὶ ὑπάλληλοι. Ὅταν ὁμως κατόπιν (16ον καὶ 17ον αἰῶνα) οἱ Τοῦρκοι ἦλθον εἰς σχέσεις πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἐχρειάζοντο ἀνθρώπους μορφωμένους γνωρίζοντας ξένας γλώσσας ὡς διερμηνεῖς. Οἱ διερμηνεῖς αὐτοὶ ἐγίνοντο σιγὰ σιγὰ ἔμπιστοι τῶν Τούρκων. Ἐκαστος Τοῦρκος πασᾶς εἶχε τὸν γραμματικὸν καὶ διερμηνέα του, ἀλλὰ καὶ ἡ Κυβέρνησις εἶχε τὸν ἐπίσημον καὶ ἀνώτατον διερμηνέα της. Αὐτὸς διεπραγματεύετο τὰς συνθήκας εἰρήνης μὲ τοὺς Εὐρωπαίους· ἐγνώριζε λοιπὸν ὅλα τὰ ἀπορρήτα, δηλ. τὰ μυστικά τοῦ Κράτους· ἦτο ὁ Μέγας διερμηνεύς, ὁ ἐξ ἀπορρήτων. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν ἡ Κυβέρνησις ἐχρησιμοποίει κατὰ προτίμησιν Ἕλληνας Φαναριώτας. Ὅταν δὲ ἀργότερα ἠναγκάσθη ἡ Τουρκία νὰ δώσῃ αὐτοδιοίκησιν εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ

Βλαχίαν, τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, Φαναριώτας ἔστειλε νὰ διοικήσουν ὡς Ἡγεμόνες τὰς χώρας αὐτάς. Οἱ Μεγάλοι Διερμηνεῖς καὶ Ἡγεμόνες ὑπηρετοῦν βέβαια πιστῶς τοὺς Τούρκους ὅπου ὁμως καὶ ὅπως ἠδύνατο ὑπεστήριζον καὶ εὐηργέτουσαν τοὺς ὁμοφύλους τῶν Ἑλλήνων. Ἑλλήνων δηλ. προσελάμβανον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν καὶ τοὺς ἐχρησιμοποιοῦσαν διὰ τὴν διοικήσιν τῶν Ἡγεμονιῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀξιωματικούς κυρίως ἀλλὰ καὶ στρατιώτας, εἶχον εἰς τὰς φρουράς τῶν σχολεῖα Ἑλληνικὰ ἴδρυον εἰς τὰς πόλεις καὶ ἐπλήρωνον διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν κ.λ.π. Οἱ Ἡγεμόνες δηλ. ἔκαμαν τὰς πρωτεύουσας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας Βουκουρέστιον καὶ Ἰάσιον κέντρα Ἑλληνικά, ὅπου κατέφευγον καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἐκ τῶν κυρίως Ἑλληνικῶν χωρῶν. Μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνες ἔγιναν Μαυροκορδάτοι, Μουρούζαι, Σοῦτσοι, Καρατζάδες, Ὑψηλάνται κ.λ.π. Ἐκ τῶν 30 ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας δύο μόνον δὲν ἦσαν Ἕλληνες.

8ον) Πολιτικά προνόμια. Κοινότητες.

Εἶδομεν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῶν πεδινῶν μερῶν κατέφευγον εἰς τὰ ὄρεινὰ ἢ εἰς ξηρὰ καὶ ἄγονα νησιά, ὅπου δὲν ἠθέλον νὰ κατοικοῦν Τούρκοι. Ἐκεῖ ἠσχολοῦντο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν γεωργίαν καὶ κηπουρικὴν καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀργότερα ἐπεδόθησαν καὶ εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ βιομηχανίαν, κατεργάζοντο δηλ. τὰ δέρματα καὶ τὰ μαλλιά τῶν ζώων καὶ ἐδημιούργησαν βιομηχανίαν δερμάτων,

γουναρικῶν καὶ ἐριουργίαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἡπειρον· ἔσκαπτον τὴν γῆν, διὰ νὰ εὕρουν καὶ κατεργασθοῦν μέταλλα διάφορα, ὅπως λ.χ. ἄργυρον εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Εἰς τὴν Χίον, τὴν ὠραίαν καὶ εὐφορον νῆσον, ἐκαλλιέργουν κηπουρικὰ εἶδη καὶ τὰ περίφημα μαστιχόδενδρα. Εἰς τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας κατειργάζοντο τὸν βάμβακα.

Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ δὲν ἦσαν ἐγκατεστημένοι μονίμως Τοῦρκοι. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν κάτοικοι, ὅπως ἦσαν συνηθισμένοι ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, ἐξέλεγον μίαν Ἐπιτροπὴν ἀπὸ συγχωριανούς των, διὰ νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ νεκροταφεῖα, νὰ λύουν τὰς μικροδιαφορὰς των καὶ ἐν γένει νὰ διοικοῦν.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Ἐπιτροπὴν ὠνομάζοντο Προεστοὶ ἢ Δημογέροντες· (οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔλεγον Κοτζαμπάσηδες). Οὗτοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀνέλαβον νὰ εἰσπράττουν καὶ τοὺς φόρους καὶ νὰ τοὺς δίδουν ὅλους μαζί εἰς τοὺς Τούρκους.

Τοῦτο ἦτο μεγάλη εὐκολία διὰ τοὺς Τούρκους καὶ δι' αὐτὸ τοὺς ἄφησαν νὰ διοικοῦν μόνοι των τὰ χωριά των ἢ πολλὰ χωριά μαζί διὰ τῶν Δημογερόντων. Ἡ αὐτοδιοίκησις αὕτη εἶναι τὰ λεγόμενα πολιτικὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων. Τὰ χωριά πού εἶχον τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγουν ἰδικούς των ἄρχοντας, διὰ νὰ διοικοῦν τὰ «κοινὰ», ἐλέγοντο Κοινοῦτες.

Οἱ Δημογέροντες ἐκαλοῦντο κάμμιὰ φορὰ ὑπὸ τοῦ Τούρκου πασᾶ Διοικητοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἐπαρχίας, διὰ νὰ σκεφθοῦν μαζί διὰ διάφορα

ζητήματα. Κολακεύοντες καὶ δωροδοκοῦντες οἱ προεστοὶ τοὺς ἐπισήμους Τούρκους ἀπέκτων μεγάλην δύναμιν· τοὺς ἐφοβοῦντο πολλάκις καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι.

Μὴ ἐνοχλούμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐμπορευόμενοι τὰ προϊόντα τῆς γῆς ἢ τῆς ἐργασίας των οἱ κάτοικοι τῶν Κοινοτήτων ἐπλούτησαν. Τὰ Μαδεμοχώρια (360 χωριά) τῆς Χαλκιδικῆς ἐπλήρωσαν κατ' ἔτος ὡς φόρον 220 ὀκ. ἀργύρου. Τὰ Ἀμπελάκια τῶν Τεμπῶν εἶχον ὑποκαταστήματα ἐμπορικὰ εἰς τὴν Βιέννην, τὴν Τεργέστην, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην, κ.λ.π. Ἄλλαι Κοινότητες εἶναι τὰ 24 χωριά τοῦ Πηλίου, ὅπου κατεργάζοντο τὴν μέταξον καὶ μάλλινα σκεπάσματα, τὰ Ζαγοροχώρια τῆς Ἠπείρου, ἢ Λεβάδεια, αἱ Ἀθηναί, ἢ Χίος, αἱ Πελοποννησιακαὶ Κοινότητες καὶ οἱ Κοινότητες τῶν Νήσων, διὰ τὰς ὁποίας θὰ κάμωμεν ἰδιαίτερον λόγον.

Τὸν πλοῦτόν των οἱ κάτοικοι τῶν Κοινοτήτων ἐχρησιμοποίησαν καὶ διὰ νὰ προπαρασκευάσουν καὶ ἐνισχύσουν τὴν ἐπανάστασιν.

9ον) Αἱ Ναυτικαὶ Κοινότητες. Ναυτιλία
καὶ Ἐμπόριον—Κοινότητες Ἐξωτερικοῦ.

Εἰς τὰς νήσους, ὅπου πλὴν τῆς Κρήτης δὲν ὑπῆρχον Τοῦρκοι, διότι δὲν τοὺς ἤρεσεν ὁ ναυτικὸς βίος, οἱ Ἕλληνες ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἀλιείαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ μικρὸν ἐμπόριον εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἐπειδὴ δὲ ἢ διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία καὶ

βραδεῖα ἦτο (δὲν ὑπῆρχον τότε σιδηρόδρομοι καὶ αὐτοκίνητα) καὶ ὄχι τόσον ἀσφαλῆς (ληστεία), διὰ τοῦτο τὸ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον ἀνεπτύχθη πολὺ. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἦσαν συγχρόνως καὶ ἔμποροι. Τολμηροὶ καὶ ἐπιτήδειοι, καθὼς ἦσαν, κατεσκεύασαν μεγαλύτερα πλοῖα καὶ ἔφθανον μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου καὶ μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἔπλεον καὶ πέραν τοῦ Γιβραλτάρ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῶν παραλιακῶν πόλεων ποὺ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον εἶχον καὶ αὐτοὶ αὐτοδιοίκησιν. Εἶναι αἱ λεγόμεναι **Ναυτικαὶ Κοινότητες**.

Εἰς πολλὰς ἐξ ἄλλου παραλιακὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης ἐγκατεστάθησαν Ἕλληνες φεύγοντες ἀπὸ τὴν πατρίδα των ἠσχολοῦντο καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τούτους κυρίως ἔκαμνον τὸ ἐμπόριόν των οἱ Ἕλληνες ἐμποροπλοίαρχοι. Γύρω ἀπὸ τοὺς πρώτους αὐτοὺς ἐμπόρους ἐγκατεστάθησαν σιγὰ σιγὰ καὶ ἄλλοι ἐκπατριζόμενοι Ἕλληνες καὶ τοιουτοτρόπως ὀλόκληροι συνοικίαι Ἑλληνικαὶ ἐδημιουργήθησαν. Αἱ μικραὶ αὐταὶ Ἑλληνικαὶ παροικίαι συνετήρουν Ἑκκλησίας, ἴδρυον σχολεῖα Ἑλληνικά. Αὗται εἶναι αἱ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες τοῦ Ἐξωτερικοῦ, αἱ ὅποια διατηροῦνται μέχρι σήμερον εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ρουμανίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀκμάζουσιν Ἑλληνικαὶ Κοινότητες ἦσαν εἰς Ἑνετίαν, Τεργέστην, Γένουαν, Βιέννην, Λειψίαν, Μόσχαν καὶ Ὁδησσόν. Διὰ τούτων ἀνεπτύχθη πολὺ τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον

Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος—Β. Πετροῦνια, ἔκδ. Β' ἀντ. 15.000 3

τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Πολύ ἐβοήθησεν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔμπορίου καὶ ἡ προστασία τῆς Ρωσίας. Ἀπὸ τοῦ 1774 ἡ Αἰκατερίνη ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἔμποροπλοιάρχους νὰ πλέουν μὲ Ρωσικὴν σημαίαν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς Τούρκους νὰ ἀφίουν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ περνοῦν ἐλευθέρως τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸν Βόσπορον. Ἀπὸ τότε τὰ σιτάρια τῆς Ρωσίας μετέφερον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἀποκλειστικῶς σχεδὸν Ἕλληνες ἔμποροπλοίαρχοι, οἱ ὅποιοι κατεσκεύαζον πλέον μεγαλύτερα καὶ περισσότερα πλοῖα. Εἰς τὰ νησιὰ ὑπῆρχον πολλοὶ πλοῦσιοι· οἱ Κουντουριῶται τῆς Ὑδρας εἶχον τόσον πολλὰ χρήματα, ὥστε ἐφύλασσαν τὰ χρυσᾶ νομίσματα εἰς δεξαμενὰς (στέρνas).

Καὶ τὰ χρήματα αὐτά, ὅπως καὶ τὰ πλοῖα ἐχρησιμοποίηθησαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Κατὰ τὸ 1820 ὑπῆρχον ὑπερτετρακόσια μικρὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ἔμπορικὰ Ἑλληνικὰ εἰς τὰς κυριώτερας ναυτικὰς κοινότητας, τῆς Ὑδρας δηλ., τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν, τῆς Μυκόνου, τῆς Κάσου καὶ τοῦ Γαλαξειδίου.

Διὰ τῶν Κοινοτήτων καὶ τοῦ Ἐμπορίου ὠργανώθησαν αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατομένου Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ μεγάλη Ἐπανάστασις.

Πολεμικαὶ Δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ.

10ον) I.—Κατὰ Ξηράν. Ἄρματολοι καὶ Κλέφτες.

Τὸν καιρὸν τῆς Φραγκοκρατίας εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα πολλοὶ Ἕλληνες κατετάσσοντο εἰς τὸν στρατὸν τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἐνετῶν καὶ εἶχον ὡς ἐπάγγελμα τὸν πόλεμον. Αὐτοί, ὅταν ἦλθον οἱ Τοῦρκοι, ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπομείνωσι τὰ βάσανα τῆς δουλείας· ἢ κατέφευγον λοιπὸν εἰς τὰ Ἐνετικὰ φρούρια καὶ ἐγίνοντο στρατιῶται τῶν Ἐνετῶν, οἱ ὅποιοι πολὺ συχνὰ ἐπολέμουν με τοὺς Τούρκους, ἢ ἐγκατέλειπον τὰ χωριά των καὶ ἔζων ἐλεύθεροι εἰς τὰ ὄρη με τὰ ὄπλα των ὑποφέροντες τὴν πείναν, τὸ ψῦχος καὶ τὰς ταλαιπωρίας. Τούτους ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι νέοι Ἕλληνες καὶ ἔτσι σιγὰ σιγὰ τὰ Ἑλληνικὰ βουνὰ ἐγέμισαν ἀπὸ πολεμιστὰς, οἱ ὅποιοι κατήρχοντο εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν Τούρκων φονεύοντες αὐτοὺς καὶ διαρπάζοντες τὰ ἀγαθὰ των· ἔτσι ἐξεδικοῦντο αὐτοὺς διὰ τὰ βάσανα, εἰς τὰ ὅποια ὑπέβαλον τοὺς ἀμάχους ὁμοφύλους των. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν κλέφτες.

Ἐκεῖ εἰς τὰ βουνὰ οἱ κλέφτες ἀπετέλουν ὁμάδας· ἐκάστη ὁμάς ἀνεγνώριζεν ἓνα ὡς ἀρχηγόν, τὸν καπετάνιον· αὐτὸς εἶχε τὸν ὑπασπιστὴν του, πρωτοπαλλήκαρον, οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν τὰ

παλληκάρια τῆς ομάδος· ἐκάστη ὁμάς εἶχεν ἰδικὴν τῆς σημαίαν. Ἐξὼν βέβαια οἱ κλέφτες σκληρὸν βίον· διαρκῶς εἰς τὰ ὄπλα καὶ τὰς ἀσκήσεις κατεγίνοντο· εἰς τὴν σκοποβολὴν ἦσαν θαυμάσιοι· ἐπερνοῦσαν τὴν σφαῖραν ἀπὸ δακτυλίδι· μερικοὶ ἔτρεχον γρηγορώτερα ἀπὸ ἵππων. Περίφημοι κλέφτες εἰς μὲν τὴν Πελοπόννησον ἦσαν ὁ Ζαχαριᾶς καὶ οἱ Κολοκοτρωναῖοι, εἰς δὲ τὴν Ρούμελην (Στερεὰν Ἑλλάδα) καὶ τὸν Ὀλυμπον ὁ Μαλάμος, οἱ Κατσαντωναῖοι, ὁ Βλαχάβας, ὁ Νικοτσάρας καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Οἱ κλέφτες ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπειδὴ παρ' ὅλας τὰς καταδιώξεις καὶ τὰ μαρτύρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐβασάνιζον τοὺς τυχόν συλλαμβανομένους, δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς ἐξοντώσουν, ἠναγκάζοντο νὰ ἔρχωνται εἰς συνενόησιν μὲ αὐτοὺς. Τοὺς ἀνεγνώριζον δηλ. ἐπισήμως ὡς στρατιωτικὰ σώματα καὶ τοὺς ἀνέθετον τὴν φύλαξιν ἀπὸ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα καὶ τὴν ἀσφάλειαν ὀλοκλήρων ἐπαρχιῶν· τοὺς ἐπλήρωνον δὲ καὶ μισθὸν ἀπὸ τοὺς φόρους τῆς ἐπαρχίας. Τοὺς ἐχρησιμοποιοῦν δηλ. ὅπως σήμερον τὸ Κράτος τὴν χωροφυλακὴν. Αὐτοὶ ἐλέγοντο ἄ ρ μ α τ ο λ ο ἰ (ἄρματολό(γ)οι= ἄνθρωποι τῶν ὄπλων) καὶ ἡ ἐπαρχία ἄ ρ μ α τ ο λ ῖ κ ι. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἄρματολοὶ δὲν εἶχον καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Τούρκους, πολὺ συχνὰ δὲ ἐμάλλονον μὲ αὐτοὺς καὶ ἀνέβαινον πάλιν εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἐγίνοντο κλέφτες. Διὰ τοῦτο τὰ ὀνόματα ἄρματολοὶ καὶ κλέφτες εἶχον τὴν αὐτὴν σχεδὸν σημασίαν. Αὐτοὶ ἀπετέλεσαν



3.—Μανιάτης πολεμιστής

κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τὸν πυρῆνα τοῦ κατὰ
ξηρὰν στρατοῦ.

Ἄλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος διετηρήθη
ζώηρὸν τὸ πολεμικὸν φρόνημα καὶ οἱ κατοικοῦντες
εἰς αὐτὰ ἡσχολοῦντο διαρκῶς μὲ τὰ ὄπλα καὶ ἦσαν

κατὰ τὴν Ἐπανástασιν οἱ καλύτεροι πολεμισταί· εἰς τὴν Μάνην δηλ., εἰς τὸ Σούλι καὶ εἰς τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης. Ἡ Μάνη ποτὲ δὲν ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους· ἐπλήρωνε μόνον μικρὸν φόρον· ἦτο χωρισμένη εἰς καπετανίας καὶ ὠχυρωμένη με πύργους· ἐκάστη οἰκογένεια εἶχε τὸν πύργον τῆς. Ἐπειδὴ ὁ τόπος ἦτο ξηρὸς καὶ ἄγονος, οἱ κάτοικοι ἦσαν πολὺ σκληραγωγημένοι· εἶχον πολὺ ἀνεπτυγμένον τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας· ἠσχολοῦντο διαρκῶς εἰς πολέμους· ἐπολέμουν πολλάκις καὶ μεταξύ των. Ἀπὸ τοῦ 1770 ἠναγκάσθησαν οἱ Μανιάται νὰ δεχθοῦν νὰ διορίζη τὸν Ἀρχηγόν των (Μπέην) ὁ Σουλτάνος. Διὰ τὸ Σούλι καὶ τοὺς Σουλιώτας θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Οἱ Σφακιανοὶ τέλος ἦσαν οἱ πολεμικότεροι Κρήτες· τοὺς ἐφοβοῦντο καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι.

11ον) II.—Κατὰ θάλασσαν. Ὁ Πολεμικὸς στόλος.

Τὰ Ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἔπλεον, ὅπως εἶδομεν, ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Συρίας μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Πολλοὶ μάλιστα τολμηροὶ πλοίαρχοι ἔφθασαν καὶ μέχρι τῆς Ἀμερικῆς. Πολὺ συχνὰ ὅμως συνήντων τοὺς πειρατὰς τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος, οἱ ὅποιοι ἐπετίθεντο διὰ νὰ τοὺς ληστεύσουν. Ἦσαν ὑποχρεωμένοι λοιπὸν νὰ εἶναι ὀπλισμένοι καὶ νὰ πολεμοῦν κατὰ τῶν πειρατῶν. Ἐξώπλιζον δὲ τὰ πλοῖά των καὶ με μικρὰ τηλεβόλα (κανόνια). Πολλάκις ἐπήγαιναν δύο-τρία πλοῖα μαζί καί, ἂν τοὺς ἐκτύπων οἱ πειραταί, ἐγίνετο

τότε πραγματική ναυμαχία. Ἔτσι συνήθισαν εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, θαρραλέοι δὲ καὶ ριψοκίνδυνοι, καθὼς ἦσαν, ἔγιναν πολὺ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς πειρατὰς ναυμάχοι. Πολλοὶ πλοίαρχοι ἦσαν ὁ φόβος καὶ τρόμος τῶν πειρατῶν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ κατόπιν ἔνδοξος ναύαρχος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου τῆς Ἐπαναστάσεως Ἀνδρέας Μιαούλης.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ 1821 εὐρέθη μὲ πολεμικὸν στόλον, τοῦ ὁποῖου ἐπέβαινον ἐξησκημένοι εἰς τὸν πόλεμον ναῦται καὶ τὸν ὁποῖον ἐκυβέρνησαν ἐπιτήδαιοι καὶ μορφωμένοι εἰς τὰ ναυτικὰ πλοίαρχοι. Τὰ τρία μόνον νησιά Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρὰ εἶχον τὸ 1821 καὶ παρέταξαν εἰς ναυμαχίας 146 πλοῖα¹. Τὰ μεγαλύτερα τῆς Ὑδρας ἦσαν τὸ τρικάρταρον τοῦ Τομπάζη 20 κανονίων καὶ τὸ δικάταρτον τοῦ Μιαούλη 18 κανονίων. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον πολὺ μεγαλύτερα πολεμικὰ πλοῖα, φρεγάτας δηλ. μὲ 60—80 κανόνια καὶ «πλοῖα τῆς γραμμῆς» μὲ 100—120 κανόνια. Οἱ ναῦταί των ὅμως καὶ οἱ πλοίαρχοι δὲν ἦσαν οὔτε ναυτικοὶ ἐπιτήδαιοι οὔτε τόσο ἐξησκημένοι.

Οἱ Ἀρματολοὶ καὶ Κλέφτες καὶ οἱ Μανιάται καὶ Σουλιῶται εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἦσαν αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ Ἐπανάστασις.

Σημ. 1. Ἐπίσημος πίναξ Β.Δ. 1856—Κατὰ τὸν Σπ. Τρικούπην εἶχον 176 πλοῖα.

12ον) Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ὅσοι ἐκ τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν μετὰ τὴν ἄλωσιν κατέφυγον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Πολὺ συνέτελεσαν εἰς τὴν λεγομένην Ἀναγέννησιν τῶν Γραμμάτων, διότι μετέφερον ἐκεῖ καὶ τὰς βιβλιοθήκας των μὲ πολὺτιμα χειρόγραφα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ὁ Βησσαρίων, ὁ Πλήθων, ὁ Τραπεζούντιος, ὁ Ἀργυρόπουλος ἱδρυσαν εἰς διαφόρους Ἰταλικὰς πόλεις σχολὰς καὶ κατέλαβον μεγάλα ἀξιώματα.

Τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν ἐπὶ 200 περίπου χρόνια μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκάλυψεν ὄχι μόνον δουλείας, ἀλλὰ καὶ ἀμαθείας σκότος. Σχολεῖα δὲν ἐπέτρεπον οἱ Τούρκοι νὰ ἱδρυθοῦν. Ὀλίγα μόνον γράμματα ἐμάνθανον εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰ Μοναστήρια, ὅπου κρυφίως, κατὰ τὴν νύκτα, ἔστελλον τὰ παιδιὰ των οἱ Ἕλληνες. Πολὺ ὠραῖον εἶναι τὸ σχετικὸν ποίημα τοῦ Ἰ. Πολέμη «Τὸ κρυφὸ Σχολεῖο».

Καμμία λοιπὸν πνευματικὴ κίνησις δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Κρήτην μόνον, ἣ ὁποία μέχρι τοῦ 1669 κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ἐδημιουργήθησαν ἔργα πνευματικά, ποιήματα κυρίως, ὡς ὁ Ἐρωτόκριτος κ. ἄ. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχε βέβαια πάντοτε περὶ τὸ Πατριαρχεῖον μικρὰ πνευματικὴ κίνησις.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὁ λόγιος Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις ἤρχισε νὰ ὑποστηρίξη τὰ γράμματα καὶ πρὸς τοῦτο ἔβρισε τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον. Διὰ τὰς ἐνεργείας του αὐτὰς ἐσυκοφαν-



4.— Τὸ κρυφὸ σκολεῖο.

τήθη ὑπὸ τῶν καθολικῶν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐξώρισαν καὶ τέλος τὸν ἐφόνευσαν.

Τὰ σχολεῖα. Τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἰδρύθησαν εἰς τὰς Κοινότητας τοῦ Ἐξωτερικοῦ (Ἐνετία 1621).

Μόλις κατὰ τὸ τέλος τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐπέτρεψαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἰδρυθῆ εἰς τὸ Φανάριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ Πατριαρχικὴ Σχολή, ἡ περίφημος μέχρι σήμερον Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή. Ἀπὸ τότε δὲ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἰδρύθησαν σχολεῖα μὲ ἔξοδα τῶν πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὰ Ἰωάννινα, ἡ Λεβάδεια, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Πάτμος, ἡ Δημητσάνα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπέκτησαν σχολεῖα. Ἀπὸ τὰ σχολεῖα δὲ αὐτὰ ἐξήρχοντο διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία τῶν περιφερειῶν, ὅπου ὑπῆρχεν αὐτοδιοίκησις.

Εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα Ἰωαννίνων—Πάτμου—Ἀθηνῶν καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐδίδασκον πολὺ μορφωμένοι Ἕλληνες, οἱ λεγόμενοι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους.

Οἱ Λόγιοι. Οἱ καλύτεροι λόγιοι Ἕλληνες τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος εἶναι ὁ Φαναριώτης Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῆτος, ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ὁ ὅποῖος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, καὶ ὁ υἱὸς του Νικόλαος, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ ὅποῖος ἰδρυσε σχολεῖα Ἑλληνικὰ ἐκεῖ. Ἐπειτα οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ φιλόσοφοι Κερκυραῖοι Εὐγένιος Βούλγαρις καὶ Νικηφόρος Θεοτόκης, οἱ ὅποιοι ἔγιναν γνωστοὶ καὶ ἐτίμηθησαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην· ἐξαιρετικῶς τοὺς ἐτίμησεν ἡ Αἰκατερίνη τῆς

Ρωσίας, ἡ ὁποία τοὺς ἔδωσε καὶ τὸ ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου. Ἀλλὰ ὁ μεγαλύτερος Ἕλλην λόγιος, ὁ ὁποῖος πολὺ ὠφέλησε τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὁ εἰς Σμύρνην γεννηθεὶς Χίος τῆν καταγωγὴν Ἀδαμάντιος Κοραῆς (1748—1833 μ.Χ.). Οὗτος ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἰατρός, ἀλλὰ ἐγκατέλειψε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων Συγγραφέων. Ἦτο πολὺ φιλόπατρις καὶ εἰς τὰ βιβλία του ἔδιδε συμβουλὰς χρησιμωτάτας εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἦθελε νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ παιδεία εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ φωτισθοῦν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ διδάγματα τῶν προγόνων των. Ἐγραψε καὶ ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα παρεκίνει τοὺς Ἕλληνας νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τυράννων. Γέρων πλέον ἠτύχησε νὰ ἴδῃ πραγματοποιούμενον τὸ ὄνειρόν του, τὴν ἐλευθερίαν δηλ. τῆς Πατρίδος. Εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐστήθη μαρμάρινος ἀνδριάς τοῦ Κοραῆ, ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης, ποὺ τοῦ ὀφείλει ἡ Ἐλευθέρα Ἑλλάς.

Τὰ σχολεῖα καὶ οἱ διδάσκαλοι, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Κληρὸς συνετέλεσαν νὰ διατηρηθῇ κατὰ τὰ χρόνια τῆς δουλείας τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς ὑποδούλους τὸν πόθον καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς Ἐλευθερίας.

13ον) Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων
κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

Οἱ Ἕλληνες ποτὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας δὲν ἔμειναν ἡσυχοί. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκυκλοφόρησε τὸ γνωστὸν δημοτικὸν ᾄσμα, ποὺ κατέληγε μὲ τὸν στίχον:

Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικά μας θάναι.
Ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων ἔκαμαν, τοπικάς ὅμως (εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ εἰς τὴν Μάνην), ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐπὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ. Ὄταν ἀργότερα ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη πολεμῆ κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ Ἕλληνες μετέχουν μὲ ἐνθουσιασμόν· εἰς τὴν Ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571) χιλιάδες Ἕλληνες ἦσαν ναῦται καὶ πολεμισταὶ εἰς τὰ πλοῖα τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως. Ἀργότερα τὸν 17ον αἰῶνα, ὅταν ἡ Ἑνετία πολεμῆ κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἀγωνίζονται καὶ οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν Ἑνετῶν. Κατὰ τὸν 18ον δὲ αἰῶνα οἱ Ἕλληνες στρέφουν τὰς ἐλπίδας των πρὸς τὴν ὁμόδοξον Ρωσίαν τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης.

Τὸ κίνημα τοῦ 1769-70.

Ἡ Αἰκατερίνη εἶχεν, ὡς εἶδομεν, τὰ σχέδιά της περὶ διαλύσεως τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἰδρύσεως τοῦ παλαιοῦ Κράτους μὲ βασιλέα τὸν ἔγγονόν της, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε δώσει τὸ προσφιλὲς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὄνομα Κωνσταντῖνος. Ἦθελε λοιπὸν

νά ἐξεγείρη καί τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ νικήσῃ εὐκολώ-
 τερον τοὺς Τούρκους. Ὄταν τὸ 1768 ἐκήρυξε τὸν πόλε-
 μον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν
 εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλληνα ἐκ Μακεδονίας Παπά-
 ζωλην. Αὐτὸς ἔρχεται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ συ-
 νενοήθη μὲ τοὺς Μανιάτας ἀρχηγούς καὶ τὸν πρόκρι-
 τον τῆς Καλαμάτας Παναγιώτην Μπενάκην. Τοὺς πα-
 ρεκίνει νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ τοὺς ὑπέσχετο ὅτι ἡ
 Αἰκατερίνη θὰ στείλῃ στόλον, στρατὸν καὶ ἄφθονα
 πολεμοφόδια καὶ χρήματα. Καὶ πράγματι (1770) ἤλ-
 θον μερικὰ πλοῖα Ρωσικὰ εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλ-
 πον καὶ ἡ Μάνη καὶ ἡ Μεσσηνία ἐπανεστάτησαν.

Ὁ Σουλτᾶνος ὅμως ἔστειλε γρήγορα μεγάλον
 στρατὸν (15 χιλ. Ἀλβανούς) καὶ τὰ μικρὰ στρα-
 τιωτικὰ σώματα τῶν Ἑλλήνων ἠττήθησαν ἐγκα-
 ταλειφθέντα ἀμέσως ὑπὸ τῶν Ρώσων. Οἱ Ἀλβανοὶ
 ἔμειναν εἰς Πελοπόννησον 10 σχεδὸν χρόνια καὶ ἐλεη-
 λάτουν καὶ κατέστρεφον τὴν χώραν, δὲν ὑπήκουον δὲ
 οὔτε καὶ εἰς τὸν Σουλτάνον, ποὺ τοὺς διέταξε νὰ φύ-
 γουν. Ἐγιναν πραγματικὴ μάστιξ διὰ τοὺς Ἕλληνας,
 οἱ ὁποῖοι ἔφευγον εἰς τὰ ὄρη. Ὁ Σουλτᾶνος τέλος ἠ-
 ναγκάσθη νὰ στείλῃ μέγαν στόλον καὶ στρατὸν διὰ
 νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ, μὲ ναύαρχον τὸν Χασάν πασᾶν. Ὁ
 Χασάν, διὰ νὰ πολεμήσῃ καλύτερα τοὺς Ἀλβανούς, ἐ-
 ζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Κλεφτῶν τῆς Πελοποννή-
 σου. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἐνίκησε τοὺς Ἀλβανούς ἔξω
 ἀπὸ τὴν Τρίπολιν καὶ ἐφόνευσε 4 χιλ. ἐξ αὐτῶν· οἱ
 ἄλλοι ἔφυγον. Ἀλλὰ ὁ Χασάν ἐκτύπησε ὕστερα καὶ
 τοὺς Κλέφτες αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐβοήθησαν καὶ τότε

(1780) ἔγινεν ὁ λεγόμενος «Χαλασμός τῶν Κολοκοτρωναίων» εἰς τὴν Καστάνιτσαν τῆς Μάνης. Ὁ Κωνσταντῆς Κολοκοτρώνης ἐφονεύθη, ὁ δὲ υἱός του Θωδωράκης, 10 ἐτῶν παιδί τότε, μόλις ἐσώθη ἀπὸ τὰ διασωθέντα παλληκάρια τοῦ πατρός του.

Τὸ κίνημα αὐτὸ ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ρῶσοι φεύγοντες ἔκαυσαν μὲ τὰ πυρπολικά τὸν Τουρκικὸν στόλον εἰς Τσεσμέν ἀπέναντι τῆς Χίου, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ὠφέλησεν εἰς τίποτε. Οἱ Ἕλληνες διστάζουν πιά νὰ ἀκούσουν παρακινήσεις δι' ἐπανάστασιν.

14ον) Λάμπρος Κατσώνης.

Ὅταν μετ' ὀλίγα ἔτη (1788) ἡ Αἰκατερίνη ἐκήρυξε πάλιν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἠθέλησε νὰ κινήσῃ καὶ πάλιν τοὺς Ἕλληνας. Αὐτοὶ ὅμως ὕστερα ἀπὸ τὴν συμφορὰν τοῦ 1769—70 δὲν ἐκινήθησαν. Εἰς Ἕλληνα ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν Λεβιάδειαν ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τρία πλοῖα, ποὺ τοῦ ἔδωσαν οἱ Ἕλληνες τῆς Τεργέστης, καὶ ἀρχίζει μὲ τὰ μικρά του αὐτὰ πλοῖα σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν θάλασσαν (1788). Γρήγορα τὰ τρία πλοῖα τὰ ἔκαμε 15 καὶ ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Συνεννοήθη καὶ μὲ τὸν περίφημον ἀρματολὸν τῆς Στερεᾶς Ἀνδρίτσον, τὸν ἐπῆρεν εἰς τὰ πλοῖά του μὲ 500 παλληκάρια καὶ ἦτο πλέον κύριος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἐτόλμησε νὰ ναυμαχήσῃ καὶ

μέ δλόκληρον τόν Τουρκικόν στόλον εἰς τήν στενήν θάλασσαν μεταξύ Ἐνδρου καὶ Εὐβοίας καὶ τὸν ἐνίκησε. Τὴν στιγμὴν ὅμως ποὺ ἔφευγεν ὁ Τουρκικὸς στόλος,



5.— Λάμπρος Κατσώνης

ἔφθασεν ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος ὁ Ἀλγερινὸς στόλος καὶ ὁ Λάμπρος εὐρέθη μεταξύ δύο πυρῶν. Ἐπολέμησε καὶ πάλιν ἥρωϊκῶς, ἀλλὰ ὑπέκυψε εἰς τὴν ἀνωτέραν δύναμιν τῶν δύο στόλων. Ἐχασε τὰ περισσότερα

πλοιά του, έσώθη όμως με τους περισσοτέρους κλέφτας εις τήν νήσον Μήλον.

Ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισε τότε εἰρήνην (1792) με-
τους Τούρκους καὶ παρήγγειλεν εἰς τὸν Λάμπρον νὰ
σταματήσῃ τὸν πόλεμον. Ὁ ὑπερήφανος ὅμως Κα-
τσώνης εἶπε τότε: «ἂν ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισε τὴν εἰ-
ρήνην της, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικήν του».
Ἀπὸ τὴν Μήλον με ἄλλα πλοῖα ἐπέρασεν εἰς τὴν Μά-
νην καὶ ὠχυρώθη ἐκεῖ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο-Κά-
γιο ἀποφασισμένος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον.
Ὑπεχρεώθη ὅμως νὰ φύγῃ καὶ ἀπὸ τὴν Μάνην. Κα-
τέφυγε τότε εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς
τὴν Ρωσίαν. Ὁ Ἀνδρῖτσος με τὰ παλληκάρια του
ἐπέρασεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον συνοδευόμενος ἀπὸ
τὸν περίφημον τότε κλέφτην Ζαχαριᾶν καὶ τὰ παλ-
ληκάρια του. Ἐφθασε πολεμούμενος ἀπὸ πολὺ πλῆ-
θος Τούρκων εἰς τὸ Ρίον, ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν καὶ
κατέφυγεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. Ἐπειτα συνελήφθη καὶ
ἐστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐφονεύθη
με βασιανιστήρια.

Οἱ Ἕλληνες εἶδον πλέον καθαρὰ ὅτι δὲν
πρέπει νὰ περιμένουν βοήθειαν ἀπὸ
τοὺς ξένους. Εἶδον ὅμως ὅτι καὶ μόνοι των εἶναι
δυνατὸν νὰ νικήσουν τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους
ἕως τότε ἐνόμιζον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ νικήσουν.
Διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, ἔπρεπε νὰ
στηριχθοῦν εἰς τὰς ἰδικὰς των μόνον δυνάμεις.

15ον) Οἱ Σουλιῶται. Οἱ ἀγῶνές των κατὰ τοῦ Ἀλῆ.

Τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶναι ἀήττητοι καὶ ὅτι δύνανται νὰ καταπολεμηθοῦν καὶ ἀπὸ μόνους τοὺς Ἑλληνας ἐνίσχυσαν καὶ οἱ περίφημοι ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, οἱ ὁποῖοι ἐγέμισαν θάρρος καὶ ὑπερηφάνειαν τοὺς Ἑλληνας.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος μερικοὶ Ἑλληνες τῆς Ἠπείρου μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν τὰ βάσανα τῆς δουλείας κατέφυγον εἰς τὰ ἀπόμερα καὶ ἀπόκρημνα βουνὰ τῆς νοτίου Ἠπείρου καὶ ἔκτισαν τὸ χωρίον Σούλι. Ἀργότερα ἔκτισαν καὶ ἄλλα χωρία (Κιάφαν, Σαμωνίβαν κ.λ.π.) καὶ ἔζων ἐκεῖ ἡσυχοὶ καὶ ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν τοὺς ἠνώχλουν, ἀφοῦ ἡ ζωὴ των ἦτο πολὺ σκληρὰ καὶ εἰσοδήματα δὲν εἶχον· ἐν τούτοις ἐπλήρωνον καὶ αὐτοὶ μικρὸν φόρον· ἦσαν ὅμως εὐχαριστημένοι. Κατεγίνοντο κυρίως εἰς τὰ ὄπλα. Καὶ αἱ γυναῖκές των ἐγνώριζον ἀπὸ ὄπλα καὶ ἐλάμβανον μέρος συχνὰ εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ καριοφίλι ἦτο ὁ ἀχώριστος σύντροφος τῶν ἀνδρῶν. Καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀκόμη μὲ τὰ ὄπλα ἐπήγαινον· ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔτοιμοι εἰς κάθε στιγμήν νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς ἀγρίους Τουρκαλβανούς πού ἔκαμνον ἐπιδρομὰς διὰ λαφυραγωγίαν. Αὐτοὶ πολλάκις ἔλαβον πικρὰν πείραν τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτηδειότητος τῶν Σουλιωτῶν. Ἦτο λοιπὸν τὸ Σούλι πραγματικὸν στρατόπεδον. Οἱ Τουρκαλβανοὶ τοὺς ἔτρεμον καὶ οἱ Ἑλληνες τοὺς εἶχον κρυφὸ καμάρι.

Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 18ου αἰῶνος παρουσιά-

Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια, ἔκδ. Β' ἀντ. 15.000 4

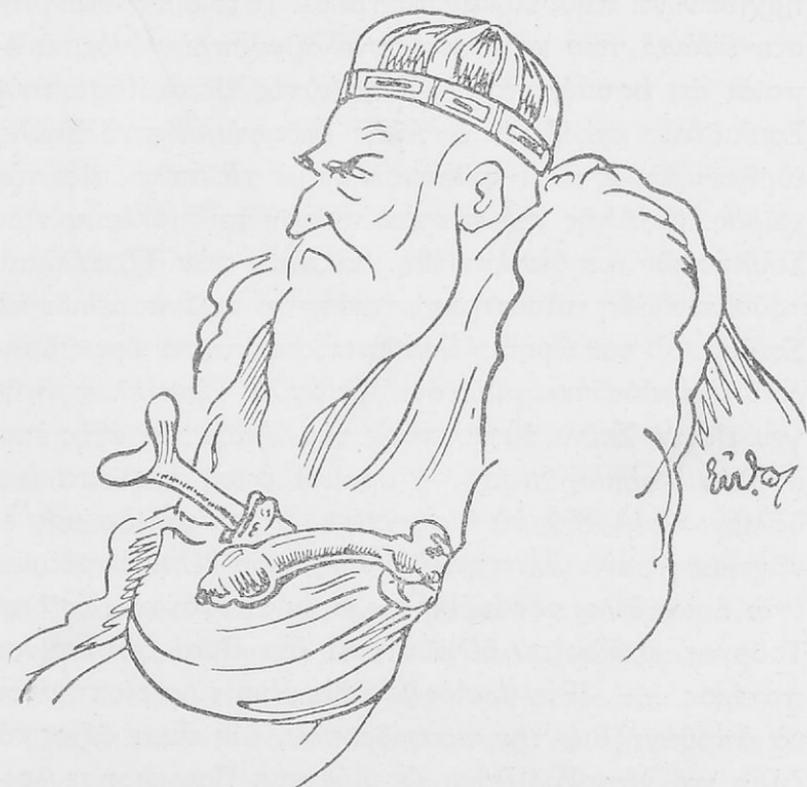
σθη ὁ φοβερὸς ἐχθρὸς των, ὁ Ἄλῃ πασᾶς. Ἦτο Ἄλβανὸς ἀπὸ τὸ Τεπελένι. Φιλόδοξος, πονηρότατος καὶ σκληρὸς, καθὼς ἦτο, κατώρθωσε μὲ κακουργήματα καὶ δόλον νὰ διορισθῆ ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων τὸ 1788. Ἀπὸ τότε ἡ δύναμις του ἔγινε πολὺ μεγάλη. Κατεδίωξε μὲ σατανικὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀγρίαν σκληρότητα ὅλους τοὺς Ἄλβανοὺς καὶ Τούρκους ἐχθροὺς του. Ἐστράφη κατὰ τῶν Ἑλλήνων Ἀρματολῶν τῆς Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς καὶ πολλοὺς ἐξωλόθρευσε, ὅπως τοὺς Κατσαντωναίους καὶ τὸν Βλαχάβαν. Ἐκαμεν ἰσχυρότατον στρατὸν καὶ ἐσκέφθη νὰ κάμῃ ἰδικόν του ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον Κράτος. Τοιοῦτος λοιπὸν ποὺ ἦτο ὁ Ἄλῃς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνεχθῆ ἐλευθέρους τόσον κοντὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα τοὺς Σουλιώτας. Ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον τὴν ἄδειαν νὰ καταστρέψῃ τὸ Σούλι.

16ον) Πρῶτος καὶ δεῦτερος πόλεμος (1791 καὶ 1792).

Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον (1791) οἱ Ἄλβανοὶ πολεμιστὰι τοῦ Ἄλῃ (3 χιλ. περίπου) ὑπεχώρησαν εἰς τὴν πρώτην πρὸς τοὺς Σουλιώτας συμπλοκὴν. Οἱ Σουλιῶται τοὺς κατεδίωξαν καὶ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν μέχρι σχεδὸν τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Ἄλῃς εἶδεν ὅτι οἱ Σουλιῶται δὲν εἶναι εὐκολοὶ λεία. Διὰ τοῦτο ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν τὴν πανουργίαν καὶ τὸν δόλον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἠτοίμασεν ὅλον τὸν στρατὸν

του, διέδωσεν ὅμως ὅτι σκέπτεται νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ πιστευτός, ἔστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς Σουλιώτας, τοὺς παρεκάλει νὰ τοῦ στείλουν καὶ αὐτοὶ βοήθειαν καὶ τοὺς ὑπέσχέ-



6.—Ἀλῆ πασάς

θη μεγάλους μισθοὺς. Μὴ ὑποπτευθέντες οἱ Σουλιῶται ἔστειλαν 70 πολεμιστὰς μὲ τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν, ὁ ὁποῖος εἶχε πάρει μαζί του καὶ τὸν νεαρὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον. Ὁ Ἀλῆς διέταξε νὰ τοὺς συλλάβουν.

Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς ἐφοβοῦντο, καὶ τόσοι ὀλίγοι ποὺ ἦσαν, μετεχειρίσθησαν πάλιν τὴν πανουργίαν καὶ τὸν δόλον. Τοὺς εἶπον οἱ Ἄλβανοὶ στρατιῶται νὰ «παραβγοῦν» τάχα εἰς τὸ πῆδημα. Ἄφησαν τὰ ὄπλα των καὶ ἤρχισαν νὰ πηδοῦν «εἰς τὶς τρεῖς». Τότε ὅμως ἐρρίφθησαν ἐπάνω των καὶ τοὺς συνέλαβον πλὴν ἑνός, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη. Αὐτὸς εἰδοποίησε τοὺς Σουλιώτας καί, ὅταν ὁ Ἄλῆς ἔφθασεν εἰς τὸ Σούλι, εὗρῃκεν ὅλους εἰς τὰς θέσεις των μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας. Ὁ Ἄλῆς εἶχε πικρὰν πεῖραν τοῦ πολέμου τῶν Σουλιωτῶν καὶ δὲν ἐπετέθη. Ἐκάλεσε τὸν Τζαβέλλαν, τοῦ ὑπεσχέθη πλοῦτη καὶ τιμάς, ἂν τοῦ παρέδιδε τὸ Σούλι, καὶ τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον, ἐκράτησεν ὅμως ὄμηρον τὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον. Ὅταν ὁ Τζαβέλλας ἐπῆγεν εἰς τὸ Σούλι, ἔστειλεν εἰς τὸν Ἄλῆν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν. «Ἄλῆ πασᾶ, χαίρομαι ὅπου ἐγέλασα ἕνα δόλιον· εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἕνα κλέπτῃν. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θέλω τὸν ἐκδικήσω, πρὶν ἀποθάνω. Κάποιοι Τοῦρκοι, καθὼς ἐσύ, θέλουν εἰπεῖ ὅτι εἶμαι ἄσπλαχνος πατέρας..... Ἐὰν ὁ υἱός μου δὲν μένη εὐχαριστημένος νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῆσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Προχώρησε λοιπόν, ἄπιστε, εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ. Ἐγὼ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου Καπετὰν Λ. Τζαβέλλας».

Ὁ Ἄλῆς λυσσῶν ἀπὸ τὸν θυμὸν τοῦ ἐκάλεσε τοὺς ὀπλαρχηγούς του καὶ ὑπεσχέθη πλοῦτη καὶ τιμάς, ἂν κυριεύσουν τὸ Σούλι· εἰς ὅσους δὲ στρατιώτας πρωτοεἰσέλθουν εἰς τὸ Σούλι 500 γρόσια. Τρεῖς χι-

λιάδες ἐκ τῶν Τουρκαλβανῶν του ὠρκίσθησαν νὰ μὴ βάλουν τὰ ξίφη εἰς τὴν θήκην, ἂν δὲν κυριεύσουν τὸ Σούλι· ὅλος ὁ στρατὸς (10 χιλ. περίπου) ὤρμησε κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Ἐπὶ τέσσαρας ὥρας ἐπετίθη-
το μὲ ἀλαλαγμούς, ἀλλὰ οἱ Σουλιῶται ἦσαν ἀκλόνη-
τοι εἰς τὰς θέσεις των. Τὸ πυκνὸν πῦρ τῶν Σουλιω-
τῶν ἐθέριζε τοὺς Ἀλβανούς. Ὁ Ἀλῆς ἐλύσσα καὶ ἄ-
φριζε ἀπὸ τὸν θυμὸν του. Τέλος εἰς τὴν μάχην ἔλαβον
μέρος καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν μὲ τὴν σύζυγον
τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα Μόσχων ἐπὶ κεφαλῆς. Οἱ
Σουλιῶται ἐξῆλθον τότε ἀπὸ τὰ ταμπούρια των καὶ
γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν.
Πανικόβλητοι αὐτοὶ ἐτράπησαν εἰς ἐπικίνδυνον φυ-
γὴν. Περισσότεροι τῶν 2 χιλιάδων ἐφονεύθησαν, ἐνῶ
ἄλλοι τόσοι τοῦλάχιστον διασκορπισθέντες εἰς τὰ
διάφορα χωρία ἐφονεύθησαν ἢ ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ
τοὺς Σουλιώτας. Ὁ Ἀλῆς ἐτρόμαξε καὶ αὐτὸς· τρία
ἄλογα «ἔσκασεν» (ἦτο μὴν Ἰούλιος) ἕως ὅτου φθάση
εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εὐρεθῆ ἔν ἀσφαλείᾳ. Ἀπὸ τοὺς
Σουλιώτας ἐφονεύθησαν μόνον 74 καὶ ἐτραυματίστη-
σαν 97. Ἐκαμεν εἰρήνην καὶ ἀπηλευθέρωσε τὸν Φῶ-
τον Τζαβέλλαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Δὲν ἐτόλμησεν
ὁ Ἀλῆς νὰ προσβάβῃ τὸ Σούλι ἐπὶ 8 ἔτη.

17ον) Πολιορκία καὶ καταστροφὴ τοῦ Σουλίου.

Τὸ 1800 ὁ Ἀλῆς ἐπιτίθεται πάλιν. Τὴν φορὰν ὁ-
μως αὐτὴν ἐφαρμόζει ἄλλο σχέδιον. Ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῆ,
ὅπως εἶχε κάμει εἰς τὸν δεῦτερον πόλεμον, κτίζει καὶ

όχυρώνει πύργους εἰς ὄλους τοὺς πρὸς τὰ χωρία τοῦ Σουλίου δρόμους καὶ δὲν ἀφίνει τοὺς Σουλιώτας νὰ ἐξέλθουν εἰς τὰ κτήματά των καὶ τὰ βοσκοτόπια των. Κατέστρεψεν ἔπειτα τὰς πηγὰς τῶν νερῶν καὶ οἱ Σουλιῶται ἤρχισαν νὰ ἔχουν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ὕδατος. Ἡ πολιορκία τοῦ Σουλίου διήρκεσε τρία χρόνια. Οἱ Σουλιῶται ὑπέφερον μὲ ἡρωϊσμόν καὶ αὐταπάρνησιν ὅλα τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας. Ἐπανελημμένως ὁ Ἀλῆς θαυμάσας καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἡρωϊσμόν των τοὺς ἔκαμε προτάσεις εἰρήνης καὶ εἰς ὄλους μαζὶ καὶ εἰς ἕκα ἕκτον ἐκ τῶν ἀρχηγῶν. Ἴδου ὁμως καὶ αἱ ἀπαντήσεις:

«Βεζύρη Ἀλῆ πασᾶ σὲ χαιρετοῦμεν.

Ἡ πατρίς μας εἶναι ἀσυγκρίτως γλυκυτέρα καὶ ἀπὸ τὰ πουγγιά σου καὶ ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς τόπους ποὺ ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσης. Ὅθεν ματαίως κοπιᾶζεις, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται μὲ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς παρὰ μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸν θάνατον ἕως τοῦ τελευταίου Σουλιώτου.

«Ὅλοι οἱ Σουλιῶται μικροὶ καὶ μεγάλοι».

Ἴδου καὶ ἡ ὑπερήφανος ἀπάντησις ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν, τοῦ Τζήμα Ζέρβα... «Σ'εὐχαριστῶ, Βεζύρη, διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχεις εἰς ἐμένα, ἀλλὰ τὰ 800 πουγγιά¹ παρακαλῶ νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, ἐπειδὴ δὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω· καὶ ἂν ἤξερα, πάλιν δὲν ἤμουν εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δώσω οὔτε μίαν πέτραν τῆς πατρίδος μου. Τὴν τιμὴν ὁποῦ

(1) 1 πουγγί = 500 γρόσια

1 γρόσι = 22 1)2 Χρυσά λεπτά.

μοῦ ὑπόσχεσαι μοῦ εἶναι ἄχρηστος. Πλούτη καὶ τιμὴ εἰς ἐμὲ εἶναι τὰ ἄρματα μου μὲ τὰ ὅποια φυλάττω καὶ τιμῶ τὴν πατρίδα μου, ἀθανατίζω καὶ τὸ ὄνομά μου».

Σούλι 4 Μαΐου 1801

ΤΖΗΜΑΣ ΖΕΡΒΑΣ

Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος οἱ Σουλιῶται ἤρχισαν νὰ καταπονοῦνται ἀπὸ τὰς στερήσεις. Ἐχασαν πολλὰς ὀχυρὰς θέσεις των καὶ τέλος ἀπεσύρθησαν εἰς ἓνα ὀχυρὸν πύργον ἐπὶ βράχου, τὸ Κούγκι. Ἐκεῖ ἐτρέφοντο μὲ χόρτα καίριζας. Νερὸ δὲν εἶχον· σφουγγάρια ἐκρέμαζον μὲ σχοινιά, διὰ νὰ πάρουν μὲ αὐτὰ τὸ νερὸ τῆς βροχῆς ἀπὸ τὰς κοιλότητας τῶν ἔξω τοῦ φρουρίου βράχων τὸ καλοκαίρι. Ὅταν ἤρχισεν ὁ χειμῶν, ὑπέφερον καὶ ἀπὸ τὸ ψῦχος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν ἤθελαν νὰ ἀκούσουν περὶ παραδόσεως. Ἐπὶ τέλους ὅμως ὅσοι ἀπέμειναν ἔκαμαν συνθήκην μὲ τὸν Ἀλῆν, νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἐλευθέρους μὲ τὰ ὄπλα των νὰ φύγουν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Τὸν Δεκέμβριον λοιπὸν τοῦ 1803 μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των χωρισμένοι εἰς τρία σώματα μὲ ἀρχηγούς τὸν Φῶτον Τζαβέλλα, τὸν Κουτσονίκαν καὶ τὸν Κίτσον Μπότσαρη. Εἰς τὸ Κούγκι ἔμεινεν ὁ καλόγηρος Σαμουήλ μὲ τρεῖς Σουλιώτας διὰ νὰ ἠπογράψῃ τὴν συνθήκην. Ὅταν ὅμως ἔφθασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ὠρμησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγ. Παράσκευης, ὅπου ἦτο ὁ Σαμουήλ μὲ τοὺς συντρόφους του, καὶ ἔγινε φανερὸν ὅτι θὰ τοὺς ἐφόνευον, ὁ

Σαμουήλ έπυροβόλησεν εις τὸ τελευταῖον βαρέλι πυρίτιδος, πού τοὺς εἶχεν ἀπομείνει, καὶ ἐτάφη εις τὰ ἐρείπια μαζί με τοὺς εἰσελθόντας Τούρκους.

Αὐτὸ τὸ γεγονός ἐθεώρησεν ὁ ἄπιστος Ἀλλῆς ὡς παράβασιν τῆς συνθήκης καὶ διέταξε νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιώτας. Μόνον τὸ σῶμα τοῦ Τζαβέλλα ἔφθασεν εις Πάργαν. Οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ Ἀλλῆ ἐπρόφθασαν τὸ σῶμα τοῦ Κουτσουνίκα εις τὸ Ζάλογγον. Οἱ Σουλιῶται ἐπολέμησαν ὡς γίγαντες ἐπὶ 2 ἡμέρας. Ἐσώθησαν ὅμως τὰ πολεμεφόδια καὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἤρχισαν τὴν σφαγὴν τῶν ἀόπλων πλέον ἀνδρῶν. Αἱ γυναῖκες τότε, διὰ νὰ μὴ πέσουν εις τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων, ἔρριψαν τὰ παιδιὰ των πρῶτα εις τὸν κρημνὸν καὶ κατόπιν ἐπιάσθησαν εις τὸν χορὸν καὶ εις ἕκαστον γῦρον ἢ πρώτη πού πλησίαζεν εις τὸν κρημνὸν ἐρρίπτετο κάτω εις τὸ βάραθρον. Αὐτὸς εἶναι ὁ τραγικὸς ἀλλὰ ἡρωϊκὸς χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Τὸ τρίτον σῶμα ἐπολιορκήθη ἐπὶ 4 μῆνας εις τὸ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀχελῶον μοναστήριον τοῦ Σέλτσου. Δὲν ἐσώθησαν ἀπὸ αὐτὸ παρὰ μόνον 45.

Ἀπὸ τοὺς ἐξεληθόντας Σουλιώτας 1000 περίπου ἐπέρασαν εις τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔβλεπον με νοσταλγίαν τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπητῆς των Πατρίδος, τὴν ὁποῖαν τόσον ἐδόξασαν. Διότι, ἂν κατεστράφη τὸ Σούλι, ἡ δόξα του ὅμως ἔμεινεν ἀθάνατος. "Ολοὶ οἱ Ἕλληνες με συγκίνησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφάνειαν διηγοῦνται τὴν αὐτοθυσίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ Σουλιῶται ἔγιναν παράδειγμα εις τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, πού ἤρχισε μετὰ 17 ἔτη.

Παραμοναί τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως.

18ον) Οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ Εὐρώπη.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνέβαινον εἰς τὴν Εὐρώπην σπουδαιότατα γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἀλλάξη πρὸς τὸ καλύτερον ἢ ζωὴ τῶν λαῶν. Εἰς τὴν Γαλλίαν δηλ. ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Βασιλέως καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις κατήργησε τὰ πρόνομια τῶν εὐγενῶν καὶ μετέβαλε τὸ πολίτευμα εἰς Δημοκρατικόν. Αἱ ἰδέαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη καὶ τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα Δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πλάσματα τοῦ θεοῦ εἶναι ἴσοι μεταξύ των καὶ ἐλεύθεροι. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν ἄλλον· νὰ τὸν στερήσῃ δηλ. τῆς ἐλευθερίας του ἢ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς του, δηλ. τῆς ιδιοκτησίας του. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ πρεσβεύῃ οἴανδήποτε Θρησκείαν θέλει, νὰ ὁμιλῇ ἐλευθέρως καὶ νὰ δημοσιεύῃ τὰς σκέψεις του. Ἐχει, ὅπως ἔλεγον, προσωπικὴν ἐλευθερίαν, ἐλευθερίαν σκέψεως καὶ ἐλευθερίαν λόγου.

2. Ὅλος ὁ λαὸς ἐν τῷ συνόλῳ του ἀποτελεῖ τὸ Κράτος. Ὁ λαὸς ἐκλέγει ἀντιπροσώπους, οἱ ὁποῖοι νομοθετοῦν. Εἰς τοὺς νόμους τούτους ὅλοι πρέπει νὰ ὑπα-

κούουν, ἀφοῦ συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ οἱ νόμοι ἐτέθησαν (Νομοθετικὴ ἐξουσία). Τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους (Ἵπουργοί, ὑπάλληλοι) ἐπιβλέπουν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἐκτελοῦν αὐτούς (Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία), οἱ δὲ δικασταὶ καταδικάζουν ὅσους δὲν τοὺς ἐφαρμόζουν (Δικαστικὴ ἐξουσία).

3. Οἱ πολῖται ὅλοι εἶναι ἴσοι ἔναντι τῶν νόμων. Ὅλοι πληρώνουν φόρους ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματος, ποὺ ἔχουν. Ὅλοι δύνανται νὰ καταλάβουν ἀξιώματα καὶ θέσεις ἀναλόγως τῆς ἀξίας των.

4. Κανεὶς πολίτης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακισθῆ χωρὶς δικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ φυλακίζεται, μόνον ἂν παραβῆ τοὺς νόμους.

Δι' ὅλα αὐτὰ τὰ δικαιώματα, ποὺ μᾶς φαίνονται σήμερον τόσον φυσικά, ἠγωνίσθησαν πολὺ οἱ λαοί, διὰ νὰ τὰ ἀποκτήσουν. Παλαιότερα, δηλ. ἐπὶ τῆς Ἀπολυταρχίας καὶ Φεουδαρχίας, νόμος ἦτο ἡ θέλησις τοῦ Βασιλέως. Τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς θέσεις τὰς ἔδιδε μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς. Αὐτοὶ δὲν ἐπλήρωνον φόρους, ἔμενον δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτιμώρητοι, ἂν ἠδίκουν. Ὁ Βασιλεὺς ἐφυλάκιζεν ὅποιον ἠθελε καὶ ἐσπαταλοῦσε τὰ χρήματα τοῦ Κράτους, χωρὶς νὰ δίδῃ λογαριασμὸν εἰς κανένα. Μόνον οἱ εὐγενεῖς, ποὺ ἦσαν τὰ $\frac{2}{100}$ τοῦ λαοῦ, ἔζων καλά, ἐνῶ ὅλος ὁ ἄλλος λαὸς ἔζη εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις (1789) καὶ αἱ ἰδέαι, τὰς ὁποίας ἐφήρμοσεν, ἔκαμαν τεραστίαν ἐντύπωσιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς ὅλα τὰ Κράτη ὁ λαὸς ἤρχισε

νά κινῆται κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας καὶ νὰ ζητῆ ἐλεύθερον πολίτευμα.

Οἱ Ἕλληνες ἔμαθον μὲ ἀγαλλίασιν ὅτι ὁ λαὸς ἐνίκησε καὶ ἀπέκτησε πολιτικὰς ἐλευθερίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὅχι μόνον ἔστεροῦντο αὐτοὶ ὅλων τῶν δικαιωμάτων τούτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἔζων ὑπὸ φρικτὴν τυραννίαν ξένου καὶ ἀπολιτίστου καὶ σκληροῦ λαοῦ. Οἱ ἔμποροι, οἱ ἀνώτεροι κληρικοί, οἱ Φαναριῶται, οἱ σπουδάζοντες νέοι, ὅλοι οἱ ὅπωςδῆποτε μορφωμένοι Ἕλληνες μίαν εἶχον ἐπιθυμίαν καὶ μίαν ἐξέφραζον εὐχὴν: νὰ ἐφαρμοσθοῦν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ἀποδεικνύει πλήρως ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ προδρόμου τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως Ρήγα Φεραίου.

19ον) Ρήγας Φεραῖος (1757—1798).

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας παρὰ τὰ ἀρχαῖα Φεράς. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ζαγορὰν τοῦ Πηλίου καὶ ἔγινε διδάσκαλος. Νέος ἔφυγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον τῆς Βλαχίας καὶ ἔγινε γραμματεὺς τοῦ γεμόνος Νικολάου Μαυρογένους. Ἐκεῖ ἦτο, ὅταν ἐξερράγη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Ἐπανάστασις. Ἡ ψυχὴ του ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐμαθε γαλλικά, διὰ νὰ τὴν ἐννοήσῃ βαθύτερον. Πρὸ πολλοῦ ἄλλως τε εἶχε θέσει ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του νὰ ἐλυθερώσῃ τὴν πατρίδα του

ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἦρχισε νὰ γράφῃ καὶ νὰ συνεννοῆται μὲ ὄλους τοὺς ἐπισήμους Ἑλληνας ἀνωτέρους κληρικούς, πλουσίους ἐμπόρους, διδασκάλους τοῦ Γένους, Κλέφτας καὶ Ἀρματολούς. Καὶ μὲ ἐπισήμους μάλιστα Τούρκους συνενοήθη, ὅπως μὲ τὸν φίλον του πασᾶν τοῦ Βιδινίου Πασβάντογλου, τοῦ ὁποίου εἶχε σώσει τὴν ζωὴν. Ἦθελε νὰ ἐλευθερώσῃ ὄλους τοὺς Χριστιανικούς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς. Ἐγραφε ποιήματα, τὰ ὁποῖα ὄλη ἡ Ἑλλὰς ἐδιάβαζε μὲ ἀγαλλίασιν καὶ ἐνθουσιασμόν. Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα ἀκόμη μέχρι σήμερον συγκινεῖ πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν :

Ὡς πότε παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενὰ
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες, στὰ βουνά.
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ.

Ἐπῆγεν εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἔκαμε τὴν πόλιν αὐτὴν κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του. Τῇ συνδρομῇ πλουσίων ἐκεῖ Ἑλλήνων ἐξέδωκε τὴν Χάρταν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τότε (1797) ἦτο εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνδοξος πλέον διὰ τὰς μεγάλας κατὰ τῶν Αὐστριακῶν νίκας του, ὁ στρατηγὸς τῆς Γαλλίας Ναπολέον Βοναπάρτης. Ἀπεφάσισεν ὁ Ρήγας νὰ σπεύσῃ, νὰ τὸν συναντήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν του διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου του. Κατέβη λοιπὸν εἰς τὴν Τεργέστην, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Ἑνετίαν

καὶ Βόρειον Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ὁμως συνελήφθη ἀπὸ τὴν Αὐστριακὴν ἀστυνομίαν ὡς συνωμότης μὲ ἑπτὰ συντρόφους του καὶ παρεδόθη ἀργότερα εἰς τὸν

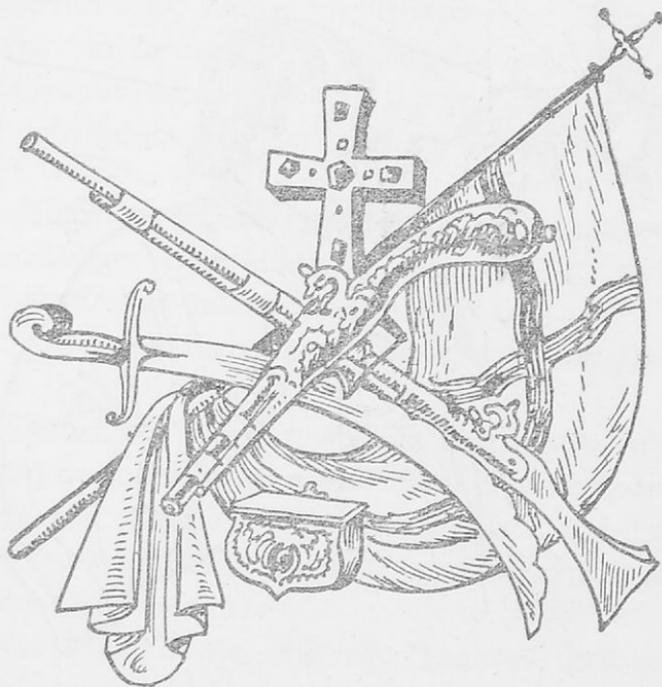


7.—Ρήγας Φεραῖος

Τοῦρκον πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ στραγγαλισθῆ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ριφθῆ τὸ πτώμα του εἰς τὸν Δούναβιν. Πρὶν φονευθῆ ὁ Ρήγας ἐφώνησεν· «ἀρκετὸν σπóρον ἔσπειρα· τὸ Ἔνθος

ἄς θερίση τοὺς γλυκεῖς αὐτοῦ καρπούς» (Ἰούνιος 1798).

Ἡ Ἑλλάς ἐτίμησε τὸν ἐνθουσιώδη αὐτὸν ψάλτην καὶ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας της στήσασα τὸν ἀνδριάντα του ἔμπροσθεν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.



ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1ον) Προπαρασκευή τῆς Ἐπαναστάσεως.

Φιλική Ἐταιρεία.

Ὅσοι Ἕλληνες ἐσκέφθησαν ἢ ἐπεχείρησαν μέχρι τοῦ δε ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐστήριξαν τὰς ἐλπίδας των εἰς τοὺς ξένους κυρίως Ἐνετοὺς δηλ., Ρώσους, Γάλλους. Κατὰ τὸ 1816 ὅμως εἰς τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσσίας τρεῖς Ἕλληνες ἔμποροι ἐσκέφθησαν ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἐλευθερωθῆ, μόνον ἂν στηριχθῆ εἰς τὰς ἰδικὰς τῆς δυνάμεις καὶ εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ Ἕλληνας. Ἰδρυσαν λοιπὸν ἓνα μυστικὸν Σύλλογον, τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἔμποροι ἦσαν ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἄρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ζάνθος ἐκ τῆς Πάτμου τῶν Δωδεκανήσων. Σιγὰ σιγὰ ἔγραψαν μέλη τῆς Ἐταιρίας ὄλους τοὺς καλοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Πλούσιοι ἔμποροι, ἀνώτεροι κληρικοί, διδάσκαλοι τοῦ Γένους μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐμυθήθησαν εἰς τὰ μυστικά τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1818 ἤρχισεν ἡ

Ἐταιρεία νὰ διαδίδεται καὶ εἰς τὰς Τουρκοκρατουμένας Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἑπαρχίας. Μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅλοι οἱ ἐξέχοντες Ἕλληνες (Φαναριῶται—κληρικοὶ—ἔμποροι—ναυτικοὶ) ἔγιναν μέλη καὶ προσέφερον, ὅ,τι καθεὶς ἠδύνατο ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ· εἰς τὴν Μακεδονίαν Ἡπειρον, Στερεὰν Ἑλλάδα, Πελοπόννησον καὶ Νήσους ἐμυήθησαν ὅλοι οἱ πρόκριτοι (Δημογέροντες), οἱ ἄρματολοί, οἱ κλέφτες, οἱ κληρικοὶ, οἱ διδάσκαλοι οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοὶ καὶ ὅλοι μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν ὠρκίζοντο ὅτι καὶ τὴν ζωὴν των θὰ θυσιάσουν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος. Ἐκράτουν ὅμως οἱ Φιλικοὶ μεγάλην μυστικότητα, διὰ νὰ μὴ μάθουν οἱ Τοῦρκοι. Δὲν ἔπρεπε δὲ μόνον ἀπὸ τοὺς Τούρκους νὰ προφυλάσσωνται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη τῆς λεγομένης Ἰερᾶς Συμμαχίας.

Εἰς τὴν Εὐρώπην δηλ. κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἔγινεν ἐνδοξος διὰ τὰς νίκας τοῦ ὀστρατηγὸς τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Ναπολέων Βοναπάρτης. Στηριχθεὶς οὗτος εἰς τὸν στρατόν, ποὺ τὸν ἐλάτρευε, καὶ εἰς τὸν λαόν, ποὺ τὸν ἐθαύμαζεν, ἀνεκηρύχθη Αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας. Τὰ ἔβαλε μὲ ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς ἐνίκησεν ἐπανιλημμένως. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἔχασε τὴν περίφημον μάχην τοῦ Βατερλώ (1815) καὶ ἐξωρίσθη εἰς μίαν νησίδα τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, τὴν Ἀγίαν Ἑλένην, (ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1821). Τότε λοιπὸν (1815) οἱ τρεῖς μεγαλύτεροι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἱδρυσαν τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν, μὲ τὸν σκοπὸν

νά μή ἐπιτρέψουν πλέον νά γίνη καμμία Ἐπανάστασις εἰς κανέν Κράτος ἐναντίον τῆς νομίμου ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς δηλ. τῶν Βασιλέων. Κατεδίωκον καί συνελάμβανον ὅλους ὅσοι ἴδρυνον μυστικά σωματεῖα μέ σκοπὸν ἐπαναστατικόν. Ψυχὴ τῆς Ἱερᾶς Συμμα-



8.—Ναπολέον

χίας ἦτο ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ. Καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν λοιπὸν Συμμαχίαν ἔπρεπε νὰ προφυλάσσωνται οἱ Φιλικοὶ καὶ διὰ τοῦτο ἐνήργουν με μεγάλην μυστικότητα..

Κατὰ τὸ 1820 ἡ Ἑλλάς ἦτο ἔτοιμος. Ἐπρεπε νὰ ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια, ἔκδ. Β' ἀντ. 15.000 5

εύρεθῆ ὁ Ἀρχηγός. Ὡς τοιοῦτον ἐξέλεξεν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία τὸν ἐκ Κερκύρας Ἑλληνα Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Ὁ Καποδίστριας ὁμῶς ἠρνήθη, διότι ἔκρινεν ὅτι ἡ στιγμή δὲν ἦτο κατάλληλος, καὶ τότε προσέφεραν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν στρατηγὸν τῆς Ρωσίας καὶ Ὑπασπιστὴν τοῦ Τσάρου Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη καὶ ἀνέλαβε τὴν Ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ τοῦ Ἀγῶνος τὸ καλοκαίρι τοῦ 1820. Ἡ ἐπανάστασις ἔπρεπε πλέον νὰ κηρυχθῆ, διότι οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ὑποψιάζωνται ὅτι κάτι ἔκτακτον ἐτοιμάζουν οἱ Ἕλληνες. Κατὰ τὸ ἔτος μάλιστα τοῦτο καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἐστάσιασε κατὰ τοῦ Σουλτάνου θέλων νὰ κάμη τὸ πασαλίκι του (τὴν Ἡπειρον δηλ. Ἀλβανίαν καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα) Κράτος ἰδικόν του ἀνεξάρτητον. Αὐτὸ ἐθεωρήθη ἀπὸ τοὺς Φιλικοὺς καλὴ εὐκαιρία, διότι Σουλτᾶνος εἶχε στείλει κατὰ τοῦ Ἀλῆ τὸν Πασᾶν τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ καὶ ἄλλα στρατεύματα πολλά. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ γίνῃ ἡ ἔκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821.

Πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως 1821.

2ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἡγεμονίας

Ὁ Ὑψηλάντης ἔκρινεν ὀρθὸν νὰ ἀρχίσῃ τὴν Ἐπανάστασιν ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας, διότι ἐκεῖ δὲν εἶχε δικαίωμα ἡ Τουρκία νὰ στείλῃ στρατὸν χωρὶς τὴν

συγκατάθεσιν τῆς Ρωσίας. Διέβη λοιπὸν τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821 τὸν ποταμὸν Προῦθον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας Ἰάσιον. Ἀμέσως



9.—Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

ἔξεδωκεν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔγραφεν· «Ἕλληνες ἀδελφοί, κινήθητε καὶ μία Μεγάλη Δύναμις

θέλει προστατεύει τὰ δίκαιά μας». Ἄφινε δηλ. νὰ ὑπονοηθῆ ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ὑποστηρίξῃ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῶν Ἡγεμονιῶν, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, ἔσπευσαν νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ὑψηλάντου. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, Βασίλειος Καραβίας καὶ Ἀλῆ Φαρμάκης μὲ τοὺς στρατιώτας των, ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Σοῦτσος καὶ ἄλλοι. Ἔτρεξαν ἐπίσης μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ οἱ νέοι Ἕλληνες σπουδασταὶ τῶν Ἀνωτέρων Σχολῶν καὶ τῶν Πανεπιστημίων καὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ὑψηλάντου· ἀπὸ αὐτοὺς, 500 τὸν ἀριθμὸν, ἀπετελέσθη ἓν ἰδιαίτερον Σῶμα ὀνομασθὲν Ἰερός Λόχος ὁ ὄρκος τῶν Ἱερολοχιτῶν ἦτο «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου ὁ Ὑψηλάντης εὕρισκετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας Βουκουρέστιον γυμνάζων καὶ ὀργανώνων τὸν στρατὸν του. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῆς Βλαχίας δὲν ἠγάπων τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ξένους, καὶ δὲν δεικνύουν προθυμίαν διὰ τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὸ Βουκουρέστι ὁ Ὑψηλάντης λαμβάνει κακὰς εἰδήσεις. Ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος δηλ. μόλις ἔμαθε τὸ κίνημα, τὸ ἀπεκήρυξε, διὰ νὰ φανῆ πιστὸς εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν, διέγραψε τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τοὺς καταλόγους τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ ἐπέτρεπεν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ στείλῃ στρατεύματα εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Συγχρόνως ὁ Πατριάρχης ἐξηναγκάσθη ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον νὰ ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντην.

Τρεῖς Τούρκοι Πασάδες, τοῦ Βιδινίου, τῆς Σιλιστρίας καὶ τῆς Βραΐλας, διαβαίνουν τὸν Δούναβιν καὶ εἰσέρχονται μὲ στρατὸν εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Οἱ ἐντόπιοι τότε ὄπλαργηχοὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Ὑψηλάντην. Ὁ στρατός του ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὸ Δ ρ α γ α τ σ ἄ ν ι (7 Ἰουνίου 1821). ὑπερδυσκόσιοι Ἱερολοχῖται ἐφονεύθησαν, ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν ὁμως ὡς ἥρωες. Ὁ Ὑψηλάντης ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπου συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη· ἔμεινε 6 ἔτη εἰς τὴν φυλακὴν καί, ὅταν ἀπεφυλακίσθη, ἡ ὑγεία του ἦτο κατεστραμμένη καὶ ἀπέθανε τὸ 1828 εἰς ἡλικίαν 38 ἐτῶν.

Ὁ στρατός του διεσκορπίσθη, ἀλλὰ μερικὰ Ἑλληνικὰ σώματα ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς τοὺς Τούρκους καὶ ἀπέδειξαν ὅτι οἱ Ἕλληνες γνωρίζουν νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ ἀποθνήσκουν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

Ὁ Ἀ θ α ν ἄ σ ι ο ς Κ α ρ π ε ν η σ ι ῶ τ η ς εἰς τὸ Σκουλένι (17 Ἰουνίου) παρὰ τὸν Προῦθον ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς μὲ 400 μόνον ἄνδρας ἐναντίον 4 χιλ. ἰππέων καὶ 2 χιλ. πεζῶν καὶ ἀπέκρουσεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὰς λυσσώδεις τῶν Τούρκων ἐπιθέσεις. Εὐρῆκε τέλος ἔνδοξον θάνατον αὐτὸς καὶ οἱ στρατιῶται του. Ὀλίγιστοι ἐσώθησαν κολυμβῶντες εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ὅπου παρατεταγμένοι καθ' ὅλη τὴν διάρκειαν τῆς μάχης οἱ Ρῶσοι φρουροὶ τῶν συνόρων ἐθαύμαζον τὸν ἡρωϊσμόν των. Μὲ ἀγωνίαν παρηκολούθουν τὸν ἄνισον ἀγῶνα καὶ ἔλυποῦντο, διότι εἶχον αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ τηρήσουν οὐδετερότητα, πολὺ δὲ ἐπεριποιήθησαν τοὺς ὀλίγους διασωθέντας.

Δύο ἄλλα σώματα μὲ τὸν Γεωργάκη ν Ὀλύμπιον καὶ τὸν Φαρμάκη ν ἔλαβον τὴν ὁδὸν τῶν ὁρέων, διὰ νὰ περάσουν τὴν Ρωσσίαν καὶ ἐκείθεν νὰ καταβοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατεδιώκοντο κατὰ πόδας καὶ τὸν Σεπτέμβριον ἐπολιορκήθησαν (350 ἐν ὄλῳ) εἰς τὴν Μονηντοῦ Σέκου. Ὁ Γεωργάκης μὲ ἕνδεκα εἶχε καταλάβει τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἀπέκρουε τὰς ἐπιθέσεις· εἶδεν ὅμως ὅτι ἡ ἀντίστασις ἦτο ματαία καὶ διὰ νὰ μὴ πέση ζωντανὸς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀφοῦ ἤνοιξε τὴν πύλην καὶ εἰσώρμησαν οἱ Τοῦρκοι, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἐφονεύθη μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ τοὺς εἰσελθόντας Τούρκους (8 Σεπτεμβρίου). Ὁ Φαρμάκης ἀντεστάθη ἀκόμη ἡμέρας. Τῇ μεσολαβῆσει τέλος τοῦ γραμματέως τοῦ Αὐστριακοῦ Προξενείου ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτοὶ ὅμως παρέβησαν τὴν συνθήκην καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἔσφαξαν ἀμέσως, τὸν δὲ Φαρμάκη ν ἔστειλαν σιδηροδέσμιοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐβασανίσθη σκληρότατα καὶ ἀπεκεφαλίσθη.

3ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ἐπανεστάτησαν ὄλαι αἱ ἐπαρχίαι τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον κατέβη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820 ὁ ἐνθουσιώδης καὶ δραστηριώτατος Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, γνωστότερος μὲ τὸ ὄ-

νομα Παπαφλέσσας. Διέτρεξε τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο καὶ παντοῦ μετέδιδε τὸν ἐνθουσιασμόν του καὶ τὴν πίστιν του πρὸς τὸν Ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος θὰ ἤρχιζε πλέον. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὴν κίνησιν ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν καὶ ὁ Σουλτᾶνος εἶχε στείλει ὡς διοικητὴν τὸν ἰκανώτατον καὶ ὑπερήφανον Χουρσίτ Πασᾶν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως μὲ διάφορα μέσα κατώρθωσαν νὰ ἀποκοιμίσουν τὰς ὑποφίας τῶν Τούρκων καὶ ὁ Χουρσίτ ἔγραψεν εἰς τὸν Σουλτᾶνον ὅτι ἐπικρατεῖ τάξις καὶ ἡσυχία εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Σουλτᾶνος τὸν διώρισε ἀρχιστράτηγον τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει τὸν Ἀλῆ πασᾶν εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ ὁ Χουρσίτ ἐπῆγεν ἐκεῖ.

Μὲ μεγαλυτέραν τότε ἐλευθερίαν ἐκινοῦντο οἱ Ἕλληνες. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821 ἔφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ περίφημος κλέφτης Θεόδωρος Κολοκωτρώνης, τὸν ὁποῖον εἶχον καταδιώξει πρὸ ἐτῶν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸν εἶχον ἀναγκάσει νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ὅπου εἶχε καταταγῆ εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ εἶχε φθάσει εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες ὅλας αὐτὰς τὰς κινήσεις ἐθορυβήθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὴν ἔδραν τοῦ πασᾶ τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν Τρίπολιν.

Τότε λοιπὸν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὡς εἰς ἄνθρωπος ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ προσέβαλον τοὺς Τούρκους. Ἀπὸ τὴν Μάνην τὴν 22 Μαρτίου ἐξεκίνησεν ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς Μανιάτας

ἔχων μαζί του τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν Ἀναγνωσταρᾶν κ.λ.π. καὶ τὴν ἐπομένην 23 Μαρτίου κατέλαβε τὰς Καλάμας. Εἰς τὰς Πάτρας τὴν 25 Μαρτίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὑψωσεν εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ἀγ.Γεωργίου τὸ λάβαρον τῆς Ἀγίας Λαύρας καὶ τὸν Σταυρὸν καὶ ὄλοι ὠρκίζοντο καὶ ἐφώναζον: Ζήτω ἡ Ἐλευθερία καὶ στήν Πόλιν ἂν δώσῃ ὁ Θεός! Ἐντὸς ὀλίγου ὄλη ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ἐπαναστατήσει. Οἱ Τοῦρκοι ἔντρομοὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὰ φρούρια καὶ μάλιστα εἰς τὴν Τρίπολιν.

Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ὁ ἀρματολὸς Πανουργιάς ἐπανεστάτησε τὴν Ἀμφισσαν (Σάλωνα), ὁ Γκούρας τὸ παραθαλάσσιον Γαλαξειδί καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος τὴν Λεβάδειαν. Μετ' ὀλίγον ἐπανεστάτησαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς καὶ κατέλαβον τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐπανεστάτησε τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Αἰτωλικὸν μετὰ τὸν ἀρματολὸν τοῦ Ζυγοῦ Δημήτριον Μακρῆν. Εἰς τὸ Πήλιον ἐκήρυξε τὴν Ἐπανάστασιν ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ ἐκ τῶν πρώτων Φιλικῶν Ἀνθιμὸς Γαζῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ Ἐπανάστασις διεδόθη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ κάτοικοι τῆς Χαλδιδικῆς καὶ ἡ Νάουσα ἔλαβον τὰ ὄπλα. Εἰς τὴν Ἠπειρον οἱ Σουλιῶται εἶχον ἐπανέλθει εἰς τὰ χωριά των κατόπιν συμφωνίας μετὰ τὸν Ἀλῆν καὶ τὸν ἐβοήθουν μάλιστα κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ Ἐπανάστασις ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὴν ξηρὰν, ἂν δὲν ἐκινούνητο καὶ τὰ νησιὰ

μέ τὸν στόλον των. Πρώτη ἐξηγέρθη ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν, ἔπειτα ἡ Ὑδρα καὶ τὰ Ψαρά· ἔπειτα ἡ Σάμος, ἡ Κάσσος, ἡ Μύκονος καὶ ἡ Κρήτη. Οἱ νησιῶται ἐτοιμάζουν τὰ πλοῖά των καὶ βυθίζουν καὶ συλλαμβάνουν τὰ Τουρκικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ποῦ ἔπλευον εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ὅλη ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται ἐπὶ ποδός· ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἓνα πόθον κοινὸν ἔχουν, νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους διὰ τὰ βάσανα, ποῦ ὑπέστησαν ἀπὸ αὐτοὺς ἐπὶ 400 χρόνια.

4ον) Οἱ Τοῦρκοι κάμνουν σφαγὰς. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ εἶδησις τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ὑψηλάντου πρῶτον, οἱ Τοῦρκοι ἐξηγριώθησαν. Ὁ Σουλτᾶνος ἔφερεν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πλῆθος ἀγρίων ἀτάκτων Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἔσφαξαν πολλοὺς Ἕλληνας καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ σπίτια των. Ὅταν δὲ ἔμαθε καὶ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Πεπολοννήσου, κατελήφθη ἀπὸ πραγματικὴν μανίαν. Κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀπεκεφάλισαν τὸν μέγαν διερμηνέα Μουρούζην καὶ πολλοὺς ἄλλους Φαναριώτας ἐκρέμασαν ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν των.

Ἀλλὰ τὸ φοβερώτερον ἐγκλημα τῶν Τούρκων ἦτο ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄. Μόλις εἶχε τελειώσει τὴν λειτουργίαν τῆς Ἀναστάσεως (10 Ἀπριλίου), ὅτε ἔφθασαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὁ νέος διερμηνεὺς Ἀριστάρχης καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ρεῖζ ἐφένδη (Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν). Συγκεν-

τρώνονται οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρόκριτοι καὶ διαβά-
ζουν εἰς αὐτοὺς τὸ φερμάνι (διάταγμα) τοῦ Σουλ-
τάνου. «Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης, ἔγραφε τὸ φερμάνι,
ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἄπιστος
πρὸς τὴν Πύλην καὶ ραδιοὔργος, γίνεται ἔκπτωτος
τῆς θέσεώς του», διέτασσε δὲ νὰ γίνῃ ἐκλογή νέου
Πατριάρχου. Ὁ Γρηγόριος Ε' συνελήφθη, ἐφυλακίσθη
καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας, Κυριακῆς τοῦ Πά-
σχα, τὸν μετέφεραν καὶ τὸν ἐκρέμασαν ἀπὸ τὴν με-
σαίαν Πύλην τῶν Πατριαρχείων.

Τὸ σῶμα τοῦ Πατριάρχου ἔμεινε ἐκεῖ ἐπὶ τρεῖς
ἡμέρας καὶ κατόπιν παρεδόθη εἰς τὸν ὄχλον, ὁ ὁ-
ποῖος τὸ ἔσυρεν εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὸ ἔρριψεν εἰς
τὴν θάλασσαν. Τὰ ρεύματα τοῦ Βοσπόρου παρέσυ-
ραν τὸ ἱερὸν λείψανον εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν·
τὸ εὔρεν ὁ ἐκ Κεφαλληνίας πλοίαρχος Σκλάβος καὶ
τὸ μετέφερεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐτάφη μὲ τιμᾶς.
Ἀπὸ ἐκεῖ μετεφέρθησαν τὰ ὄσῳ του εἰς Ἀθήνας τὸ
1871 καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητρο-
πόλεως. Τοῦ Ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου μαρμάρινον
ἀνδριάντα ἔστησεν ἡ ἐλευθέρᾳ πλέον Ἑλληνικῆ Πα-
τρὶς πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἡ δὲ Ἐκκλη-
σία τὸν ἀνεκήρυσεν Ἅγιον.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐκρέμασαν καὶ ἄλλους τρεῖς
Ἀρχιερεῖς καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ πολλοὺς ἄλ-
λους. Οἱ Ἕλληνες εἶχον κλεισθῆ εἰς τὰ σπίτια των
ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς. Ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεη-
λασία οἰκιῶν καὶ Ἐκκλησιῶν ἦτο γενικὴ. Στρατιῶται
καὶ ὄχλος διέπραξαν τὰ φρικτότερα κακουργήματα.

Καὶ εἰς ἄλλας δὲ πόλεις ἔγιναν ἄγριαι σφαγαὶ
ἀότιλων καὶ γυναικοπαίδων· εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν,



10.—Γρηγόριος Ε΄

εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν νῆσον Κύπρον ἀργότερα καὶ
εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Αἱ σφαγαὶ ὅμως αὐταὶ δὲν ἐφόβισαν τοὺς ἀγω-
νιζομένους Ἕλληνας, ὅπως ἐπερίμενεν ὁ Σουλτᾶ-

νος. Τούναντίον μάλιστα τούς ἐξηγρίωσαν καὶ τούς ἔκαμαν νὰ μισήσουν περισσότερο τούς Τούρκους.

Καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην δὲ ἔκαμαν τεραστίαν ἐντύπωσιν αἱ σφαγαί. Οἱ Ρῶσοι πρὸ πάντων ἠγανάκτησαν πολὺ διὰ τὰς σφαγὰς καὶ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ Τσάρος διέταξε τὸν πρεσβευτὴν του νὰ φύγῃ ἐκ Κων)πόλεως καὶ ὅλοι ἀνέμενον ὅτι θὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον· δὲν ἐκηρύχθη ὅμως τότε ὁ πόλεμος, διότι ἀντέδρασαν αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

5ον) Τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως.

α') Εἰς τὴν Πελοπόννησον. Πολιορκία Τριπόλεως.

Ἀπὸ τὰς Καλάμας ἐξεκίνησεν ἀμέσως (Μάρτιον 1821) ὁ Κολοκοτρῶνης καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Τρίπολιν μὲ ἐν μικρὸν σῶμα Μανιατῶν, ποὺ τοῦ ἔδωκεν ὁ Πετρόμπεης. Εἰς ὅλα τὰ χωριά τὸν ὑπεδέχοντο μὲ κωδωνοκρουσίας καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες τὸν ἠκολούθουν. Ἐνθουσιασμός ἀπερίγραπτος καὶ συγκίνησις μεγάλη παρετηρεῖτο παντοῦ. Τὸ πλῆθος ὅμως αὐτῶν στρατιωτῶν δὲν εἶχεν ὄπλα οὔτε καὶ πολεμοφόδια (μπαρούτι δηλ. καὶ βόλια)· ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ ρόπαλα καὶ μαχαίρας. Οἱ περισσότεροι δὲν ἤξευραν οὔτε καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν ὄπλα, ἀνεῦρισκον. Καλοὶ πολεμισταὶ ἦσαν μόνον οἱ Μανιάται καὶ ὅσοι ἐκ τῶν παλαιῶν κλεφτῶν ἀπέμειναν. Εἰς τὴν πρώτην λοιπὸν συνάντησιν μὲ τουρκικὸν στρατὸν τὸ πλῆθος τοῦ Κολοκοτρῶνη διεσκορπίσθη. Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦ Κολοκοτρῶνη τούς ἠλέκτριζεν ὅλους.



11.—Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀνήκεν εἰς τὴν γνωστὴν ἀρματολικὴν οἰκογένειαν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐγεννήθη

κατὰ τὴν ταραχώδη ἐποχὴν τῆς πρώτης Ἐπαναστάσεως τὸ 1770 εἰς ἓνα βουνὸ τῆς Μεσσηνίας. Δέκα ἔτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ πολλοὺς συγγενεῖς του κατὰ τὸν «χαλασμόν τῶν Κολοκοτρωναίων» καὶ ὁ ἴδιος μόλις ἐσώθη χάρις εἰς τὰ παλληκάρια τοῦ πατρός του. Πολὺ νέος ἔγινε καὶ αὐτὸς κλέφτης τῆς Πελοποννήσου καὶ ἠναγκάσθη τέλος νὰ φύγη εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, πού τὰς κατεῖχον οἱ Ἄγγλοι. Κατετάγη ἐκεῖ εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου. Δὲν ἦτο πολὺ γραμματισμένος, ἀλλὰ ἦτο ἄριστος στρατιωτικὸς καὶ στρατηγικώτατος. Τὸ ἐπιβλητικὸν του παράστημα, ἡ περικεφαλαία τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, τὴν ὁποῖαν συνήθως ἐφόρει, ἡ μεγάλη κεφαλὴ μὲ τὸ πλατὺ μέτωπον, τὰ πυκνὰ φρύδια καὶ τὸ διαπεραστικὸν του βλέμμα, καθὼς καὶ ἡ βροντώδης φωνὴ του ἔκαμνον τεραστίαν ἐντύπωσιν καὶ ὅλοι τὸν ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγόν.

Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἦλθον κατόπιν ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν ὁ Πετρόμπεης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ καὶ ἔγινε συμβούλιον. Εἰς αὐτὸ ὁ Κολοκοτρῶνης ἀνέπτυξε τὸ σχέδιον του. Ἔλεγε δηλ. ὅτι ἔπρεπε πάση θυσίᾳ νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολιν, τὴν ἔδραν τοῦ Πασᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ὠχυρωμένη μὲ τείχη καὶ πυροβολικὸν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυριευθῇ μὲ ἐπιθεσιν, ἔπρεπε νὰ τὴν πολιορκήσουν. Νὰ καταλάβουν δηλ. ὅλους τοὺς δρόμους πού ἔφερον εἰς τὴν Τρίπολιν μὲ στρατὸν καὶ νὰ μὴ ἀφίνουν νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν οὔτε στρατός, οὔτε τρόφιμα, οὔτε πολεμεφόδια.

ἔτσι θὰ ἀναγκάσουν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν. Αὐτὸ ἦτο τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Οἱ ἄλλοι ὅμως ἀρχηγοὶ δὲν συμφώνησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ὅταν ἔφευγον μάλιστα καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε μόνος, ὁ Παπαφλέσσας εἶπε περιπαικτικὰ εἰς ἓνα στρατιώτην. «Μεῖνε βρὲ σὺ μαζί του, νὰ μὴ τὸν φᾶνε οἱ λύκοι»· «Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ἀπήντησεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὅπου καὶ τὰ βουνὰ μὲ γνωρίζουν καὶ ἄς μὲ φᾶνε τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου». Ὅταν ἔφυγον οἱ ἄλλοι, εἰσῆλθεν εἰς ἓν ἐξωκκλήσιον καὶ προσευχήθη εἰς τὴν Παναγίαν. «Μοῦ ἐφάνη, ἔλεγεν ἀργότερα, ὅτι ἡ Παναγία ἐζωντάνευσε καὶ μὲ ἐκοίταζε γελαστή». Ἡ προσευχή του εἰσηκούσθη, διότι ἔτρεξαν πολλοὶ στρατιῶται πλησίον του. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἐπέστρεψαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐφαρμόσουν τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Κατέλαβον λοιπὸν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Μεσσήνιος Πέτροβας, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Νικηταρᾶς, ὁ Πλαπούτας καὶ ἄλλοι διαφόρους θέσεις γύρω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης κατέλαβε τὸ Χρυσοβίτσι ἐπὶ τοῦ ὄρους Μαινάλου.

βον) Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου.

Μέσα εἰς τὴν Τρίπολιν δὲν ἦτο πολὺς τουρκικὸς στρατός. Ὁ Χουρσίτ φεύγων διὰ τὰ Ἰωάννινα, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἐπαναστατήσουν οἱ Ἕλληνες,

ἐπῆρε μαζί του ὄλον τὸν στρατὸν· εἶχεν ἀφήσει μάλιστα ἐκεῖ καὶ τοὺς θησαυροὺς του ὄλους καὶ τὰς γυναϊκάς του (τὸ χαρέμι του). Διὰ τοῦτο, μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν, ἔστειλεν ἀμέσως ἀντικαταστάτην του (κεχαγιᾶν) τὸν ἱκανὸν Μουσταφάμπεην μὲ 3500 Ἀλβανούς πολεμιστάς. Διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ὁ Μουσταφάμπεης ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγι, ἐπέρασε μὲ πλοῖα εἰς τὰς Πάτρας καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ φρούριου τῶν Πατρῶν. Ἀπ' ἐκεῖ διὰ τῆς παραλίας ἔφθασεν εἰς Κόρινθον, διεσκόρπισε τοὺς πολιορκουந்தὰς τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ διὰ τοῦ Ἄργους ἔφθασεν εἰς Τρίπολιν τὴν Ἰην Μαΐου, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ τὸν ἐμποδίσουν οἱ Ἕλληνες.

Ὁ Μουσταφάμπεης ἤλπιζεν ὅτι θὰ διεσκόρπιζε μὲ τοὺς Ἀλβανούς του τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων αἱ περισσότερον ὄχυραὶ θέσεις ἦσαν κοντὰ εἰς τὸ χωρίον Βαλτέτσι. Εἶχον κάμει ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες τρία πρόχειρα «ξηρολίθια» (ταμπούρια) καὶ ἀνέμενον γεμᾶτοι θάρρος τὸν Μουσταφάμπεην. Ἦσαν τὸ ὄλον 880 Μανιάται καὶ ὀλίγοι Μεσσήνιοι μετοὺς Μαυρομιχαλαίους (Κυριακούλην, Ἡλίαν καὶ Ἰωάννην) καὶ τὸν Μητρο-Πέτροβαν. Πράγματι τὴν 12 Μαΐου ἐξεκίνησεν ὁ Μουσταφάμπεης ἀπὸ τὴν Τρίπολιν καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸ Βαλτέτσι. Τὴν ἐπομένην τὸ πρωὶ ἐπιτίθεται βέβαιος ὅτι θὰ σκορπισθοῦν. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ὑπεδέχθησαν τοὺς Ἀλβανούς μὲ πυκνὸν καὶ σφοδρὸν πῦρ. Ὁ Μουσταφάμπεης ἐπιτίθεται τότε μὲ ὄλον του τὸν στρατὸν, ἀλλὰ οἱ Μανιάται εἶναι ἀκλόνητοι· τὰ πτώματα τῶν Ἀλβανῶν γεμίζουν τὸν τόπον. Ἡ

μάχη ἐξακολουθεῖ καὶ εἰς τὸ σκοτάδι τῆς νυκτός. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε φθάσει ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας καὶ κατέλαβον θέσεις εἰς τὰ νῶτα τῶν Τούρκων. Τὴν νύκτα εἰσῆλθον ὀλίγοι ἄ-



12.— Ἡλίας Μαυρομιχάλης

κόμη Μανιάται εἰς τὰ ταμπύρια τοῦ Βαλτετσίου. Τὴν ἐπομένην λοιπὸν οἱ Ἕλληνες δὲν περιωρίσθησαν εἰς ἄμυναν, ἀλλὰ ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ ταμπύρια καὶ ἐπετέθησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι καὶ ἐγκατέλειψαντὰ κανόνια των καὶ ὅλας τὰς

Ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια, ἔκδ. Β' ἀντ. 15,000 6

ἀποσκευάς των καὶ ντροπιασμένοι ἐκλείσθησαν εἰς Τρίπολιν. Ἐξακόσιοι Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν, ἐνῶ ἀπὸ



13.— Νικηταρᾶς

τοὺς Ἕλληνας 4 μόνον ἐφονεύθησαν καὶ 7 ἐτραυματίσθησαν.

Ἡ πρώτη αὕτη μεγάλη νίκη ἔκαμε τεραστίαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τώρα πιά δὲν ἐφοβοῦντο τὸν

Τουρκικὸν στρατόν. Ἐνῶ πρῶτύτερα μὲ τὴν φωνὴν νῆν «Ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι» ἐσκορπίζοντο, τώρα φωνάζουν αὐτοὶ «ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας (22 Μαΐου) ὁ Μουσταφάμπεης προσέβαλε τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Βέρβαινα, ἔστειλε δὲ καὶ ἓν ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα εἰς Δολιανά· ἐκεῖ ἦτο ὁ Νικηταρᾶς μὲ 150 μόνον ἄνδρας. Ἐπολέμησε μὲ τόσῃν ἀνδρείᾳ, καὶ τόσῃν καταστροφὴν ἔκαμεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε ἐπωνομάσθη ἀπὸ τότε **Τ ο υ ρ κ ο φ ἄ γ ο ς**.

Ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Τριπόλεως γίνεται περισσότερον στενὸς καὶ οἱ Τοῦρκοι σπανίως πλέον ἐπιχειροῦν ἐξόδους εἰς τὰ χωρία τῆς γύρω πεδιάδος. Ἄν δὲν ἦρχετο ἄλλος στρατὸς Τουρκικὸς, ἢ κατάληψις τῆς Τριπόλεως ἦτο ἀσφαλῆς καὶ βεβαία.

β'.) Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

7ον) Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

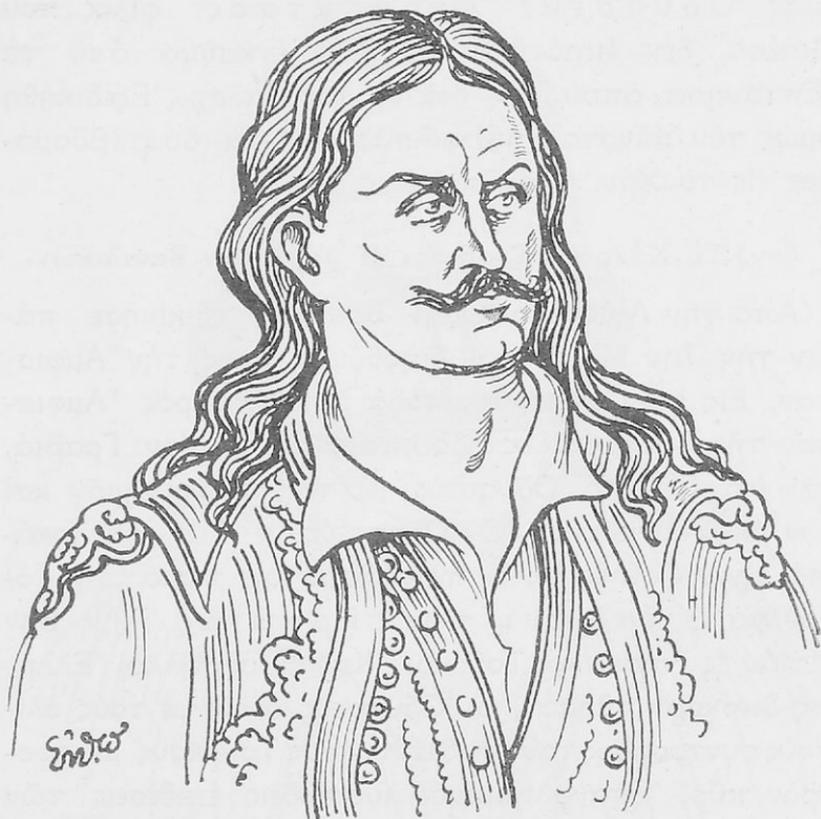
Ὁ Χουρσίτ πράγματι εἶχε διατάξει ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον δύο στρατηγούς Τούρκους τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ νὰ καταβοῦν ἀπὸ τὴν Λάρισαν εἰς Λαμίαν, εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Πρῶτος ἐξεκίνησεν ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μὲ 9 χιλιάδας στρατόν καὶ ἠκολούθησεν ὁ Μεχμέτ. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Πανουργιάς, Δυοβουνιώτης καὶ Διάκος ἀπεφάσισαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ. Οἱ μὲν Δυοβουνιώτης καὶ Πανουρ-

γιας κατέλαβον τὰς πλαγιάς τοῦ ὄρους τῆς Οἴτης, ἐνῶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος μὲ 400 παλληκάρια κατέλαβε τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ, τὴν λεγομένην γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ τὰς περίξ θέσεις. Μόλις ἐφάνη ὁ στρατὸς τοῦ Βρυῶνη, οἱ στρατιῶται τῶν ἄλλων ὀπλارχηγῶν ἐπολέμησαν μὲν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον διεσκορπίσθησαν φοβηθέντες τὸ πλῆθος τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Διάκος ὅμως, καθὼς τόσον ὠραῖα λέγει τὸ Δημοτικὸν τραγούδι:

«Καρδιά, παιδιά μου, ἐφώνασε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε,
Ἀνδρεῖοι ὡσὰν Ἕλληνες, ὡσὰν Γραικοὶ σταθῆτε.
.....

Πράγματι ὁ Διάκος καὶ τὰ παλληκάρια του ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των ἀκλόνητοι. Ἐκράτουν τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ τὰ ριζώματα τῆς Οἴτης παρὰ τὸ Μετόχι τῆς Μονῆς τῆς Δαμάστας. Πολλοὶ ἐφονεύοντο, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔφευγε. Ὅταν ὅμως τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιᾶ ὑπεχώρησεν ἀπὸ τὰς παρὰ τὸ στενὸν τῆς Χαλκομάτας θέσεις του, οἱ ἐχθροὶ ἐπετέθησαν πανταχόθεν κατὰ τῶν θέσεων τοῦ Διακού. Ἡ γέφυρα ἐγκατελείφθη καὶ πολλοὶ ἔφυγον. Ὁ Διάκος μὲ 48 συντρόφους του πληγωμένος εἰς τὸν δεξιὸν ὤμον μάχεται ὡς λέων εἰς τὸ Μετόχι τῆς Δαμάστας. Θραύεται τὸ ὄπλον καὶ ἡ σπάθη του. Δὲν θέλει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀφήσῃ τὴν θέσιν του καὶ νὰ φύγῃ. Ἐν τέλει αἱ σωματικαὶ δυνάμεις τὸν ἐγκαταλείπουν καὶ συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος (23 Ἀπριλίου). Μετὰ τὴν μάχην οἱ Τοῦρκοὶ ἐπέστρεψαν εἰς Λαμίαν



14.— Ἀθανάσιος Διάκος

καὶ ἐκεῖ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἐμαρτύρη-
σεν ὁ Διάκος.

Ἡ θυσία αὕτη τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ τῶν
48 συντρόφων του δικαίως παρομοιάζεται πρὸς τὸν
Λεωνίδαν μὲ τοὺς 300 του, οἱ ὅποιοι 2300 χρόνια
πρωτύτερα ἐθυσιάσθησαν ἐκεῖ κοντὰ εἰς τὰς Θερμο-
πύλας ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

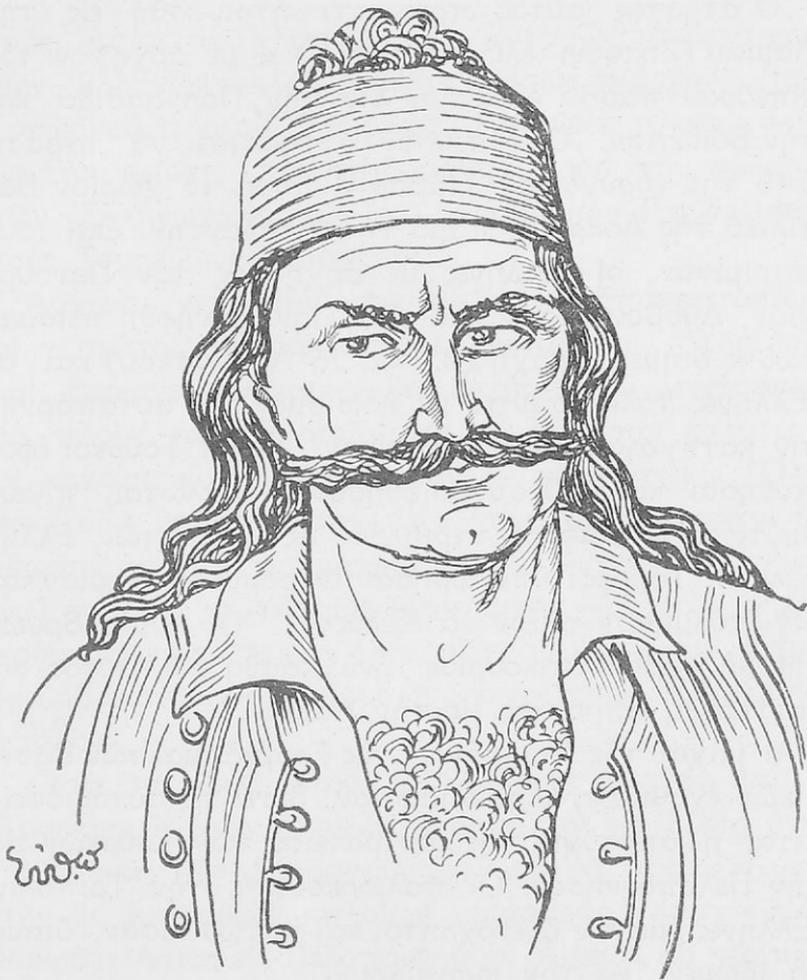
Ὁ περιφημότερος ὄπλων ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Στε-

ρεᾶς Ὀδυσσεύς Ἀνδροῦτσος, φίλος τοῦ Διάκου, δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἔλθῃ ἐγκαίρως ἀπο τὰ Ἐπτάνησα, ὅπου ἦτο, διὰ νὰ τὸν σώσῃ. Ἐξεδικήθη ὅμως τὸν θάνατον τοῦ φίλου του μετὰ δύο ἑβδομάδας εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

8ον) Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν.

Ἀπὸ τὴν Λαμίαν ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης ἐξεκίνησε πάλιν τὴν 7ην Μαΐου καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν Ἀμφισσαν. Εἰς μίαν στενὴν κοιλάδα ἐπὶ τῆς πρὸς Ἀμφισσαν τῆς Παρνασσίδος ὁδοῦ, παρὰ τὸ χωρίον Γραβιά, τὸν ἐπερίμενεν ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Δυοβουνιώτην. Ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ 118 παλληκάρια εἶχεν εἰσέλθει εἰς ἓν πλινθόκτιστον παρὰ τὴν ὁδὸν χάνι, τὸ χάνι τῆς Γραβιάς. Τὴν 8ην Μαΐου ἐφάνησαν οἱ Τοῦρκοι. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν, ὁ Ὀδυσσεὺς ὅμως μὲ τοὺς ὀλίγους συντρόφους του ὑπεδέχθη τοὺς Τούρκους μὲ σφοδρὸν πῦρ. Ἐπανελημμένα λυσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ χανίου ἀπεκρούσθησαν μὲ πολλὰς ἀπωλείας· ὁ γύρω ἀπὸ τὸ χάνι τόπος ἐγέμισεν ἀπὸ Τουρκικὰ πτώματα. Τὴν νύκτα ἐσταμάτησεν ἡ μάχη, ὀλίγον δὲ πρὶν ἐξημερώσῃ οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν ἔξοδον καὶ διασχίσαντες τὰς ἐχθρικὰς τάξεις ἐσώθησαν ὅλοι πλὴν δύο, ποὺ ἐφονεύθησαν μέσα εἰς τὸ Χάνι.

Ἡ ἔνδοξος αὕτη μάχη ἐδόξασε τὸν Ὀδυσσεᾶ, τοὺς δὲ Τούρκους καθυστέρησεν εἰς τὴν πορείαν των. Δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ θὰ ἄφινον ὀπισθὲν των τόσον ἰσχυ-



15.— 'Οδυσσεύς 'Ανδροῦτσος

ρὸν ἐχθρόν. Διὰ τοῦτο ἐπροχώρησαν βραδέως εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ Ἀττικὴν καὶ ἐπερίμεναν καὶ ἄλλον στρατόν, διὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ.

Ὁ στρατὸς αὐτὸς πράγματι ἠτοιμάσθη εἰς τὴν Λαμίαν (Ζητοῦνι ἐλέγετο τότε) καὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μπεϋρὰν πασαῦ ἐξεκίνησε διὰ τὴν Παρνασσίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν. Ὁ Μπεϋρὰν ἀπεφάσισε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν εὐρύχωρον διάβασιν παρὰ τὸ χωρίον Βασιλικὰ τῆς Λοκρίδος παρὰ τὴν Ἀταλάντην. Ἐκεῖ τοὺς ἐπερίμεναν οἱ Ἕλληνας μὲ ἀρχηγούς τὸν Πανουργιάν, Δυοβουνιώτην καὶ Γκούραν. Συνήφθη πεισματῶδης διήμερος μάχη (25 καὶ 26 Αὐγούστου) καὶ οἱ Ἕλληνας πολεμήσαντες μὲ ἡρωϊσμόν καὶ αὐταπάρνησιν κατήγαγον λαμπρὰν νίκην. Χίλιοι Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν καὶ 100 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, πλουσιώτατα δὲ λάφυρα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν ἔντρομοι εἰς Λαμίαν καὶ δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ἐξέλθουν. Ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης μὴ λαβὼν ἐπικουρίαν ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς τὴν Λαμίαν.

Αἱ μάχαι τῆς Ἀλαμάνας, τῆς Γραβιάς καὶ τῶν Βασιλικῶν ἔχουν μεγάλην σημασίαν, διότι εἰς αὐτὰς ὀφείλεται ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τρίπολιν Ἕλληνας ἔμειναν ἀνενόχλητοι καὶ κατώρθωσαν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, νὰ τὴν κυριεύσουν.

9ον) Εἰς τὴν θάλασσαν. Πυρπόλησις
Τουρκικῆς φρεγάτας.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν θὰ ἐκινδύνευεν ἡ Ἐπανάστασις, ἂν ἡ θάλασσα ἦτο ἐλευθέρα διὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἠδύναντο νὰ μεταφέρουν διὰ πλοίων στρατὸν ἐκ Μι-

κράς Ἀσίας εἰς Πελοπόννησον. Εὐτυχῶς τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἀνεδείχθη εὐθύς ἀμέσως ἀνώτερον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Τὰ μικρὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα χάρις εἰς τὴν πεῖραν, τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὴν τόλμην τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν καὶ πλυσίων ἐξηυτέλισαν τοὺς Τουρκικοὺς κολοσσούς.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ νησιῶται καὶ μάλιστα οἱ Σπετσιῶται, Ὑδραῖοι, καὶ Ψαριανοὶ πλοίαρχοι καὶ ἐφοπλισταὶ μετέτρεψαν τὰ πλοῖά των εἰς πολεμικά· τὰ ὤπλισαν καλύτερα μὲ κανόνια καὶ τὰ ἐφωδίασαν μὲ πυρομαχικά. Ὅλα τὰ ἔξοδα ἐπληρώθησαν ἀπὸ τοὺς ἰδίους, μερικοὶ δὲ ἔδωσαν μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στόλου· ὁ Ὑδραῖος ἐφοπλιστὴς Λάζαρος Κουντουριώτης προσέφερεν ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του ἐκ δύο ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν διὰ τὸν ἔθνικὸν στόλον.

Κατὰ τὰ μέσα Μαΐου οἱ Ἕλληνες ἔμαθον ὅτι ἡ Τουρκικὴ ἀρμάδα (στόλος) ἐτοιμάζεται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν δι' ἐμπορικῶν πλοίων μεταφορὰν στρατοῦ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Πελοπόννησον. Ἀμέσως 60 περίπου πλοῖα τῶν τριῶν νήσων ἐπλευσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ τὴν 26 Μαΐου εἶδον βορειοδυτικὰ τῆς Μυτιλήνης μίαν Τουρκικὴν φρεγάταν 74 κανονίων, ἡ ὁποία ἐπλεεν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον στόλον. Τὴν ἐκανονιοβόλησαν, ἀλλὰ τὰ μικρὰ κανόνια των ἦτο ἀδύνατον νὰ βλάψουν τὸ μέγα Τουρκικὸν πλοῖον. Ὅπως δὴποτε ὁ Τοῦρκος πλοίαρχος τρομοκρατηθεὶς ἔσπευσε νὰ φυλαχθῆ εἰς

τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ τῆς Μυτιλήνης· ἐπεβίβασε μάλιστα πρὸςμεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, μόλις ἔφθασεν ἐκεῖ, καὶ πολεμιστὰς τῆς ξηρᾶς.

Οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι ἔκαμαν τότε συμβούλιον. Εἰς τὸ συμβούλιον ὁ ναύαρχος τῶν Ὑδραίων Τομπάζης εἶπεν ὅτι ὁ Ἄγγλος ναύαρχος μιᾶς μοίρας Ἀγγλικοῦ στόλου, τὴν ὁποίαν συνήντησε παρὰ τὴν Ἄνδρον, τοῦ εἶπεν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι πηγαίνουν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου: «Ματαίως θὰ κοπιάσετε· μετὰ μικρὰ πλοῖα καὶ τὰ κανόνια σας εἶναι ἀδύνατον νὰ βλάψετε τὴν Τουρκικὴν ἀρμάδα. Ναύτας ἀξίους καὶ τολμηροὺς ἔχετε· μεταχειρισθῆτε κατὰ τῶν ἀναξίων καὶ ἀπειροθαλάσσων ἐχθρῶν σας τὰ πυρπολικά καὶ ἀσφαλῶς θὰ ὑπερισχύσετε». Κανεὶς ἀπὸ τοὺς πλοίαρχους δὲν ἐγνώριζε πῶς κατασκευάζονται τὰ πυρπολικά. Τότε ὅμως παρουσιάσθη ὁ διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς τέχνης Ἰωάννης Πάργιος, ὁ ἐπονομαζόμενος Πατάτοῦκος, ὁ ὅποιος μετέτρεψε δύο μικρὰ πλοῖα εἰς πυρπολικά. Κάτω ἀπὸ τὸ κατάστρωμα δηλ. ἔβαλε βαρέλια γεμᾶτα πυρίτιδα, οἰνόπνευμα καὶ πίσσαν, εἰς τὸ κατάστρωμα δὲ ἐτοποθέτησε ἀσκούς καὶ δοχεῖα μὲ ὁμοίας εὐφλέκτους ὕλας καὶ ἤλειψεν ἐξωτερικῶς τὸ πλοῖον μὲ πίσσαν.

Τὴν ἐπομένην 27 Μαΐου ἐστάλησαν τὰ δύο πυρπολικά κατὰ τῆς Τουρκικῆς φρεγάτας. Ὑπὸ κανονιοβολισμοὺς καὶ πυροβολισμοὺς ἐκ τῆς φρεγάτας οἱ γενναῖοι πυρποληταὶ ἐπροχώρησαν. Τὸ ἐν πυρπολικὸν ἐκάη, χωρὶς νὰ κάμη ζημίαν εἰς τὸ Τουρκικὸν πλοῖον. Τὸ ἄλλο ὅμως, ποὺ ἐκυβέρνηα ὁ Ψαρια-

νός Δημήτριος Παπανικολῆς, ἐκόλλησεν εἰς τὰ πλευρὰ τῆς Τουρκικῆς φρεγάτας πλησίον τῆς πρῶρας· ὁ Παπανικολῆς ἔβαλε φωτιὰ εἰς τὸ πυρπολικόν του, ἀμέσως δὲ ἐπήδησεν εἰς τὴν μικρὰν βάρκαν (ἐφόλκιον), ποῦ ἔσυρε τὸ πυρπολικόν, καὶ ἀπεμακρύνθη. Οἱ ἄσκοι τῆς πίσεως καὶ τὰ ἄλλα εὐφλεκτα ὑλικά ἐξηκοντίσθησαν πρὸς τὴν φρεγάταν, ἡ ὁποία ἔπιασε φωτιὰ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Μετ' ὀλίγον ἡ φωτιὰ ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐσώθησαν.

Οἱ Τοῦρκοι κατατρομαγμένοι ἔσπευσαν μὲ τὰ ἄλλα πλοῖά των νὰ φυλαχθοῦν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον καὶ δὲν ἐτόλμησαν πιά καθ' ὅλον τὸ ἔτος νὰ ἐξέλθουν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐτέλεσαν πανηγυρικὴν δοξολογίαν εἰς τὰ Ψαρά, ἵνα εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν διὰ τὸ μέγα αὐτὸ κατόρθωμα.

10ον) Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.

Εἶδομεν ὅτι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετισίου καὶ τῶν Δολιανῶν ἡ Τρίπολις ἀπεκλείσθη ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Στρατὸς ἄλλος εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων δὲν ἦλθε χάρις εἰς τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν τὸ θάρρος των. Ἦρχισαν νὰ ἔχουν καὶ ἔλλειψιν τροφῶν, κατὰ τοὺς θερινούς δὲ μῆνας καὶ διάφοροι ἀσθένειαι ἐθέριζον τοὺς πολιορκουμένους· δυστυχία καὶ ἀθλιότης ἐβασίλευε μέσα εἰς τὴν πόλιν. Τούναντίον οἱ Ἕλληνες ἐνισχύοντο καθημερινῶς. Τὸν Ἰούνιον ἔφθα-



16.-Δημήτριος Ύψηλάντης

σεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Δημήτριος Ύψηλάντης ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ· τοῦτο ἐξύψωσε πολὺ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, διότι εἶχον πλέον καὶ Ἀρχηγὸν ἀναγνωριζόμενον ἀπὸ ὅλους.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἶναι ἀπὸ τὰς εὐγενεστέρων μορφῶν τοῦ Ἀγῶνος. Φιλόπατρις μέχρις αὐτοθυσίας, μετριοπαθής, ἠθικώτατος καὶ φρονιμώτατος προσεπάθησε νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ ὀργανώσῃ τακτικὸν στρατόν, ὅπως εἰς τὴν Εὐρώπην, διότι οἱ Ἕλληνες πολεμισταὶ ἦσαν ἀπειθαρχοὶ καὶ ἀνοργάνωτοι. Εἰς τοῦτο εἶχε θερμὸν βοηθὸν καὶ τὸν Κολοκοτρώνην.

Τὸν Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον ἡ κατάστασις τῶν πολιορκουμένων ἦτο πλέον δεινὴ. Οἱ Ἀλβανοὶ πολεμισταὶ ἤλθον εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Κολοκοτρώνην διὰ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν πατρίδα των. Τέλος τὴν 23 Σεπτεμβρίου μερικοὶ Ἕλληνες στρατιῶται ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος, ἤνοιξαν μίαν πύλην καὶ ὅλος ὁ στρατὸς εἰσώρμησεν εἰς τὴν πόλιν. Ἐπηκολούθησε μεγάλη σφαγὴ, καταστροφὴ καὶ λεηλασία. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠθέλησαν εἰς μίαν ἡμέραν νὰ ἐκδικηθοῦν διὰ τὰ βάσανα ποὺ ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπὶ 4 αἰῶνας. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως κατάρθωσε νὰ φανῇ συνεπὴς εἰς τὸν λόγον του καὶ νὰ σώσῃ τοὺς Ἀλβανούς, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχεν ἔλθει εἰς διαπραγματεύσεις πρὸ τῆς ἀλώσεως.

Ἡ κατάληψις τῆς Τριπόλεως εἶναι τὸ μεγαλύτερον γεγονός τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν πλέον ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ τὰ ἄλλα φρούρια, ἡ Μονεμβασιά καὶ τὸ Ναυαρίνον, ὀλίγον ἄργότερα δὲ καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλ-

λήνων. Ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς Τούρκους· μόνον τὸ Ναύπλιον, ἡ Μεθώνη καὶ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν δὲν εἶχον καταληφθῆ.

11ον) Τὰ πολιτικά πράγματα. Ἡ πρώτη Ἐθνοσυνέλευσις.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνες ἀντελήφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ μία κυβέρνησις ἡ ὁποία νὰ διοικῆ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα· νὰ εἰσπράττῃ δηλ. φόρους, νὰ προμηθεύεται πολεμοφόδια καὶ νὰ τὰ διανέμῃ εἰς τὰ στρατεύματα, νὰ συνεννοῖται μὲ τὰ ξένα κράτη καὶ νὰ διευθύνῃ τὸν Ἄγῶνα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ πρόκριτοι, οἱ ὁποῖοι διοικοῦσαν τὰς ἐπαρχίας των καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, συνενοήθησαν μεταξύ των καὶ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου ἔκαμαν μίαν Ἐπιτροπὴν—Κυβέρνησιν τῆς Πελοποννήσου. Ἀργότερα τοπικαὶ Κυβερνήσεις ἔγιναν ἀπὸ τοὺς προκρίτους καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα (Μεσολόγγιον) καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν (Ἄμφισσαν). Μίαν κεντρικὴν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα Κυβέρνησιν δὲν κατώρθωνον νὰ κάμουν. Ὁ λαὸς ὅμως καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὰ πρώτας πολεμικὰς ἐπιτυχίας, ἤθελον νὰ ἐκλέγουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ὄχι μόνον οἱ πρόκριτοι τὴν Κυβέρνησιν των. Ἡ Κυβέρνησις αὐτὴ νὰ δίδῃ λόγον τῶν πράξεών της εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, τὴν Βουλὴν.

Ὅταν ἦλθεν ὁ Ὑψηλάντης, ἠθέλησε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ὅλην Διοίκησιν ὡς Γενικὸς Ἐπιτροπὸς τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς τοῦ Ἄγῶνος, δηλ.

τοῦ ἀδελφοῦ του. Οἱ πρόκριτοι δὲν ἤθελον νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ὑψηλάντου καὶ οἱ πρόκριτοι ὑπεχώρησαν πρὸς στιγμήν. Τὸ θέρος τοῦ 1821 ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο Ἑλληνες Φαναριῶται πολὺ μορφωμένοι, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδατός καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Ὁ Ὑψηλάντης τοὺς ἀνέθεσε νὰ ὀργανώσουν τὴν διοίκησιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ αὐτοὶ ἔκαμαν τὰς δύο τοπικάς, ὅπως εἶδομεν, κυβερνήσεις εἰς τὸ Μεσολόγιον καὶ εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Δὲν ἐφάνησαν ὅμως οὔτοι εἰλικρινεῖς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην καὶ συνενοήθησαν ἀργότερα μὲ τοὺς προκρίτους. Ἔτσι οἱ Ἑλληνες εὐρέθησαν διηρημένοι εἰς δύο μερίδας, τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐστενοχῶρει πολὺ τὸν εὐγενικὸν καὶ φιλόπατριν Ὑψηλάντην. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐκάλεσε μὲ προκήρυξιν τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους του, οἱ ὅποιοι νὰ ὀργανώσουν πολιτικῶς τὴν Ἑλλάδα, νὰ συντάξουν δηλ. τὸ πολίτευμα αὐτῆς.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους συνῆλθον εἰς τὸ Ἄργος πρῶτον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἐπίδαυρον (Δεκέμβριον 1821) καὶ συνεκρότησαν τὴν Πρώτην Ἐθνοσυνέλευσιν. Αὐτὴ ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου συμφώνως πρὸς τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἄνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου (σελίς 21). Κατὰ τὸ Σύνταγμα τὴν ὅλην ἐξουσίαν τοῦ Κράτους ἔχει ἡ Κυβέρνησις (Νομοτελε-

στικόν) καὶ ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ (Βουλευτικόν). Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἔγινεν ὁ Μαυροκορδάτος· ἐπεκράτησε δηλ. ἡ μερὶς τῶν Πολιτικῶν, ὁ δὲ Ὑψηλάντης παρεμερίσθη. Ὁ Ὑψηλάντης ἐστενοχωρήθη μὲν, ἀλλὰ ἐτήρησε καλὴν στάσιν. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἠγανάκτησαν πολὺ καὶ εὐκαιρίαν ἐζήτουν διὰ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὴν Κυβέρνησιν.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου ἔκαμε καὶ προκήρυξιν πρὸς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ τοὺς Τούρκους, διότι δὲν δύνανται πλέον νὰ ὑποφέρουν τὰ βάρσана τῆς δουλείας. Ὄρισε τέλος ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ὡς σημαίαν τῆς Ἑλλάδος τὴν γ α λ α ν ὀ λ ε υ κ ο ν, ἡ ὁποία ὑψώθη ἐπισήμως εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, ποὺ κατελήφθη ἐκείνας τὰς ἡμέρας (14 Ἰανουαρίου 1822).

Δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1822).

12ον) Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἐπιθέσεως.

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως ἀρχίζει μὲ ὄχι εὐχάριστα διὰ τοὺς Ἕλληνας γεγονότα. Τὸν Ἰανουάριον δηλ. τοῦ 1822 ὁ πολιορκῶν τὰ Ἰωάννινα Τουρκικὸς στρατὸς ἐκυρίευσεν τὸ φρούριον, ὁ δὲ Ἀλῆς παρεδόθη καὶ ἐφονεύθη. Ἐμεινε λοιπὸν ἐλεύθερος νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ Πήλιον εἶχε καταπνιγῆ ἡ Ἐπανά-

στασις. Ὁ στρατὸς τῆς Ἡπείρου, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἐτοιμάζεται νὰ καταβῆ πρὸς τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Τοῦρκοι κατήρτισαν τὸ ἐξῆς σχέδιον:

1. Ὁ στρατὸς τῆς Ἡπείρου, ἀφοῦ κατελάμβανε τὸ Σούλι, θὰ κατέβαινε πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, θὰ ἐπέρνα μὲ πλοῖα εἰς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τῆς Ἀργολίδος θὰ ἐβάδιζε κατὰ τῆς Τριπόλεως.

2. Ὁ στρατὸς τῆς Λαρίσης διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἴσθμοῦ θὰ ἐβάδιζε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ Ἄργος καὶ Τρίπολιν. Καὶ

3. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔπρεπε νὰ καταστρέψῃ τὸν Ἑλληνικόν, νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὰς νήσους καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ κίνδυνος διὰ τὴν Ἑλλάδα ἦτο μέγας. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ξένους δὲν ἐπίστευεν ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀντιμετρηθοῦν πρὸς τοὺς μεγάλους αὐτοὺς στρατοὺς. Ὁ μισέλλην Πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ ἔλεγεν ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος τῆς Ἐπανάστασεως. Ἡ Ἑλλάς ὅμως ἐσώθη χάρις εἰς τὸν ἡρωϊσμόν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν τέκνων τῆς.

13ον) Καταστροφή τῆς Χίου.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου ἤρχισεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ ναύσρχον τὸν Καρᾶ Ἀλῆν διετάχθη τὸν Μάρτιον 1828 νὰ πλεύσῃ εἰς Χίον, ἡ ὁποία τότε ἐπανεστάτησεν.

Ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—B. Πετροῦνια. Ἔκδ. Β'. Ἀντίτυπα 15,000 7

Ἡ Χίος δὲν εἶχεν ἐπαναστατήσει τὸ πρῶτον ἔτος. Οἱ κάτοικοί της ἦσαν φιλήσυχοι καὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἦσαν ὅλοι εὐποροὶ καὶ δὲν ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, διότι ὁ Σουλτᾶνος τοὺς εἶχε δώσει προνόμια. Εἶχον αὐτοδιοίκησιν καὶ πολλοὶ Τούρκοι ποτὲ δὲν ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ. Ἐπλήρωνον τοὺς φόρους τακτικά, τὰ δὲ προϊόντα τῶν ὠραίων κήπων καὶ ἡ περίφημος μαστίχη της ἦσαν περιζήτητα. Ἐξ ἄλλου πολὺ κοντὰ εἰς τὴν νῆσον ἦτο ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἐφοβοῦντο ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς προστατεύσῃ. Ἐμενον λοιπὸν ἡσυχοὶ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου ὅμως τοῦ 1822 ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἀπεβίβασθη μὲ 2500 ἄνδρας εἰς τὴν Χίον, κατέλαβε τὴν πόλιν, ἐφόνευσε μερικοὺς Τούρκους καὶ ἠνάγκασε τὴν φρουρὰν νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον. Ὅλη ἡ νῆσος τότε ἐπανεστάτησε.

Ὅταν ἐγνώσθη τοῦτο εἰς Κων)πολιν, ὁ Σουλτᾶνος διέταξε τὸν ναύαρχον (Καπετὰν Πασᾶς ἐλέγετο ὁ Ναύαρχος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου) Καρᾶ Ἀλῆν νὰ τιμωρήσῃ σκληρὰ τοὺς Ἐπαναστάτας. Τὴν 30 Μαρτίου 1822 (Μεγάλην Πέμπτην) ἐφθασε μὲ 46 πλοῖα ὁ Καπετὰν Πασᾶς εἰς τὴν Χίον καὶ, ἀφοῦ ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν, ἀπεβίβασεν 7000 ἄνδρας. Οἱ Σάμιοι πολεμισταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντισταθοῦν· καὶ ἔφυγον μὲ πλοῖα εἰς τὴν Σάμον. Εἰς τὴν Χίον ἤρχισε τότε τρομερὰ καταστροφή. Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Μικρασιατικὴν παραλίαν μετέφερον οἱ Τούρκοι πλῆθος ἀγρίων ἀτά-

κτων, οἱ ὁποῖοι μαζί μὲ τούς στρατιώτας ἐπυρπό-
 λουν τὰς οἰκίας, ἔσφαζον γυναικόπαιδα, κατέστρεφον
 τὰ πάντα. Ἐξεχύθησαν ἔπειτα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς
 νήσου καταδιώκοντες τούς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι διε-
 σκορπίσθησαν εἰς τὰ χωριά καὶ τὰ βουνά, ἔσφαξαν ἢ
 ἠχμαλώτισαν τούς πλείστους, ἔκαυσαν τὰ χωριά καὶ
 τὰ μοναστήρια, κατέστρεψαν τούς κήπους. Παντοῦ
 σφαγή, ἐρήμωσις, καταστροφή. Τὸ Πάσχα τοῦ 1822
 ἐβάφη εἰς τὸ αἵματῶν ἀθῶων τῆς Χίου, ὅπως τοῦ 1821
 τὸ Πάσχα εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πατριάρχου. Ἀπὸ τὰς 100
 χιλιάδας τῶν κατοίκων τῆς Χίου 23 χιλιάδες ἐσφάγη-
 σαν, 47 χιλιάδες ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀνθρω-
 παγορὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀλγερίου καὶ οἱ
 ἄλλοι διεσκορπίσθησαν· μερικοὶ ἐσώθησαν διὰ πλοίων
 εἰς τὰ Ψαρά. Μόνον 1300 Ἕλληνες ἔζων ἀθλίαν καὶ αὐ-
 τοὶ ζῶν εἰς τὴν Χίον τὸν Αὐγούστον τοῦ 1822.

Αὐτὴ ἦτο ἡ τρομερὰ καταστροφή τῆς Χίου, ἡ ὁ-
 ποία ἔκαμε κατάπληξιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ Τοῦρ-
 κοὶ ᾤδεον ὅτι ἦσαν βάρβαροὶ καὶ ἀπολίτιστοι. Αἱ εὐρω-
 παϊκαὶ ἐφημερίδες ἔγραψαν πολλὰ ἐναντίον
 τῶν Τούρκων, περίφημοι δὲ ζωγράφοι ἔκαμαν εἰκόνας
 τῆς καταστροφῆς. Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν ἐγένετο ἀπὸ
 τότε πολὺ συμπαθέστερος εἰς τούς Εὐρωπαίους.

14ον) Ἡ ἐκδίκησις τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κανάρης
 πυρπολεῖ τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐτοιμα-
 σθῆ, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν καταστροφήν. Μόλις τὴν
 27 Ἀπριλίου συνεκετρώθη εἰς τὰ Ψαρά ἦσαν τὸ

ὄλον 58 πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 8 πυρπολικά. Ναύαρχος τῶν Ὑδραίων ἦτο τὴν ἄνδρ' ἄσπαστος Μιὰ οὐλῆς. Ἦτο τόσοσιν ἱκανός, ὥστε, χωρὶς νὰ εἶναι ἐπισήμως ναύαρχος ὄλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ὅλοι τὸν ἀνεγνώριζον ὡς τοιοῦτον. Ὁ Μιὰ οὐλῆς ἐπλευσε πρὸς τὴν Χίον καὶ ὁ Κοπετὰν Πασᾶς ἐκλείσθη εἰς τὸν λιμένα. Καθ' ὄλον τὸν Μάϊον ἐγένοντο ἀκροβολισμοὶ τῶν δύο στόλων, ἀλλὰ τὰ μικρὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων δὲν ἠδύναντο νὰ βλάψουν τοὺς Τουρκικοὺς κολοσσούς. Ἀπεφάσισαν τότε οἱ Ἕλληνες νὰ χρησιμοποιήσουν πυρπολικά.

Δύο ἀτρόμητοι Ψαριανοί, ὁ Πιπῖνος καὶ ὁ μέχρι τῶρα ἄγνωστος Κωνσταντῖνος Κανάρης, ἀνέλαβον τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν. Ἐξέπλευσαν ἀπὸ τὰ Ψαρὰ καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς 6 Ἰουνίου εὐρέθησαν ἔξωθι τοῦ λιμένος τῆς Χίου, ὅπου ἦτο ὄλος ὁ στόλος, διότι ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦτο ἡ τελευταία τοῦ ραμαζανίου τῶν Τούρκων καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐορτασθῆ μεγαλοπρεπῶς ἡ νύξ τοῦ μπαϊράμιου. (Τὸ ραμαζάν διαρκεῖ ἕνα μῆνα περίπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι νηστεύουν τὴν ἡμέραν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς ἐορτάζεται ἡ λῆξις τῆς νηστείας μετὰ διασκέδασιν καὶ ἄφθονα φαγητά· τοῦτο εἶναι τὸ μπαϊράμι). Πρὸς τὸ ἑσπέρας ὅλα τὰ πλοῖα ἐφωταγωγῆθησαν καὶ ἤρχισεν ἡ διασκέδασις. Ὁ Κοπετὰν Πασᾶς εἶχε καλέσει ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος ὄλους τοὺς ἐπισήμους· ἦσαν περὶ τὰ 2 χιλιάδες πρόσωπα. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον τὰ πυρπολικά πλησιάζουν καὶ ὁ Πιπῖνος πρῶτος σπεύδει πρὸς τὴν ὑποναυαρχίδα, ἀλλὰ τὸ πυρπολικόν του ἐκάη χωρὶς



17.-'Ανδρέας Μιαούλης

νά μεταδώσει τὸ πῦρ εἰς αὐτήν. Ὁ Κανάρης ὁμως ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς τὰ πλευρὰ τῆς ναυαρχίδος, αἱ φλόγες μετεδόθησαν ἀμέσως] καὶ ἡ ναυαρχὴς ἀρχίζει νὰ καίεται ὡς μεγαλειῶδες πυροτέχνημα. Οἱ Τοῦρκοι πανικόβλητοι ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς λέμβους διὰ νὰ σωθοῦν. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἡ φωτιὰ ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἐπηκολούθησε τρομερὰ ἔκρηξις καὶ οὐρανομήκεις φλόγες ἐφώτισαν τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ἀκτάς. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς εἶχεν ἐπιβιβασθῆ εἰς μίαν λέμβον, ἀλλὰ μία κεραία τοῦ πλοίου πίπτουσα τὸν εὐρῆκεν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ἡ θεία δίκη τὸν ἐτιμώρησε διὰ τὴν φρικτὴν σφαγὴν τῆς Χίου. Οἱ πυρποληταί, 43 ἐν ὄλῳ, ἐσώθησαν εἰς τὰ Ψαρά, ὅπου ἐτελέσθη εὐχαριστήριος δοξολογία. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χίον καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκλείσθη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σχεδίου ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Ἀργότερα κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Κανάρης πυρπολεῖ παρὰ τὴν Τένεδον μίαν τουρκικὴν φρεγάταν μὲ 1600 ἄνδρας. Ὁ Κανάρης γίνεται τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων.

15ον) Ἡ Μάχη εἰς τὸ Πέτα.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Τουρκικοῦ σχεδίου ἦτο ἡ διὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία. Ὁ Χουρσίτ δὲν ἤθελε νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐκστρατείαν, προτοῦ καταλάβῃ τὸ Σούλι· διέταξε λοιπὸν τὸν Ὁμέρ Βρυώνην νὰ

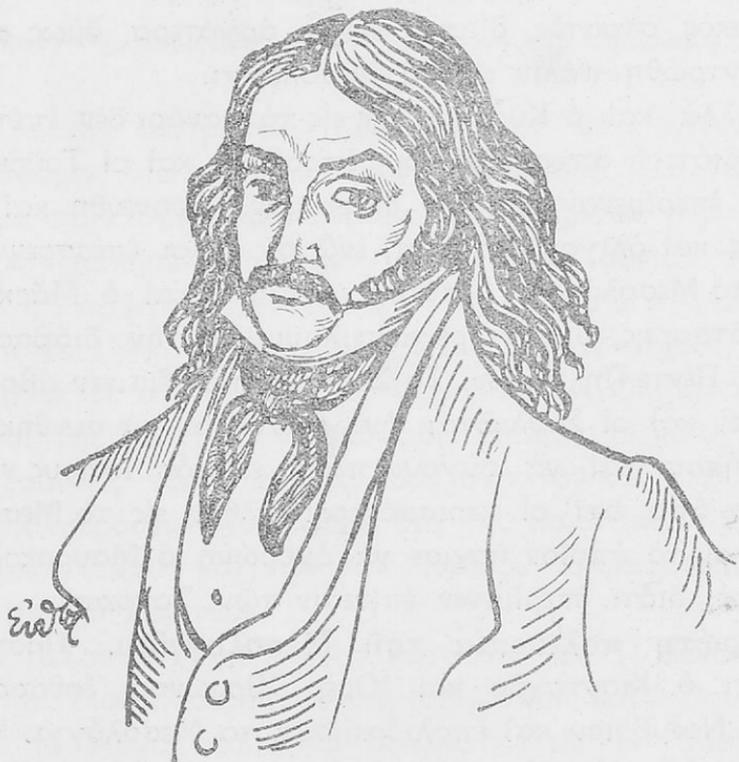


18. - Κωνσταντίνος Ι Κανάρης

ἐπιτεθῆ. Ἄρχηγός τότε τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης. Ἰδὼν οὗτος τὸν κίνδυνον ἔρχεται εἰς τὸ Μεσολόγγι πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου συνεκέντρωνε στρατὸν ἐκεῖ, καὶ παρκαλεῖ νὰ σταλῆ βοήθεια εἰς τὸ Σούλι. Ὁ Μαυροκορδάτος ἀποφασίζει νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν Ἠπειρον, ἀντὶ νὰ περιμένῃ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Αἰτωλοκαρναίαν. Ἀποσπᾷ ὅμως ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ 500 Μανιάτας μὲ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, τὸν νικητὴν τοῦ Βαλτετσίου, καὶ τὸν στέλλει διὰ θαλάσσης εἰς τὸ Φανάρι, 7 ὥρας μακρὰν τοῦ Σουλίου, ἵνα σπεύσῃ ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν. Αὐτὸς δὲ μὲ τὸν ἄλλον στρατὸν, 6500 χιλιάδας ἄνδρας, προχωρεῖ διὰ τῆς Ἀκαρνανίας πρὸς τὴν Ἠπειρον. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μαυροκορδάτου ἦτο καὶ ἓν μικρὸν σῶμα ἐξ 150 φιλελλήνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθει διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἦσαν Γερμανοὶ (Ὁ Συνταγματάρχης Νόρμαν κ.ἄ.), Πολωνοὶ (ὁ γηραιὸς Μιρζεύσκι κ.ἄ.), Ἴταλοί, Ἑλβετοί, Γάλλοι.

Εἰς τὸν δρόμον ὁ Μαυροκορδάτος ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ καὶ ἄλλο σῶμα μὲ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην καὶ τὸ στέλλει διὰ τῆς διαβάσεως τῶν πέντε Πηγαδίων πρὸς τὸ Σούλι. Παρὰ τὸ Κομπότι οἱ φιλέλληνες διεσκόρπισαν ἓν σῶμα Τουρκικοῦ ἵππικοῦ. Ὁ Μαυροκορδάτος διέταξε τὸν στρατὸν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἄρταν, ἐνῶ ὁ ἴδιος μετέβη εἰς τὸ χωρίον Λαγκάδα, διὰ νὰ φροντίσῃ διὰ τροφάς. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐστρατοπέδευσε ὀλίγα χιλιόμετρα

ἔξωθι τῆς Ἄρτας εἰς τὸ χωρίον Πέτ α. Μέσα εἰς τὴν Ἄρταν ὑπῆρχε Τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ ἰκανώτατον στρατηγὸν τὸν Μεχμέτ Πασσᾶν, τὸν ἐπονομαζόμενον Κιουταχῆν. Ὁ Κιουταχῆς ἀντελήφθη ἀμέσως τὴν



19.—Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος

ἀπερισκεψίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 4ης Ἰουλίου ἐπιτίθεται μὲ 6 χιλιάδας στρατὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν νύκτα τοὺς ἀπέκλεισεν. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησον μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ ἠττήθη-

σαν. Οί φιλέλληνες περικυκλωθέντες ἠγωνίσθησαν ὡς λέοντες, οἱ περισσότεροὶ ὅμως ἐφονεύθησαν. Τραυματίας μόλις ἐσώθη ὁ Νόρμαν καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Μαυροκορδαῖον τὴν καταστροφὴν. «Τὸ πᾶν ἀπωλέσθη, τοῦ εἶπε, πλὴν τῆς τιμῆς». Πράγματι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διεσκορπίσθη, ἀργότερα ὅμως συνεκεντρώθη πάλιν εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Κυριακούλης εἰς τὸ Φανάρι δὲν ἐπέτυχεν, διότι ἡ ἀποστολὴ του ἐπροδόθη καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐπερίμεναν εἰς τὴν παραλίαν. Ἐφονεύθη καὶ ὁ ἴδιος καὶ ὀλίγοι Μανιάται, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ἀπέτυχεν ἐπίσης καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, διότι εὔρε κατειλημμένην τὴν διάβασιν τῶν Πέντε Πηγαδίων. Τὸ Σούλι λοιπὸν ἔμεινεν ἀβοήθητον καὶ οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ φύγουν πάλιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους· ἀπὸ ἐκεῖ οἱ περισσότεροὶ ἦλθον εἰς τὸ Μεσολόγγι, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ ὀχυρώνῃ ὁ Μαυροκορδαῖτος, διότι ἐπερίμενεν ἐπιθέσιν τῶν Τούρκων.

Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Πράγματι ὁ Κιουταχῆς καὶ Ὁμέρ Βρυώνης ἔφθασαν τὸν Νοέμβριον καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Κιουταχῆς ἔστειλε προτάσεις παραδόσεως, ἀλλὰ ἔλαβε τὴν ὑπερήφανον ἀπάντησίν: «Ἄν θέλῃς τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς». Ἐκαμαν ἐπιθέσεις, ἀλλὰ ὅλαι ἀπεκρούσθησαν. Τὴν τελευταίαν τῶν ἐπιθέσεων οἱ Τοῦρκοι τὴν ἔκαμαν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπεκρούσθησαν μὲ πολλὰς ἀπωλείας. Ἀπελπισθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν

τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν Ἡπειρον. Ἔτσι καὶ τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ σχεδίου ἀπέτυχε παρὰ τὴν εἰς τὸ Πέτα νίκη τῶν Τούρκων.

18ον) Ἐκστρατεία καὶ καταστροφή τοῦ Δράμαλη.

Ἡ τρίτη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων θὰ ἐγίνετο, ὡς εἶδομεν, διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐτοιμασθεὶς εἰς τὴν Λάρισαν τὴν ἄνοιξιν ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λαμίαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μεχμέτ Πασσᾶν Δράμαλην. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 χιλιάδας πεζοῦς, 6 χιλιάδας ἵππεις καὶ ἰσχυρὸν πυροβολικόν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς τόσον πολυάριθμον στρατὸν καὶ ὁ Δράμαλης ἐπέρασεν ἀνενόχλητος διὰ τῆς Βοιωτίας, Ἀττικῆς καὶ Ἰσθμοῦ καὶ τὴν 5ην Ἰουλίου ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Κόρινθον.

Οἱ Πελοποννήσιοι ἔμειναν κατάπληκτοι. Ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου διελύθη, ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ ἀπὸ τὸ Ἄργος ποῦ ἦσαν κατέφυγον εἰς ἓν πλοῖον εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Μόνον ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐκράτησαν τὴν ψυχραιμίαν των εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν. Καὶ ὁ μὲν Ὑψηλάντης κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους μὲ 700 ἄνδρας, διὰ νὰ κρατήσῃ ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖ τὸν Δράμαλην, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς ἄλλους Ἀρχηγούς κατέλαβε τοὺς Μύλους καὶ τὰς διαβάσεις πρὸς τὴν Τρί-

πολιν. Ὁ Δράμαλης, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν Ἀκροκόρινθον, ἐπροχώρησε καὶ τὴν 12 Ἰουλίου ἐφθασεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐχρονοτρίβησεν ἐκεῖ ἀρκετὰς ἡμέρας. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κολοκοτρώνης ὠχυρώθη καλὰ εἰς τοὺς Μύλους καὶ τότε ὁ Ὑψηλάντης ἐγκατέλειπε τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνωθῇ με τοὺς ἄλλους Ἑλληνας.

Ἀλλὰ τώρα καὶ ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη ἀρχίζει νὰ μὴ εἶναι εὐχάριστος. Ἦτο μὴν Ἰούλιος, τὰ τρόφιμα τοῦ στρατοῦ ἦσαν ὀλίγα, χόρτον διὰ τὰ ζῶα δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν πεδιάδα, διότι τὸ κατέστρεψαν οἱ Ἑλληνας. Ἀπὸ τὸν στόλον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιμένῃ νὰ ἐφοδιασθῇ. Οἱ ἄνδρες καὶ μάλιστα τὰ ζῶα ἀπέθνησκον σωρηδόν. Μία μόνον διέξοδος τοῦ ἀπέμενε· νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου θὰ εἶχεν ἄφθονα ἐφόδια. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀντελήφθη τὸ σχέδιόν του αὐτὸ καὶ ἐπρότεινε νὰ καταλάβουν τὰ μεταξὺ Ἄργους καὶ Ναυπλίου στενὰ τῶν Δερβενακίων, διὰ νὰ τοῦ κόψουν τὴν ὑποχώρησιν. Οἱ ἄλλοι νομίζοντες ὅτι ὁ Δράμαλης θὰ βαδίσει κατὰ τῆς Τριπόλεως δὲν τὸν ἤκουσαν· ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρώνης με 2500 ἄνδρας κατέλαβε τὰ στενά. Οἱ στρατιῶται του ὠχυρώθησαν ὀπισθεν τῶν βράχων καὶ εἰς τὰς δύο πλευρὰς τῶν στενῶν, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων ἦτο ὁ δρόμος, καὶ ἀνέμεναν. Πράγματι τὴν 26 Ἰουλίου ἐφάνη ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Δράμαλη καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ στενά.



20.— Δράμαλης

Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἄφησε νὰ προχωρήσουν καὶ ἔπειτα διέταξε γενικὴν ἐπίθεσιν. Οἱ Τοῦρκοι τρομα-

γμένοι ἔτρεχον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μὲ ἀταξίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασαν ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νικηταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας καὶ τοὺς ἔκοψαν τὴν ὑποχώρησιν. Τότε οἱ Τοῦρκοὶ ἄφησαν ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ κανόνια καὶ ἔφευγον διὰ νὰ σωθοῦν· ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν. Μετὰ δύο ἡμέρας (28 Ἰουλίου) ἐπέρασεν ὁ Δράμαλης μὲ τὸ κύριον μέρος τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ ἄλλο στενόν. Τὸν προσέβαλαν καὶ ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἰδικοῦ του στρατοῦ ἐσώθη εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὁ στρατὸς ὅμως αὐτὸς εἶχε χάσει ὅλα τὰ πολεμοφόδια του, τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰς ἀποσκευάς του· τὸ σπουδαιότερον δέ, εἶχε χάσει τὸ ἠθικόν του. Συνεκεντρώθη εἰς τὴν Κόρινθον. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ τῆς Μεγαρίδος, διότι οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς μὲ τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρουῦτσον κατέλαβον τὰ στενὰ τῆς Κακῆς Σκάλας. Αἱ στερήσεις καὶ οἱ ἀσθένειαι ἀπεδεκάτιζον αὐτόν. Ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του τὸν Ὀκτώβριον, τὰ δὲ ἀπομείναντα λείψανα τοῦ στρατοῦ, 2 χιλιάδες ἄνδρες μόνον, ἐπεχείρησαν νὰ σωθοῦν διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ εἰς τὰς Πάτρας. Καθ' ὁδὸν ὅμως προσεβλήθησαν ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῶν Καλαβρύτων καὶ ὀλίγουσμόνον κατῶρθωσε νὰ σώσῃ μὲ τὰ πλοῖά του ὁ Γιουσούφ Πασᾶς τῶν Πατρῶν. Αὐτὸ τὸ οἰκτρὸν τέλος εἶχεν ἡ μεγαλοπρεπῆς καὶ ὑπερήφανος στρατιὰ τοῦ Δράμαλη.

Ἡ Ἐπανάστασις ἐσώθη. Οἱ Ἕλληνες ἀνεγνώρισαν ὅτι εἰς τὸν Κολοκοτρώνην κατὰ τὸ πλεῖστον ὠφείλετο ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, τὸν ὠνόμασαν

σωτήρα τῆς Πατρίδος καὶ ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ τὸν διορίσῃ ἐπισήμως Ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Τὸ τέλος Νοεμβρίου κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου Παλαμήδιον καὶ ἡ πόλις. Ἀπὸ ὅλην τὴν Πελοπόννησον μόνον τὰ φρούρια τῶν Πατρῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Μεθώνης κατεῖχον πλέον οἱ Τοῦρκοι. Δὲν ἠνωχλήθη ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ 2 ἔτη 1823 καὶ 1824.

Ὁ Σουλτᾶνος ἐθεώρησεν αἴτιον τῆς καταστροφῆς τὸν Χουρσίτ, διότι δὲν ἐβοήθησε τὸν Δράμαλην· ὁ Χουρσίτ ἐφοβήθη καὶ ἠὺτοκτόνησε. Καὶ οἱ τρεῖς λοιπὸν κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῶν ἐκστρατειῶν, ὁ Χουρσίτ, ὁ Δράμαλης καὶ ὁ Καραλῆς ἀπέθανον ἢ ἐφονεύθησαν.

Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἀπέτυχε καθ' ὅλοκληρίαν.

Τρίτον Ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1823).

17ον) Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη.

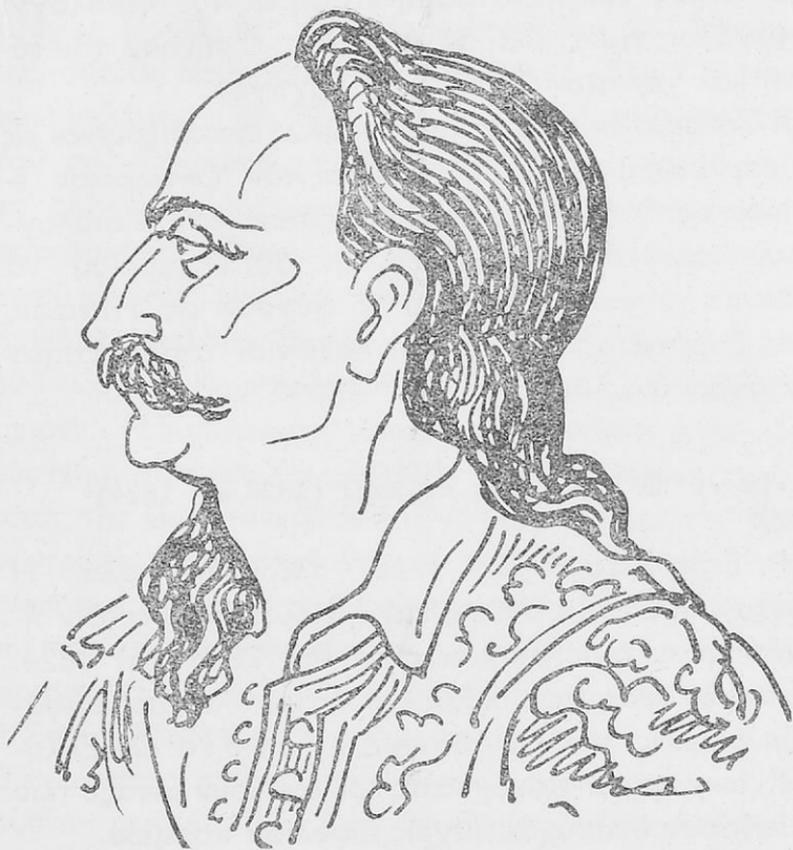
Τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἔτους τούτου οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζουσι ἐκστρατεῖαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρον πάλιν. Μέχρι τοῦ Ἰουλίου 16 χιλ. καλοὶ πολεμισταὶ Ἀλβανοὶ συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τὸν Μουσταῆν Πασᾶν τῆς Σκόδρας καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην. Ὁ πρῶτος θὰ ἐβάδιζεν ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν Καρβασαράν καὶ θὰ συνηντῶντο ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκλείσει ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐφιλονείκουν μεταξύ των. Ὅλοι ἀνεγνώριζον τὸν Μᾶρ-

κον Μπότσαρην ὡς τὸν καλύτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους πλὴν τοῦ ἑαυτοῦ των. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν ἡ Κυβέρνησις ἀνέθεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Οἱ ἄλλοι ὅμως ὄπλαρχηγοὶ δυσηρεστήθησαν καὶ ἡ Κυβέρνησις, διὰ νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα, ἔστειλε διπλώματα ἀρχιστρατηγίας καὶ εἰς μερικοὺς ἄλλους. Τότε ὁ Μπότσαρης ἔσχισε τὸ ἰδικόν του δίπλωμα καὶ εἶπεν· «ὅποιος εἶναι ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα μεθαύριον ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ». Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ μὲ 350 Σουλιώτας, ἠκολούθησαν δὲ κατόπιν καὶ οἱ ἄλλοι.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου ἡ ἔμπροσθοφυλακὴ τοῦ Μουσταῆ ὑπὸ τὸν Τζελαλεδὶν μπέην ἐκ 5 χιλ. Ἀλβανῶν εἶχε στρατοπεδεύσει παρὰ τὸ Καρπενήσι. Ἐκεῖ πλησίον ἦλθον καὶ οἱ Ἕλληνες, 1200 περίπου, ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην, τοὺς Τζαβελλαίους καὶ τὸν Βεϊκον. Ἐπειδὴ ἦσαν ὀλίγοι, ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὴν νύκτα τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Μᾶρκος ἀνέλαβε νὰ προσβάλλῃ τὸ στρατόπεδον ἀπὸ τὴν πεδιάδα, οἱ ἄλλοι νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ βουνά. Τὸ μεσονύκτιον τῆς 9-10 Αὐγούστου ἐγένετο αἰφνιδιασμός. Ὁ Μᾶρκος μὲ τοὺς 350 Σουλιώτας τοῦ ἐπάτησαν τὸ στρατόπεδον καὶ ἤρχισαν τὸν φόνον καὶ τὴν σφαγὴν. Οἱ Τοῦρκοι ἐτρόμαξαν καὶ ἐζαλίσθησαν· ἀπερίγραπτος σύγχυσις ἐπεκράτησε. Πολλοὶ Τοῦρκοι ἀλληλοεφονεύοντο. Δυστυχῶς ὁ Μᾶρκος ἐπιχειρῶν νὰ ἀναβῆ ἓνα τοῖχον, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου εἶ-

χον κατασκηνώσει πολλοί Τουῦρκοι, ἐδέχθη μίαν σφαί-
ραν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐφονεύθη. Οἱ Σουλιῶται ἀπέ-
κρυψαν τὸν θάνατόν του καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν μά-



21.— Μάρκος Μπότσαρης

χην· περὶ τὰ ἐξημερώματα δὲ φέροντες τὸ σῶμα τοῦ
Μπότσαρη καὶ τῶν ὀλίγων ἄλλων φονευθέντων ἀπε-
χώρησαν, ἀφοῦ ἐπῆραν μαζί των 690 τυφέκια, 1000
πιστόλας καὶ 9 σημαίας. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων
ἦσαν μέγισται, ἀσφαλῶς δὲ θὰ κατεστρέφετο ὅλος ὁ
Ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια. Ἔκδ. Β'. Ἀντίτυπα 15,000 8

στρατός των, ἂν ἐγίνετο καὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἢ ἐπίθεσις τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, ὅπως εἶχε συμφωνηθῆ.

Ὁ νεκρὸς τοῦ Μπότσαρη ἐτάφη εἰς τὸ Μεσολόγγι μὲ μεγάλας τιμὰς, ὅλη δὲ ἡ Ἑλλάς ἐθρήνησε τὸν εὐγενῆ καὶ γενναῖον Σουλιώτην ἀρχηγόν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπροχώρησαν βραδέως ἐμποδιζόμενοι εἰς τὰ στενὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν Ὀκτώβριον ἐπολιορκήσαν τὸ Αἰτωλικὸν πλησίον τοῦ Μεσολογγίου. Ἦναγκάσθησαν ὅμως τὴν 30 Νοεμβρίου νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν εἰς Ἡπειρον, διότι βαρύτατος χειμὼν καὶ ἀσθένειαι ἀπεδεκάτισαν τὸν στρατόν.

18ον) Ὁ Ἐμφύλιος πόλεμος (1823 καὶ 1824).

Ἡ Ἐπανάστασις εἶχε πλέον στερεωθῆ καλά. Ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ ἡ Πελοπόννησος δὲν ἠνωχλήθησαν καθόλου κατὰ τὰ ἔτη 1823 καὶ 1824. Δυστυχῶς ὅμως ἕνας ἄλλος ἐχθρὸς μεγαλύτερος ἐνεφανίσθη τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Διχόνοια. Οἱ Ἕλληνες εἶχον χωρισθῆ εἰς κόμματα, ἐφιλονείκουν μετὰ τῶν καὶ ἔφθασαν δυστυχῶς μέχρις ἐμφυλίου πολέμου.

Κατὰ τὴν πρώτην Ἐθνοσυνέλευσιν εἶχον ὑπερισχύσει οἱ Πολιτικοί, ὅπως εἶδομεν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὅμως τοῦ Δράμαλη δὲν ἔδειξαν οἱ πολιτικοὶ μεγάλο θάρρος, ἔσωσαν δὲ τὴν Ἑλλάδα οἱ στρατιωτικοί. Αὐτοὶ τότε κατεφρόνησαν τοὺς πολιτικούς, τοὺς ὁποίους ἔλεγον Κ α λ α μ α ρ ἄ δ ε ς, καὶ ἤθελαν νὰ πάρουν εἰς χεῖράς των τὴν Κυβέρνησιν. Συνεκλήθη λοιπόν,

διὰ τὴν κανονίση τὰ πράγματα, ἡ Δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις εἰς τὸ Ἄστρος (Μάρτιον 1823).

Καὶ εἰς αὐτὴν ὅμως ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοὶ καὶ ἔγινε Πρόεδρος τῆς μὲν Κυβερνήσεως ὁ Πετρόμπεης, τῆς δὲ Βουλῆς ὁ Μαυροκορδάτος. Τὸν Κολοκοτρῶνην ἔκαμαν ἀπλοῦν μέλος τοῦ Νομοτελεστικοῦ, ἀφοῦ τοῦ ἀφήρσαν τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Μετ' ὀλίγον ὁ Κολοκοτρῶνης φιλονεικήσας μὲ τὸν Μαυροκορδάτον ἔφυγε μὲ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Νομοτελεστικοῦ εἰς τὴν Τρίπολιν, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἐπῆγεν εἰς τὸ Κρανίδι καὶ ἐκεῖ διώρισεν ἄλλην Κυβέρνησιν μὲ πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤρχισεν. Ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτου ἐστηρίχθη εἰς τοὺς Νησιώτας καὶ Στερεοελλαδίτας. Τότε ὅμως οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ ἐπανεστάτησαν πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἔφερεν ἀπὸ τὴν Στερεὰν στρατιώτας μὲ τὸν Γκούραν καὶ τὸν Καραϊσκάκην, διὰ τὴν κτυπήσουν τοὺς Πελοποννησίους. Οἱ Στερεοελλαδίται τότε ἔκαμαν πολλὰς ἀσχημίας. Ἐλεηλάτησαν σπίτια προκρίτων, ἐφόνευσαν καὶ ἔκαυσαν χωριά. Ἐξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ἐφονεύθη εἰς μίαν συμπλοκὴν καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρῶνη Πᾶνος (Ν)βριον 1824). Ἡ Κυβέρνησις ἐπεκράτησε. Συνέλαβε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1825 τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ ἄλλους 12 προκρίτους καὶ τοὺς ἐφυλάκισεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἐν Ὑδρα.

Μὲ τὸν Κολοκοτρῶνην εἶχε συμπράξει ἐξεγεγενηθεὶς κατὰ τῶν πολιτικῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στε-

ρεάν ὁ φίλος του Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος. Ἐναντίον αὐτοῦ ἔστειλεν ἡ Κυβέρνησις τὸν Γκούραν, τὸ ἄλλοτε πρωτοπαλλήκαρόν του, ὁ ὁποῖος τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας ἦτο φρούραρχος. Μίαν πρωΐαν τοῦ Ἰουλίου 1825 ὁ Ὀδυσσεὺς εὐρέθη νεκρὸς εἰς τοὺς βράχους τῆς Ἀκροπόλεως. Διεδόθη ὅτι ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς του καὶ κατεκρημνίσθη κοπέντος τοῦ σχοινοῦ. Πιθανώτατα ὅμως κατεκρημνίσθη διαταγῇ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Γκούρα.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἔκαμε μέγα κακὸν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ (1824) νέος κίνδυνος φοβερὸς ἐφάνη καὶ οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ εἶναι ἠνωμένοι, διὰ νὰ τὸν ἀποκρούσουν. Ὁ κίνδυνος αὐτὸς ἦτο ἡ Τουρκοαιγυπτιακὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἐπανάστασις.

16ον) Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἡ Ἐπανάστασις.

Οἱ Βασιλεῖς τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν δὲν εἶδον μὲ εὐνοϊκὸν βλέμμα τὴν Ἑλλην. Ἐπανάστασιν. Ἐκυβέρνων οἱ περισσότεροι ἀπολυταρχικῶς, ἐπίεζον τὸν λαόν καὶ δὲν ἤθελον νὰ δώσουν εἰς αὐτὸν πολιτικὰ δικαιώματα καὶ καμμίαν ἐλευθερίαν. Ἐφοβήθησαν μήπως καὶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης λάβουν ὡς παράδειγμα τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπαναστατήσουν ἐναντίον των. Ἐνίσχυσαν λοιπὸν μὲ κάθε τρόπον τὸν Σουλ-

τᾶνον, νὰ καταπνίξη τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἐξαιρετικῶς κατεπολέμησαν τὴν ἑπανάστασιν αἱ Δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ ἔπεισε τὸν Τσάρον τῆς Ρωσίας νὰ μὴ κηρύξη τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅπως παρ' ὀλίγον νὰ ἔκαμνε μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ Πατριάρχου, καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Ἑλληνα ὑπουργὸν τοῦ Καποδίστριαν. Καὶ αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἠκολούθησαν τὸν Μέττερνιχ εἰς τὴν πολιτικὴν του. Κατὰ τὸ 1822 ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἐπῆγε νὰ παρουσιασθῆ εἰς ἓν συνέδριον τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, τὸ ὁποῖον συνῆλθεν εἰς τὴν Βερῶναν τῆς Ἰταλίας, δὲν ἔγινε καθόλου δεκτὴ.

Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 23 πρώτη ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας μὲ τὸν φιλέλληνα Ὑπουργὸν τῆς τῶν Ἐξωτερικῶν Γεώργιον Κάννιγγ ἤρχισε νὰ εὐνοῖ τοὺς ἀγωνιζομένους Ἑλληνας. Ὁ Κάννιγγ ἐπῆρε μὲ τὸ μέρος του καὶ τὸν Τσάρον καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισαν συζητήσεις καὶ συνεννοήσεις τῶν Κυβερνήσεων διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Εἶδον ὅτι ἔπρεπε νὰ εὐρεθῆ τρόπος, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῆ ὁ γενναῖος καὶ ἱστορικός αὐτὸς λαὸς ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν βαρβάρων καὶ σκληρῶν Τούρκων. Εἰς τὴν μεταβολὴν αὐτὴν τῶν διαθέσεων τῶν Κυβερνήσεων πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ συμπάθεια τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

20ον) Οί Εὐρωπαϊκοί λαοὶ καὶ ἡ Ἐπανάστασις.
Φιλελληνισμός.

Ὅλοι οἱ μορφωμένοι Εὐρωπαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἔνδοξον Ἑλλ. ἱστορίαν καὶ ἐμελέτων εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῶν καὶ τὰ Πανεπιστήμια καὶ ἐθαύμαζον τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν εἶδον μὲ συμπάθειαν τὸν Ἀγῶνα τοῦ μικροῦ αὐτοῦ λαοῦ κατὰ τῆς Μεγάλης Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Αἱ πρῶται νίκαι τῶν Ἑλλήνων ἐχαιρετίσθησαν μὲ ἐνθουσιασμόν. Αἱ ἡμερίδες ἔδιδον ὠραίας περιγραφὰς τῶν μαχῶν, οἱ ποιηταὶ ἔγραφον ὠραῖα καὶ ἐνθουσιώδη ποιήματα, οἱ καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων ἐξεφώνουν λόγους εἰς τοὺς φοιτητάς· ἡ φοιτητικὴ νεολαία μάλιστα παντοῦ ἐξεδήλωνε τὸν ἐνθουσιασμόν της ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἦρχισαν τότε νὰ ἰδρύνονται Φιλελληνικοὶ Σύλλογοι, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον ἐράνους, διὰ νὰ στείλουν χρήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὑπέβαλον ὑπομνήματα εἰς τὰς Κυβερνήσεις ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ ἐνθουσιώδεις νέοι καὶ παλαιοὶ στρατιῶται ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ χύσουν τὸ αἷμά των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Ὅλη αὐτὴ ἡ κίνησις εἰς τὴν Εὐρώπην ὠνομάσθη Φιλελληνισμός.

Ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος τύπος τοῦ Φιλέλληνοῦ εἶναι ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Λόρδος Βύρων. Εἰς τὰ ποιήματά του εἶχεν ὑμνήσει τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπισκεφθῆ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶχε μείνει τότε εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπό-

λεως ἐρείπια τοῦ ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ ὑμνήσῃ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, ἦτο εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὰς νίκας



22.—Λόρδος Βύρων

τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐσκέπτετο κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ἐδέχθη λοιπὸν μὲ χαρὰν τὴν πρότασιν τοῦ Φιλελληνικοῦ συλλόγου τοῦ Λονδίνου νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ φέρῃ τὰ

χρήματα ποῦ εἶχον συναθροισθῆ. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1823 ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔγινε δεκτὸς με δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐκτὸς τῶν χρημάτων τοῦ Συλλόγου ἔφερε καὶ ὅλην τὴν ἀξίαν τῆς περιουσίας του, τὴν ὁποῖαν ἐπώλησε. Ἡθέλησε νὰ διοργανώσῃ μόνος του ἐν Σῶμα ἐκ 500 Σουλιωτῶν κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν πρότυπον. Ἡ ἀπειθαρχία τῶν Σουλιωτῶν τὸν ἐπότισε πικρίαν. Τὸ ὑγρὸν κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν ὑγείαν του. Ἐξελθὼν εἰς περίπατον ἐβράχη, ἐκρυσολόγησε καὶ ἀπέθανε τὴν 7 Ἀπριλίου 1824. Ὁλη ἡ Ἑλλὰς ἐθρήνησε τὸν Βύρωνα. Ἡ Ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἐτίμησε καὶ τιμᾶ παντοιοτρόπως τὴν μνήμην του, ὁ δὲ ἐθνικὸς μας ποιητῆς Διονύσιος Σολωμὸς ἔγραψεν ὀλόκληρον ποίημα, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει με τοὺς ἐξῆς στίχους:

Λευτεριά γιὰ λίγο πάψε
 νὰ χτυπᾶς με τὸ σπαθί.
 Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
 εἰς τοῦ Μπαῦρον τὸ κορμί.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τουρκοαιγυπτιακή Σύμπραξις.

21ον) Συμφωνία Σουλτάνου και Μεχμέτ 'Αλῆ
τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ Σουλτᾶνος εἶδεν ὅτι δὲν ἠδύνατο μὲ τὰς ἰδικὰς του μόνον δυνάμεις νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐταπεινώθη λοιπὸν πρὸ τοῦ ὑποτελοῦς του πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἄλῆ καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του. Ὁ Μεχμέτ εἶχεν ὀργανώσει τὸν στρατὸν του καὶ τὸν στόλον του κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα καλέσας εἰς τὴν Αἴγυπτον Γάλλους ἀξιωματικούς, ὁ δὲ υἱὸς του Ἰμπραήμ ἔθεωρεῖτο πολὺ καλὸς καὶ δραστήριος στρατηγός. Ὁ Σουλτᾶνος ὑπεσχέθη νὰ τοῦ παραχωρήσῃ ὀριστικῶς τὴν Κρήτην καὶ νὰ διορίσῃ τὸν Ἰμπραήμ διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου. Τὸ σχέδιον τῆς Τουρκοαιγυπτιακῆς ἐκστρατείας ἦτο τὸ ἑξῆς: Οἱ Αἰγύπτιοι μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους εἶχον ἐπιχειρήσει, θὰ ἐβοήθουν κατὰ θάλασσαν τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ καταλάβουν τὰς νήσους· ἔπειτα θὰ ἐπλεον εἰς Πελοπόννησον, θὰ ἀπεβίβαζον στρατὸν καὶ θὰ κατέπνιγον τὴν Ἐπανάστασιν, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι πασάδες θὰ ἔκαμνον τὸ ἴδιον εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Ὁ κίνδυνος τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο μεγαλύτερος ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν, διότι αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν

ἐποχὴν ἐφιλονείκουν μεταξύ των οἱ Ἕλληνες καὶ εὐ-
ρέθησαν καὶ εἰς ἐμφύλιον πόλεμον. Διὰ τοῦτο ὁ Ἑλλη-
νικὸς στόλος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐφοδιασθῆ ἔγκαιρως-
διὰ νὰ ἐκπλεύσῃ πρὸς σωτηρίαν τῶν νήσων.

22ον) Οἱ Αἰγύπτιοι καταπνίγουν τὴν Ἐπανάστασιν
τῆς Κρήτης καὶ καταστρέφουν τὴν Κάσσον.
Οἱ Τοῦρκοι καταστρέφουν τὰ Ψαρά.

Ἄρχιστράτηγος τῶν Αἰγυπτίων ἦτο ὁ Ἰμπραήμ.
Οὗτος ἔστειλεν εἰς τὴν Κρήτην τὸν σκληρὸν καὶ ἄγριον
Χουσεῖν μπένην, ὁ ὁποῖος κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν ἐ-
νεργήσας σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Παρὰ τὸ Μηλιδόνι
ἔπνιξε μὲ καπνὸν μέσα εἰς ἓν σπήλαιον, ὅπου εἶχον
καταφύγει, 370 γυναικόπαιδα. Προσέβαλε κατόπιν
(Ἰούλιον 1824) τὴν πλησίον τῆς Κρήτης νῆσον Κάσ-
σον καὶ ἀποβιβασθεὶς κατέστρεψε τὰ 4 χωριά της καὶ
τὸν στόλον της καὶ ἔσφαξε τοὺς περισσοτέρους ἄνδρας.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ Ναύαρχον
τὸν Χορσέφ Πασσᾶν ἐξέπλευσεν ἀπὸ τὸν Ἑλλάσπον-
τον. Ὁ ναύαρχος Χορσέφ ἀπεφάσισε νὰ προσβά-
λῃ πρῶτον τὰ Ψαρά, τὴν ἠρωϊκὴν νῆσον, ἣ ὁποία
μὲ τοὺς πυρπολητὰς της καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν
ναυτικῶν της εἶχε γίνει ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Οἱ
Ψαριανοὶ ἐπειδὴ ὁ ἄλλος ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχεν
ἔλθει εἰς βοήθειάν των, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ χρησι-
μοποιήσουν τὰ πλοῖά των· εἶχον μάλιστα ἀφαιρέσει
καὶ τὰ πηδάλια τῶν πλοίων διὰ νὰ ἀναγκασθοῦν
νὰ ἀμυνθοῦν μόνον εἰς τὴν ξηρὰν· βοηθοὺς εἶχον περὶ
τοὺς 1000 πολεμιστὰς ἐκ Θεσσαλίας καὶ Μακε-

δονία. Τὴν 20ὴν Ἰουνίου οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ κάμουν ἀπόβασιν στρατοῦ εἰς μίαν παραλίαν, ἣ ὁποία δὲν ἐφυλάσσετο καλά. Οἱ Ψαριανοὶ εὐρέθησαν μεταξύ δύο πυρῶν. Ἐπολέμησαν μὲ ἡρωϊσμόν, ἀλλὰ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἦτο πολυάριθμος. Εἰς τὸ Παλαιόκαστρον εἶχον κλεισθῆ πολλοὶ Ψαριανοὶ μὲ τὸν Βρατσᾶνον καὶ 600 πολεμιστὰς ἐκ Θεσσαλομαγνησίας. Ἐπολέμησαν ὡς λέοντες ἐπὶ δύο ἡμερονύκτια. Ὅταν ἔσπασεν ἡ δεξαμενὴ τοῦ νεροῦ, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν. Κατεβίβασαν τότε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐκ τοῦ τείχους καὶ ὕψωσαν λευκὴν μὲ τὰς λέξεις: «Ἐλευθερία ἢ θάνατος» καὶ κατέφυγον ὅλοι εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη καὶ εἰσώρμησαν. Τότε ὁ Βρατσᾶνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα· φοβερὰ ἔκρηξις ἐπηκολούθησεν. Ὑπὸ τὰ ἐρείπια ἐτάφησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπερδισχίλιοι Τοῦρκοι.

Ὅλιγοὶ πολεμιστὰὶ ἐσώθησαν διὰ πλοίων. Οἱ Τοῦρκοὶ ἔσφαξαν καὶ ἠχμαλώτισαν 3500 Ψαριανοὺς καὶ 15 χιλιάδας πρόσφυγας ἄνδρας καὶ γυναῖκας, κατέστρεψαν δὲ τὰ χωρία καὶ τὰ χωράφια ἀκόμη τῆς νήσου.

Θαυμάσιον εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ :

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
 Περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
 μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
 καὶ στεφάνι στὴν κόμη φορεῖ,
 γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
 ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

23ον) Ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὁ Χοσρέφ ἐπλευσε πρὸς τὴν Σάμον, διὰ τὴν κάμη καὶ ἐκεῖ τὰ ἴδια. Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξύ ἠτοιμάσθη καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος καὶ ἔφθασεν ἐκεῖ μὲν ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μισαούλην. Ἐγιναν τότε (30 Ἰουλίου—5 Αὐγούστου) παρὰ τὴν Σάμον πολλαὶ ναυμαχίαι μεταξύ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου προσπαθοῦντος τὴν κάμη ἀπόβασιν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ προσπαθοῦντος τὴν ματαιώσῃ. Οἱ Ἕλληνες πυρποληταὶ ἔκαμαν θαύματα· ὁ Κανάρης, ὁ Βατικιώτης, ὁ Ματρόζος ἔκαυσαν 2 φρεγάτες καὶ 1 μικρότερον πλοῖον. Οἱ Τοῦρκοι ἐτρομοκρατήθησαν καὶ παρὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στόλου τῶν κατέφυγον ντροπιασμένοι εἰς τὴν Κῶν καὶ Ἀλικαρνασσόν, διὰ τὴν φυλαχθοῦν καὶ τὴν περιμένουν τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον.

Περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου ἔφθασεν ὁ Ἰμπραήμ. Οἱ δύο ἠνωμένοι στόλοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ 102 πολεμικὰ μὲ 2500 κανόνια καὶ 80 χιλιάδας ναύτας, ἐνῶ τὰ ἑλληνικὰ ἦσαν 70 μὲ 850 κανόνια καὶ 5 χιλιάδας ναύτας. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐπολέμησαν ὡς λέοντες. Ἀπὸ 24 Αὐγούστου μέχρι 6 Σεπτεμβρίου ἔγιναν πολλαὶ συγκρούσεις. Ἡ σπουδαιότερα ἔγινε παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα τὴν 28 Αὐγούστου. Οἱ Αἰγύπτιοι ὑπερήφανοι κατεφρόνουν τὰ μικρὰ ἑλλην. πλοῖα καὶ ἐμάχοντο μὲ πείσμα καὶ ἰκανότητα. Ὄταν ὁμως ἐν πυρπολικὸν ἔκαυσε μίαν μεγαλοπρεπῆ φρεγάταν μὲ 1300 ναύτας καὶ πολεμιστάς, τότε ὑπεχώρησαν καὶ αὐτοί, ὅπως

καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἐπαθον πολλὰς ζημίας. Ἡ Σάμος ἐσώθη. Ὁ Χοσρέφ ἔφυγε πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου πρὸς τὴν Ρόδον πρῶτον καὶ τὴν Κρήτην ἔπειτα ἔπαθε καὶ πάλιν πολλὰς ζημίας, ἀλλὰ μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στόλου του ἔφθασεν εἰς Κρήτην τὸν Νοέμβριον τοῦ 1824. Ὁ Μιαούλης ἐπέστρεψε καὶ αὐτὸς εἰς Ὑδραν, διὰ νὰ ἐπισκευάσῃ τὰ πλοῖα πού εἶχον πάθει ζημίας, νομίζων ὅτι ὁ Ἰμπραήμ θὰ διακόψῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τὸν χειμῶνα.

24ον Ὁ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον.

Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως ἔλαβεν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1825 ἀπεβιβάσθη ἀνενόχλητος εἰς τὴν Μεθώνην· τὰ πλοῖα του ἐπέστρεψαν εἰς Κρήτην καὶ τὴν 4 Μαρτίου ἔφεραν εἰς Μεθώνην καὶ ἄλλον στρατὸν, τὸ ὅλον 11 χιλιάδας πεζοὺς καὶ 1000 περίπου ἵππεις. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἦτο τακτικός, καλὰ ὠπλισμένος, μὲ ἀξιωματικούς μορφωμένους καὶ ἄριστον πυροβολικόν. Ἐβάδισε πρὸς τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα καὶ τὴν Πύλον, διὰ νὰ καταλάβῃ τὰ δύο τῆς φρούρια. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν εἶχε κάμει καμμίαν προετοιμασίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ πρόκριτοι ἦσαν φυλακισμένοι εἰς τὴν Ὑδραν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Γ. Κουντουριώτης ἐτέθη ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς 5 χιλιάδων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους μόλις κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ, καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ἐκουράσθη ὅμως ἀπὸ τὴν ἵππασίαν καὶ ἄφησε τὸν στρατὸν εἰς τὸν ναυτικὸν Σκούρτην, ὁ ὁποῖος ἐβόδιζε πρὸς τὴν Μεσσηνίαν.



23.—'Ιμπραήμ Πασάς

Ἐκεῖ ὁ στρατὸς αὐτὸ διεσκορπίσθη εἰς τὴν πρώτην μὲ τὸν Ἰμπραήμ σύγκρουσιν παρὰ τὸ Κρεμμύδι (7 Ἀπριλίου). Ὁ Ἰμπραήμ ἐπολιόρκησε τὰ φρούρια τῆς Πύλου. Οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν νῆσον Σφακτηρίαν καὶ ἐπολέμησαν ἥρωϊκῶς. Ἐφονεύθησαν ἐκεῖ πολλοὶ ἀνδρεῖοι Ἕλληνες, ὁ Ἀναγνωσταράς, ὁ Τσαμαδὸς καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην κόμης Σανταρόζα. Μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῆ ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Τσαμαδοῦ Ἀρην, ὁ ὁποῖος διέσχισε κανονιο-

βολούμενος τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον καὶ ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος μὲ σχισμένα τὰ πανιά καὶ χωρὶς κατάρτια.

Τὰ δύο φρούρια τῆς Πύλου Ναβαρίνον καὶ Νεόκαστρον παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἰμπραήμ.

25ον) Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα.

Σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἐπεκράτησε τότε εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅλοι ἐζήτουν τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν προκρίτων καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Παπαφλέσσας κατήρτισεν ἓν μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Μεσσηνίαν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἰμπραήμ ἐτοιμαζόμενον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Κατέλαβε μὲ 300 στρατιώτας καὶ ὠχύρωσε προχείρως μὲ ταμπούρια ἓνα λόφον παρὰ τὸ χωρίον Μανιάκι. Ὁ Ἰμπραήμ ἐπετέθη μὲ 5 χιλ. πεζοὺς καὶ ἵππεῖς τὴν 20 Μοΐου. Ὁ Παπαφλέσσας καὶ οἱ 300 ἥρωές του ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀπέκρουσαν τὰς λυσσωδεῖς ἐπιθέσεις τῶν Αἰγυπτίων. Κανεὶς δὲν ἔφυγε. Ἐπὶ τέλους περιεκυκλώθησαν καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι. Ὁ Ἰμπραήμ ἐθαύμασε τὸν ἡρωϊσμόν των. Διέταξε νὰ εὔρουν τὸν νεκρὸν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ εἶπε· «κρίμα νὰ χαθῆ τοιοῦτος πολέμαρχος». Ἡ Καλαμάτα καὶ ὅλη ἡ Μεσσηνία κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ.

Ἡ Κυβέρνησις ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεφυλάκισε τοὺς κρατουμένους εἰς Ὑδραν. Ἡ φωνὴ τοῦ «Γέρου τοῦ Μωριᾶ» ἠκούσθη πάλιν καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν ἔσπευσαν ὅλοι νὰ τεθοῦν εἰς τὰς διαταγὰς του. Ὁ ἐχθρὸς ὁμως τώρα εἶναι πολὺ ἱκανώτερος τοῦ Δράμαλη. Ἐπρόφθασε δηλ. ὁ Ἰμπραήμ καὶ κατέλαβε τὴν Τρί-

πολιν. Ἀπὸ ἐκεῖ κατήρχετο πρὸς τὸ Ἄργος. Ἀπὸ τὰ βουνὰ εἶδε τὴν νῆσον Ὑδραν· «Ἄχ, μικρὰ Ἀγγλία, εἶπεν, ἕως πότε θὰ μοῦ διαφεύγῃς». Εὐτυχῶς εἰς τὰ παρὰ τοὺς Μύλους στενὰ συνήντησεν ἀντίστασιν— τὰ εἶχε καταλάβει ὁ Ὑψηλάντης—καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶδεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδηνκαὶ διὰ τοῦτο ἐφήρμοσε νέον σχέδιον κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ· ἔκαμνε δηλ. κ λ ε φ τ ο π ό λ ε μ ο ν ἐπιτιθέμενος κατὰ μικρῶν στρατ. σωμάτων ἢ ἐφοδιοπομπῶν καὶ ἀποσυρόμενος εἰς τὰ βουνά, ὅταν τὸν προσέβαλε τακτικὸς στρατός. Ὁ Ἰμπραήμ κατέστρεφε τὴν χώραν καὶ ἔκαιε τὰ χωριά. Ἐπιχειρήσας νὰ εἰσέλθῃ ἀπὸ τὸν Ταῦγετον εἰς Μάνην ἔπαθε μεγάλας ζημίας καὶ ἀπεσύρθη πάλιν εἰς Τρίπολιν. Ἐλαβε τότε ἐντολὴν νὰ ὑπάγῃ εἰς Μεσολόγγιον εἰς βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ, ὁ ὁποῖος τὸ ἐπολιόρκει.

26ον) Δευτέρα Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Α'. Περίοδος.

Ἀρχιστράτηγον τῆς κατὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκστρατείας (Σερασκιέρην τῆς Ρούμελης) διώρισεν ὁ Σουλτᾶνος τὸν νικητὴν τοῦ Πέτα Κιουταχῆν. Αὐτὸς συνεκέντρωσεν εἰς Ἰωάννινα μέγαν στρατὸν (20 χιλ.) καὶ ἐβάδισεν ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, χωρὶς κανεῖς νὰ τολμήσῃ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ἐφθασε τὴν 15 Ἀπριλίου καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν. Εἰς τὸ Μεσολόγγι εἶχον



24.—Δικαῖος Παπαφλέσσας

συγκεντρωθῆ οἱ καλύτεροι πολεμισταὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Ραζηκώτσικαν, τὸν Μακρῆν καὶ ἄλλους ἀρχηγούς, ὡς καὶ οἱ Σουλιῶται μὲ ἀρχηγούς τοὺς Νότην Μπότσαρην καὶ Τζαβέλλαν. Ἦσαν 4 χιλ. πολεμισταὶ καὶ 12 χιλ. γυκαϊκόπαιδα. Ἡ ὀχύρωσις τοῦ Μεσολογγίου δὲν ἦτο καὶ πολὺ σπουδαία· τὴν Ἱστορίαν τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια. Ἐκδ. Β'. Ἀντίτυπα 15,000 9

εἶχον κάμει οἱ Ἕλληνες ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν (1822) ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ μηχανικοῦ Κοκκίνη. Ἀπὸ τὴν ξηρὰν τάφρος καὶ τοῖχος χωμάτινος ὄχι πολὺ ὑψηλὸς καὶ κατὰ διαστήματα μικροὶ πύργοι—προμαχώνες μὲ κανόνια, τὸ ὄλον 48, ὑπερήσπιζον τὴν πόλιν. Ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐφυλάσσετο, διότι τὰ νερὰ τῆς λίμνης ἦσαν ἀβαθῆ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ὁ στόλος. Ὅπως δὴποτε ὅμως εἶχον ὀχυρώσει τὰ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν μικρὰ νησιὰ Κλείσοβαν καὶ Βασιλάδι.

Ὁ Κιουταχῆς ἤρχισεν ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν καὶ ἔπειτα διέταξεν ἐπίθεσιν. Ὑπέστη ὅμως πολλὰς ἀπωλείας καὶ ἀντελήφθη ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγι, ἂν δὲν τὸ ἀπέκλειε καὶ ἀπὸ τὴνθάλασσαν, ὥστε νὰ μὴ δύναται ὁ Ἑλληνικὸς στόλος νὰ ἐφοδιάζῃ μὲ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια τοὺς πολιορκουμένους. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἦλθεν εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν. Ὁ ναύαρχος Χοσρέφ διέταξε νὰ κατασκευάσουν μικρὰ πλοιάρια χωρὶς καρίνα· μὲ αὐτὰ εἰσῆλθον εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκτύπησαν τὰ νησάκια καὶ τὴν πόλιν. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Ἑλλ. στόλος μὲ τὸν Μιαούλην ἔφθασε πάλιν, ἐσκόρπισε τὸν Τουρκικὸν στόλον, ἔκαυσε τὰ μικρὰ πλοιάρια τῶν Τούρκων καὶ ἐφωδίασε μὲ τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια τοὺς πολιορκουμένους (Ἰούλιος 1825).

Οἱ πολιορκούμενοι τότε ἐτόλμησαν νὰ προσβάλουν τὸν Κιουταχῆν καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Τοῦ ἔκαμαν μεγάλας ζημίας καὶ συνενόηθησαν καὶ μὲ τοὺς ἔξω ὄπλαρχηγούς καὶ μάλιστα τὸν Καραϊσκάκην, νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη κατὰ τοῦ Κιου-

ταχῆ. Ἦρχιζε πλέον ὁ χειμῶν. Ἐλλειψις τροφίμων καὶ ἀσθένειαι ἀπεδεκάτιζον τὸν στρατὸν τοῦ Κιουταχῆ, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῆ μετὰ τὸν στρατὸν του εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ. Ἡ πρώτη περίοδος τῆς πολιορκίας ἔληξε μετὰ βαρείας ἀπωλείας τῶν Τούρκων.

27ον) Β'. Περίοδος.

Ὁ Σουλτᾶνος ἐζήτησε τότε τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰμπραήμ. Ὁ ὑπερήφανος Αἰγύπτιος ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν μετὰ 10 χιλ. στρατὸν τὸν Ν)βριον τοῦ 1825 καὶ ἐνόμισεν ὅτι θὰ καταλάβῃ ἀμέσως μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους του τὸν μικρὸν ἐκείνον φράκτην, ὅπως περιφρονητικὰ ὠνόμασε τὸ Μεσολόγγι. Ἐπανειλημμένοι ὅμως ἐπιθέσεις τῶν Αἰγυπτίων ἀπεκρούσθησαν μετὰ βαρυτάτας ἀπωλείας. Ἐζήτησε τότε ὁ Ἰμπραήμ τὴν σύμπραξιν τοῦ Κιουταχῆ. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἀπέκλεισαν τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης μετὰ τὸν στόλον. Ἐπεσκεύασαν τὰ ἀβαθῆ πλοιάρια καὶ ἐβουβάρδιζον καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὴν πόλιν. Διέταξαν τότε γενικὴν ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη ἐπίθεσιν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀπεκρούσθη μετὰ βαρυτάτας ἀπωλείας. Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ὁ Μιαούλης διασπᾷ τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐφοδιάζει τοὺς πολιορκουμένους τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821.

Οἱ πολιορκούμενοι ὅμως ὑποφέρουν πολὺ τὰ περισσότερα σπίτια ἔχουν πέσει ἀπὸ τὸν βομβαρδισμόν, μεγάλη ἔλλειψις τροφῶν καὶ ὕδατος ὑπάρχει, ἀσθένειαι ἀνεπτύχθησαν, πολλοὶ πολεμισταὶ ἔχουν φονευθῆ. Τὸ ἠθικόν των ὅμως εἶναι ἀξιοθαύμα-

στον. Ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπον πόλεμον, χλωμοὶ ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ τὴν πείναν ἀποκρούουν μὲ ἀγανάκτησιν τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις. Ὁλος ὁ κόσμος ἤρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ παρακολουθῆ τὴν γιγάντειον αὐτὴν πάλην. Δὲν ἦσαν ἄνθρωποι, ἦσαν ἡμίθεοι. Ὁλη ἡ Ἑλλάς μὲ ἀγωνίαν παρακολούθει καὶ αὐτὴ τὸν ἐνδοξον ἀγῶνα τῶν ἡρώων· δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ὁ Μιαούλης δὲν κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν. Μία εὐχὴ ἀκούεται : «Βάστα, καημένο Μεσολόγγι».

Οἱ Τουρκοαιγύπτιοι προσβάλλουν τώρα τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Καταλαμβάνουν τὸ Βασιλάδι· ὁ ἡρωϊκὸς Σουλιώτης Κίτσος Τζαβέλλας μὲ 130 Σουλιώτας ὑπερασπίζει μέχρι ἐσχάτων τὴν Κλείσοβαν. Ἀλλὰ εἶναι φανερόν πλέον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ κρατηθῆ τὸ Μεσολόγγι.

Ἡ ἔξοδος. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ὅμως θέλουν νὰ παραδώσουν τὸ φρούριον καὶ νὰ παραδοθοῦν οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ Μεσολογγίου. Προτιμοῦν νὰ πεθάνουν..! Ἀποφασίζουν λοιπὸν νὰ κάμουν τὴν νύκτα ἔξοδον, νὰ περάσουν δηλ. ξιφήρεις μέσα ἀπὸ τὰς Τουρκικὰς τάξεις ἔχοντες εἰς τὸ μέσον τὰ γυναικόπαιδα καὶ νὰ σωθοῦν, ὅσοι σωθοῦν, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς, μὲ τοὺς ὁποίους συνενοήθησαν νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ ἔφοδον πρὸς ἀντιπερισπασμόν. Πράγματι τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Ἀπριλίου ἡ ἔξοδος γίνεται. Οἱ ἐχθροὶ ὅμως εἶχον μάθει τὸ σχέδιον καὶ εἶχον καταλάβει ὅλας τὰς θέσεις. Μόνον 1300 ἄνδρες καὶ ὀλίγαι γυναῖκες ἐσώθησαν

καὶ κατέφυγον εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ζυγοῦ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Οἱ ἄλλοι ὄλοι, ὅσοι δὲν ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἔξοδον, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσώρμησαν καὶ οἱ ἐχθροί. Εἰς τοὺς δρόμους, εἰς τὰ ὄχυρώματα, εἰς τὰ σπίτια ἀκόμη ἤρχισε τότε ἀγρία, ἄνισος πλέον πάλῃ. Οἱ Ἕλληνας, διὰ νὰ μὴ πέσουν ζῶντες εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἀνετίνασσον εἰς τὸν ἀέρα τὰ σπίτια καὶ τοὺς προμαχῶνας καὶ ἐθάπτοντο ὑπὸ τὰ ἐρείπια. Ἔτσι ἀπέθανε μὲ πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ ὁ γέρον πρόκριτος τοῦ Μεσολογγίου Χρῖστος Καψάλης.

Ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ ἡ πτώσις του ἰσοδυναμεῖ πρὸς μεγάλην νίκην. Εἴκοσι περίπου χιλιάδες ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἀπωλέσθησαν κατὰ τοὺς 12 μῆνας τῆς πολιορκίας. Ὁλη ἡ Εὐρώπη ὠμίλει μὲ σεβασμὸν πλέον διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν Ἐπανάστασιν.

28ον) Ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.
Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Μάνης.

Ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ὁ Ἰμπραήμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἤρχισε καὶ τώρα νὰ καταστρέφῃ καὶ νὰ δενδροτομῇ τὴν χώραν. Ὁ Κολοκοτρώνης περιωρίσθη πάλιν εἰς τὸν κλεφτοπόλεμον.

Περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου ὁ Ἰμπραήμ ἠθέλησε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Μάνης καὶ νὰ καταστρέψῃ καὶ τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε «πατήσει» ἀκόμη. Ἀπεφάσισε νὰ βαδίσῃ κατ' αὐτῆς ἀπὸ τὰς Καλάμας. Εἰς τὸν Ἀλμυρὸν ὅμως συνεκεντρώθησαν οἱ Μανιάται καὶ κατασκευάσαντες μάνδραν μικροῦ

ὑψους ἀπὸ τοῦ βουνοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς καὶ ἔκαμαν τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ὑποχωρήσουν μὲ πολλὰς ἀπωλείας (μάχη τῆς Βέργας). Τότε ὁ Ἰμπραήμ νομίζων ὅτι θὰ εὖρη ἀνυπεράσπιστον τὴν ἄλλην Μάνην ἐπεβίβασεν εἰς πλοῖα 2500 πολεμιστὰς καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ κέντρον τῆς Μάνης παρὰ τὸν Δηρόν. Ὅλοι οἱ πολεμισταὶ ἦσαν εἰς τὸν Ἄλμυρόν. Μόνον αἱ γυναῖκες τῶν Μανιατῶν ἦσαν ἐκεῖ ἀσχολούμεναι μὲ τὸν θερισμὸν τοῦ σίτου καὶ οἱ γέροντες. Μόλις ἀντελήφθησαν τοὺς Αἰγυπτίους, ἔτρεξαν ὅλοι καὶ κατέλαβον τὰ ὑψώματα καὶ ἤρχισαν νὰ τοὺς κτυποῦν μὲ λίθους καὶ βράχους. Κατέφθασε καὶ ὁ Κων. Μαυρομιχάλης, ὅστις μὲ 300 Μανιάτας πολεμιστὰς ἐπήγαινε πρὸς τὸν Ἄλμυρόν καὶ τότε ὅλοι μαζί, οἱ πολεμισταὶ καὶ αἱ γυναῖκες, μὲ τὰ δρεπάνια καὶ μὲ λίθους ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἐφόνευσαν πάρα πολλούς. Οἱ ἄλλοι πανικόβλητοι ἔτρεξαν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ ἐπιβιβασθέντες εἰς τὰ πλοῖα ἀνεχώρησαν. Ἐτσι ἀπέτυχεν ἡ κατὰ τῆς Μάνης ἐκστρατεία καὶ ὁ Ἰμπραήμ δὲν ἐτόλμησεν ἔκτοτε νὰ ἐνοχλήσῃ πλέον τὴν Μάνην.

29ον) Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν
ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται τῶρα μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου εἰς κρίσιμον κατάστασιν. Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος της κατέχεται ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ. Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μόνον ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν μένει εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πολιορκεῖ (θέρους 1826) ὁ Κιου-

ταχῆς, ἀφοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου κατέλαβε καὶ ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Τὴν ὑπερασπίζει ὁ Γκούρας μὲ μικρὰν ἐκ 400 ἀνδρῶν φρουράν.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσε καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ βοήθεια τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Αἱ Εὐρωπ. Κυβερνήσεις ἀπεφάσισαν πλέον ὀριστικῶς νὰ ἐπέμβουν εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, οἱ δὲ φιλελληνικοὶ σύλλογοι ἐβοήθησαν καὶ τότε χρηματικῶς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ στόλος ὁ ἑλληνικὸς μὲ τὸν Μισούλην ἐφοδιασθεὶς κατώρθωσε νὰ καταδιώξη τὸν Χοσρέφ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου.

Τότε ἀκριβῶς (ἄνοιξιν 1826) εἶχε συνέλθει εἰς Ἐπίδαυρον ἡ Τρίτη Ἐθνοσυνέλευσις. Μόλις ἐγνώσθη ἡ ἄλωσις τοῦ Μεσολογγίου, παρητήθη ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτου, ὅλα τὰ κόμματα ἠνώθησαν καὶ ἔγινε Κυβέρνησις μὲ Πρόεδρον τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην. Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ὑπερασπίσῃ πάσῃ θυσίᾳ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἶχεν ὑποδείξει οἱ μόνον ὅσοι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος εὐρεθοῦν ἐλεύθεραι θὰ ἀπέκτων τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Διῶρισε τότε ἡ Κυβέρνησις Ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην καὶ ὥρισε τὴν Ἐλευσίνα ὡς τόπον συγκεντρώσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ μετέβη ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὄπλαρχηγὸς τῆς Εὐβοίας Κριεζώτης καὶ ὁ φιλέλληνας γάλλος Συν)χης Κάρολος Φαβιέρους μὲ τὸ σῶμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ (800 ἀνδρας), τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος εἶχεν ὀργανώ-



25.—Γεώργιος Καραϊσκάκης

σει καὶ ἐγύμναζε κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη τὸ 1780 εἰς τὸ Μαυρομάτι τῆς Καρδίτσας. Ἡ μήτηρ του κατήγετο ἀπὸ τὴν Σκουληκαριὰν τῆς Ἀρτης. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας διεκρίνετο διὰ τὸ ἀτίθασσον τοῦ χαρακτῆρός του. Νεαρῶτατος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες. Ἐτιμωρήθη ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις διὰ τὸν χαρακτῆ-

ρα του ἔφυγε καὶ ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ χρόνια ὡς κλέφτης, ὅπως ὁ Κατσαντώνης. Ἐπανῆλθε τὸ 1808 εἰς τὸν Ἄλῃν καὶ ἔμεινε μαζί του μέχρι τοῦ 1820 ὀλίγον πρὸ τῆς καταστροφῆς του. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως μετέσχε μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν εἰς τὰς πρώτας συμπλοκάς καὶ ἐπληγώθη μάλιστα εἰς τὴν μάχην παρὰ τὸ Κομπότι. Ἡ δρᾶσίς του μέχρι τοῦ 1826 δὲν ἦτο μεγάλη, διὰ τὸ βίαιον καὶ ἀνώμαλον τοῦ χαρακτῆρός του. Ὅλοι ὅμως ἀνεγνώριζον τὴν ἀξίαν του καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογίου ἡ Κυβέρνησις τὸν διώρισεν Ἀρχιστράτηγον.

Ἡ Ἀκρόπολις ἐκινδύνευεν· ὁ Γκούρας ἐφορεύθη μίαν νύκτα καὶ ἡ φρουρὰ ἔμεινεν ἄνευ ἀρχηγοῦ. Τότε ὁ Κριεζώτης κατώρθωσε διὰ μέσου τῶν Τουρρικῶν γραμμῶν νὰ εἰσέλθῃ μὲ 300 ἄνδρας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (Ὀκτώβριον 1826). Ὀλίγον ἀργότερα δὲ (Δεκέμβριον 1826) καὶ ὁ Φαβιέρος εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ φέρει εἰς τοὺς πολιορκουμένους πολεμφοδία. Οἱ πολιορκούμενοι ἔλαβον θάρρος. Ὁ Κιουταχῆς κατασκευάζει ὑπονόμους, διὰ νὰ ἀνατινάξῃ τὴν Ἀκρόπολιν μὲ πυρίτιδα, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει, ὅπως ἀποτυγχάνουν καὶ ὅλοι αἱ ἐπιθέσεις τοῦ στρατοῦ του.

30ὸν) Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς Καραϊσκάκης ἐφαρμόζει πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἀκροπόλεως πολὺ εὐφυῆς σχέδιον. Γνωρίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ νικήσῃ τὸν Κιουταχῆν εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως. Ἀποφασίζει λοιπὸν νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ

ἔτσι νὰ ἀποκόψη τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ Κιουταχῆ μὲ τὴν Λαμίαν καὶ Λάρισαν. Ὁ Κιουταχῆς μὴ δυνάμενος νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις, τροφὰς καὶ πολεμοφόδια θὰ ἠναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης πρὸς τὴν Βοιωτίαν, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. Ὁ Κιουταχῆς εἶδε τὸν κίνδυνον ποὺ διατρέχει καὶ ἔστειλε στρατιωτικὰ σώματα, ὁ Καραϊσκάκης ὅμως ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως. Ἡ σπουδαιότερα δὲ νίκη του ἦτο ἡ παντελὴς καταστροφή ἑνὸς σώματος Ἀλβανῶν ἐκ 2500 ἀνδρῶν παρὰ τὴν Ἀράχωβαν τῆς Βοιωτίας· τὸ σῶμα τοῦτο ὑπὸ τὸν Μουστάμπεην ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀράχωβαν, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἐν Ἀμφίσσῃ Τούρκους. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς ἀπέκλεισεν ὁ Καραϊσκάκης. Ἐπανειλημμένως ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ διασπάρουν τὸν ἀποκλεισμόν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Τὴν νύκτα τῆς 23—24 Νοεμβρίου οἱ Τοῦρκοι ἔκαμον ἐξόρμησιν, διὰ νὰ διαφύγουν, ἀλλ' ἀπεδεκατίσθησαν. Ἡ μάχη ἐξηκολούθησε καὶ τὴν ἡμέραν (24 Νοεμβρίου) καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν ἐφονεύθησαν, οἱ ὀλίγοι δὲ διασωθέντες ἀπέθανον καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ τῆς πείνης, διασκορπισθέντες εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Παρνασσοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη φονικὴ νύξ τῆς Ἀραχώβης. Ἡ νίκη τῆς Ἀραχώβης ἐωρτάσθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα μὲ πολὺν ἐνθουσιασμόν.

Ὁ Κιουταχῆς ὅμως δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐγίνετο πάλιν δύσκολος.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνήλθεν εἰς Τροιζῆνα ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία ἐξέλεξε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ι. Καποδίστριαν καὶ διώρισεν Ἀρχιστρατήγον μὲν τοῦ στρατοῦ τὸν Τζώρτζ, ναύαρχον δὲ τὸν Κόχραν, Ἕλληνας φιλέλληνας καὶ τοὺς δύο. Οὔτε ὁ Μιαούλης οὔτε ὁ Καραϊσκάκης παρεπονέθησαν, ἀλλὰ ὑπήκουον προθύμως εἰς τοὺς ξένους ἀρχηγούς. Ὁ Τζώρτζ καὶ ὁ Κόχραν ἀπεφάσισαν τότε νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Κατέλαβον λοιπὸν τὸ Κερασίϊνι παρὰ τὸν Πειραιᾶ, διὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὴν ἐπίθεσιν. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμενε εἰς τὸ σχέδιόν του περὶ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Κιουταχῆ ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς· ὑπεχώρησεν ὅμως ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ ἐπέτυχε μόνον νὰ δεχθοῦν νὰ γίνῃ αἰφνιδίως ἡ ἐπίθεσις ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

31ον) Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ παρὰ τὸ Φάληρον καταστροφή. Παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡμέρα τῆς ἐπιθέσεως εἶχεν ὀρισθῆ ἡ 23 Ἀπριλίου. Οἱ στρατιῶται εἶχον διαταχθῆ νὰ εἶναι ἤσυχροι τὴν παραμονὴν τῆς ἐπιθέσεως καὶ νὰ μὴ ἀνταλλάξουν οὔτε ἕνα πυροβολισμὸν μὲ τοὺς Τούρκους. Τὴν αὐγὴν ὅμως τῆς 22 Ἀπριλίου ὁ Καραϊσκάκης ἤκουσεν εἰς τὰς πρὸς τὸ Φάληρον προφυλακὰς πυροβολισμούς. Ἐσπευσεν ἀμέσως ἔφιππος, νὰ προλάβῃ τὴν συμπλοκὴν. Μία σφαῖρα τὸν ἐπλήγωσε θανασίμως εἰς τὴν κοιλίαν καὶ μεταφερθεὶς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κόχραν ἀπέθανε. Ὁ νεκρὸς του ἐτάφη ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους εἰς Σαλαμίνα.

Ἡ ἐπίθεσις ἀναβληθεῖσα ἔγινε τὴν πρωΐαν τῆς 24 Ἀπριλίου. Οἱ ξένοι ἀρχηγοὶ ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς βεβαίαν καταστροφὴν. Ἡ ἀπόβασις εἰς τὸ Φάληρον δὲν ἔγινεν ἐγκαίρως καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρει μὲ ἀταξίαν. Ὁ Κιουταχῆς ἀντελήφθη τὰ λάθη τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ ὄλον του τὸν στρατόν. Τὸ μικρὸν σῶμα τῶν τακτικῶν ἐπολέμησε μὲ ἡρωϊσμόν, ἀλλὰ ὑπέκυψε πρὸ τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν. Τὸ ἵππικὸν τοῦ Κιουταχῆ διεσκόρπισε τὸν ἄλλον στρατόν. Πολλοὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Φαλήρου καὶ ἐπνίγησαν. Περισσότεροι τῶν 1500 ἐφονεύθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἀνδρεῖοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς καὶ Σουλιῶται, ὁ Φωτομάρας, ὁ Τζαβέλας, ὁ Βεΐκος κ.ἄ. Μεγαλυτέραν καταστροφὴν δὲν εἶχον ὑποστῆ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ κρατηθῆ. Οἱ πολιορκούμενοι παρέδωσαν τὸ φρούριον κατόπιν συμφωνίας εἰς τὸν Κιουταχῆν, ὁ ὁποῖος ἐτήρησε πιστῶς αὐτήν. Ἄφησε δηλ. ἐλευθέρους τοὺς πολιορκουμένους νὰ φύγουν (Μάϊος 1827).

32ον) Ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων.

Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως ὀλόκληρος ἡ Στερεὰ εἶναι πλέον εἰς χεῖρας τοῦ Κιουταχῆ. Εἰς τὴν Πελοπόννησον μόνον εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὰ νησιὰ διατηρεῖται ἡ Ἐπανάστασις.

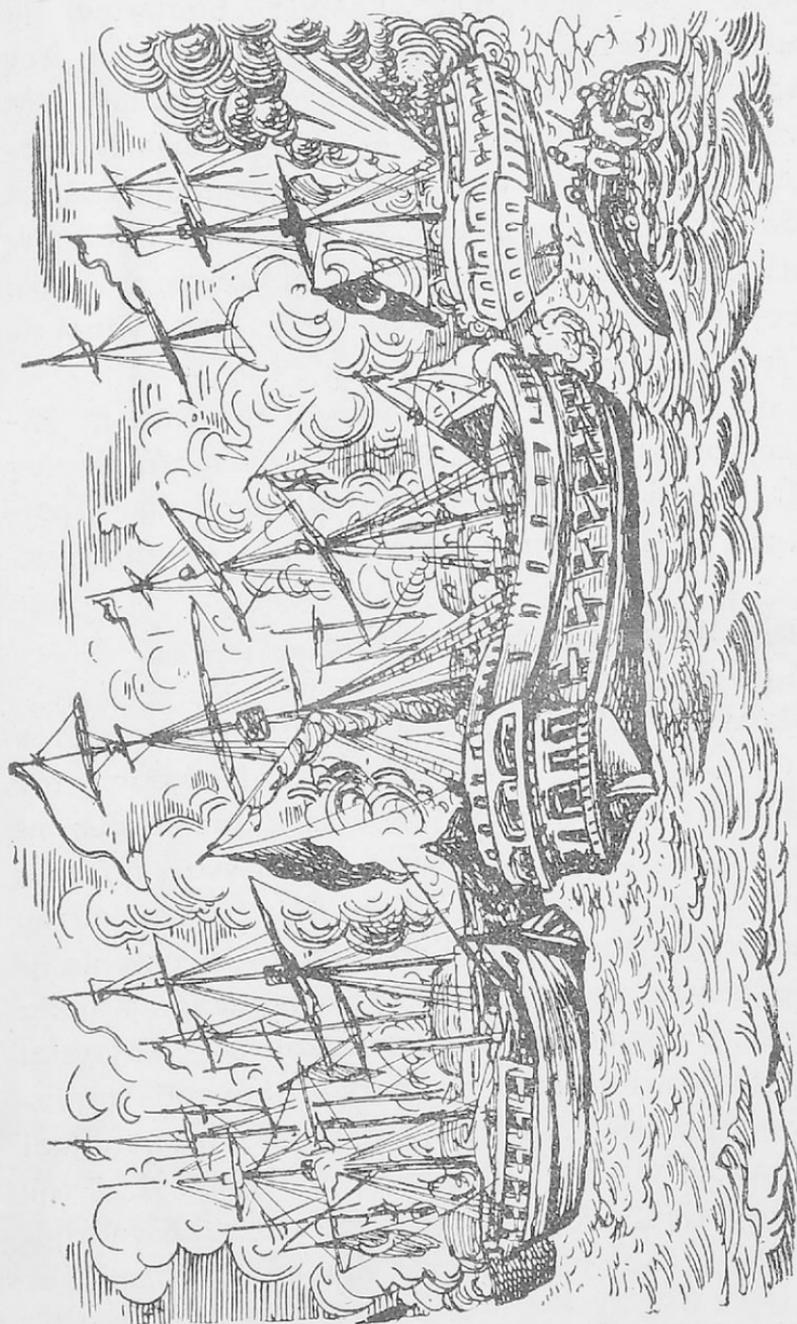
Τὴν κρίσιμον ὅμως αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσε τὴν Ἑλλά-

δα ἢ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων. Ἡ Ἀγγλία δηλ., ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία ὑπέγραψαν τὸν Ἰούλιον 1827 συμφωνίαν (Ἰουλιανὴ σύμβασις Λονδίνου), κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεγνωρίζετο ἡ Ἑλλάς αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἀπλῆν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Αἱ Δυνάμεις ἀνελάμβανον νὰ ὑποχρεώσουν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἕλληνας νὰ δεχθοῦν τὴν συμφωνίαν. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὴν συμφωνίαν αὐτήν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤθελον νὰ δεχθοῦν. Τούναντίον ὁ Σουλτᾶνος διέταξε τὸν Ἰμπραήμ νὰ συνεχίσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου. Αἱ Δυνάμεις ὅμως ἔστειλαν μέρος τοῦ στόλου των, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς Τούρκους νὰ δεχθοῦν τὴν Ἰουλιανὴν Σύμβασιν. Ναύαρχος τῶν Ἀγγλων ἦτο ὁ Κόρδιγκτων μὲ 11 πλοῖα, τῶν Γάλων ὁ Δερινὺ μὲ 7 πλοῖα καὶ τῶν Ρώσων ὁ Ἐύντεν μὲ 8 πλοῖα. Οἱ ναύαρχοι παρήγγειλαν εἰς τὴν Ἰμπραήμ νὰ διακόψῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Ὁ Ἰμπραήμ ὑπέσχέθη, ἀλλὰ δὲν ἐτήρησε τὸν λόγον του. Τότε ὁ στόλος τῶν Δυνάμεων εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος. Οἱ Τοῦρκοι ἐπυροβόλησαν μίαν Ἀγγλικὴν λέμβον καὶ ἡ ναυμαχία ἤρχισεν. Ἐντὸς ὀλίγων ὥρων τὰ 26 πλοῖα τῶν Δυνάμεων κατέστρεψαν τὰ 82 πλοῖα τοῦ Ἰμπραήμ. Τὰ ναύαγια ἐκάλυψαν τὴν θάλασσαν τῆς Πύλου. Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος δὲν ὑπῆρχε πλέον. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημος ἐν Ναυαρίῳ ναυμαχία (8)20 Ὀκτωβρίου 1827), ἡ ὁποία ἔσωσε τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἔδωσε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

33ον) Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Τουρκία ἔμεινε ἄνευ στόλου. Ἡ θέσις τοῦ Ἰμπραήμ εἶναι πλέον δύσκολος εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ὁ Σουλτάνος ἀρνεῖται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Ἰουλιανὴν Σύμβασιν. Τότε αἱ Δυνάμεις διέταξαν τοὺς Πρεσβευτάς των νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Κων)πολιν καὶ ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (Ἀπρίλιος 1828). Μετ' ὀλίγον ἡ Γαλλία στέλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα μὲ 14 χιλιάδας στρατόν, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἰμπραήμ (Αὔγουστος 1828). Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως εἶχε φύγει κατόπιν συμφωνίας. Ὅλα τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνες κατέλαβον πάλιν ὅλην τὴν χώραν, ὁ δὲ τελευταῖος τουρκικὸς στρατὸς ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας (Σ)βριος 1829). Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ρῶσοι ἐνίκησαν ἐπανειλημένως τοὺς Τούρκου καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Σουλτᾶνος ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην (Σεπτέμβριος 1829) μὲ τὸν ὅρον ὅτι θὰ σεβασθῇ τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι.

Τότε αἱ τρεῖς προσάτριαι Δυνάμεις ὑπέγραψαν (1830) εἰς Λονδῖνον πρωτόκολλον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίζετο Κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ἀργότερα δὲ (1832) δι' ἄλλου πρω-



26.—Η έν Ναυσάριω Ναυμαχία

τοκόλλου ἀνεκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα Βασιλείον μὲ κληρονομικὸν Βασιλέα καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξέλεξαν τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλέλληνος Βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου Ὁθωνα. Τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον περιελάμβανε τὰς νοτίας τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασητικοῦ κόλπου χώρας, ἐκ τῶν νήσων δὲ τὴν Εὐβοίαν μόνον καὶ τὰς Κυκλάδας. Ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ Χίος ἔμενον εἰς τοὺς Τούρκους, αἱ δὲ Ἴονιοι νῆσοι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κατοχὴν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦ 1831 ἡ Ἑλλάς ἐκυβερνήθη ἀπὸ τὸν Ι. Καποδίστριαν, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξε Κυβερνήτην ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τροιζῆνος καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἐκλογὴν του αἱ Δυνάμεις.

34ον) Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρίου.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐξελέγη Κυβερνήτης τὸν Μάρτιον τοῦ 1827. Ἐφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828 καὶ ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ ὅλους μὲ μεγάλην χαρὰν. Μετέβη ἔπειτα εἰς Αἴγιναν, ἡ ὁποία ἦτο τότε πρωτεύουσα. Ἡ Ἑλλάς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εὐρίρισκετο εἰς πολὺ κακὴν κατάστασιν. Τὰ χωρία ἦσαν ἐρημωμένα καὶ οἱ ἄγροὶ κατεστραμμένοι. Καμμία τάξις δὲν ὑπῆρχε. Οἱ πολεμισταὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν ὑπέφερον. Καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰμπραῆμ ἀσφάλεια δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν. Ὁ καθείς ἔκαμνεν ὅ,τι ἤθελεν. Εἰς τὴν θάλασσαν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ πειρατεία καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀσφάλεια διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Προσεπάθησε



27— Ἰωάννης Καποδίστριας

λοιπὸν ὁ Καποδίστριας νὰ ἐπιβάλη κάποιαν τάξιν. Κατεπολέμησεν ἐπιτυχῶς τὴν πειρατείαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὠργάνωσε τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς. Ἰδρυσε στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν σχολὴν Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος—Β. Πετροῦνια. Ἔκδ. Β' ἀντ.15.000 10

ἀξιωματικῶν. Ὁργάνωσε τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν καὶ προσεπάθησε νὰ κατασκευάσῃ ὁδούς. Ἐπρόσεξε πολὺ τὴν γεωργίαν. Ἰδρυσε τὴν Γεωργικὴν σχολὴν τῆς Τίρυνθος Ἐπ' αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων (πατάτες). Ἰδρυσε σχολεῖα καὶ Διδασκαλεῖον, Βιβλιοθήκην καὶ Μουσεῖον. Ἰδρυσεν ἐπίσης Ὁρφανοτροφεῖον ἐν Αἰγίνῃ, ὅπου εὔρον καταφύγιον 500 ἑλληνοπαῖδες. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὴν Δικαιοσύνην. Ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τοὺς παλαιούς Βυζαντινοὺς νόμους συμπληρώσας αὐτοὺς. Ἰδρυσε Δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα διώρισε μορφωμένους Ἑλληνας ὡς δικαστάς. ἠθέληεν ὅλοι νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Ἐπίστευεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔπρεπε νὰ διοικηθῆ ἀπολυταρχικῶς, διὰ νὰ προοδεύσῃ. Διὰ τοῦτο διέλυσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, πού τὸν ἐξέλεξε, καὶ διώρισεν Ὑπουργοὺς—γραμματεῖς τοὺς ὠνόμασε—αὐτοὺς πού ἐκεῖνος ἠθέλε. Ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὅλους σχεδὸν τοὺς κυβερνήσαντας τὸν τόπον κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Πολλοὶ πρόκριτοι δυσηρεστήθησαν· οἱ Ὑδραῖοι μάλιστα καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του. Ὁ Καποδίστριας τότε ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα. Τὸν ἴδιον τὸν Πετρόμπεην ἐφυλάκισεν εἰς τὸ Ναύπλιον. Τοῦτο ἐθεώρησαν μεγάλην προσβολὴν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνος καὶ ὁ υἱὸς του Γεώργιος ἐδολοφόνησαν τὸν Καποδίστριαν τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1931, καθ' ἣν στιγγμὴν εἰσῆρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΕΛΛΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ

1ον) Βασιλεία τοῦ ᾽Οθωνος (1833—1862).

Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Καποδιστριαίου μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ᾽Οθωνος ἀναρχία μεγάλη ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον ὁ ᾽Οθων τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1833 καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Ὅλοι, στρατιωτικοὶ καὶ πρόκριτοι, ὀρκίζονται πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν πρῶτον βασιλέα τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος. Ὁ ᾽Οθων ἦτο ἀνήλικος καὶ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ δύο ἔτη τὴν Ἑλλάδα Ἀντιβασιλεία ἀπὸ τρεῖς Βαυαρούς, οἱ ὅποιοι εἶχον ἔλθει μαζί του. Ζένοι αὐτοί, μὴ γνωρίζοντες τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν χαρακτῆρα των, ἐπροκάλεσαν πολλὰς δυσारेσκείας· ἔκαμαν πολλὰ σφάλματα· καὶ τὸν ἴδιον τὸν Κολοκοτρώνην εἰσήγαγον εἰς δίκην. Ἐβαλαν ὅμως κάποιαν τάξιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὠργάνωσαν καλὰ τὴν διοίκησιν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸν στρατόν. Μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Κράτους εἰς τὰς Ἀθήνας (1835) καὶ ἐκεῖ ἀνέλαβε πλέον αὐτοπροσώπως ὁ ᾽Οθων τὴν βασιλείαν.

Ἐκυβέρνησα ὁ ᾽Οθων ἀπολυταρχικῶς, διετήρησε δὲ ὡς συμβούλους του καὶ Βαυαρούς. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἤθελον νὰ ἐκλέγη ὁ λαὸς τὴν Κυβέρνησίν του· ἤθελον δηλ. πολιτικὰς ἐλευθερίας. Ἐπειδὴ ὁ ᾽Οθων καὶ οἱ σύμ-



28.— "Οθων

βουλοί του έγινοντο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀπολυταρχικώτεροι, διὰ τοῦτο ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ Στρατοῦ τῆς 3ης Σηβρίου 1843 ἠνάγκασε τὸν Ὅθωνα νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ὁ Ὅθων ἐκυβέρνησεν ὡς Συνταγματικὸς Βασιλεὺς.

Ἠγάπα ὁ Ὅθων πολὺ τὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὴν σύζυγόν του Ἀμαλίαν ἔτρεφαν ὡς σκοπὸν τοῦ βίου τὴν πραγματοποίησιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας· τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλ. ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τὴν



29.—'Αμαλία

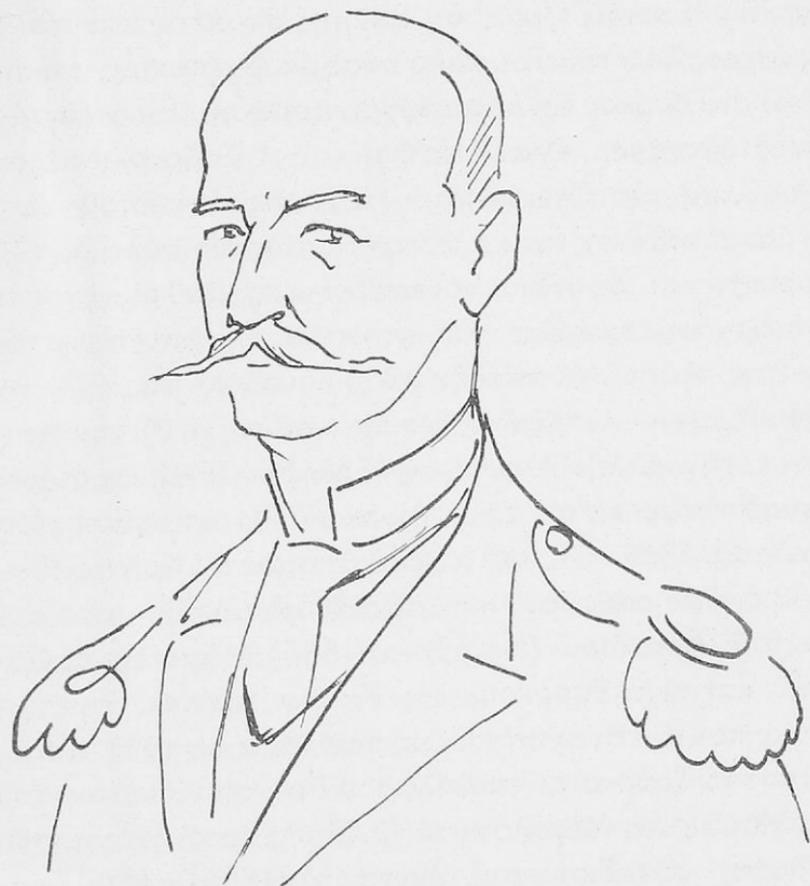
ἴδρυσιν ἑνὸς νέου Ἑλλην. Κράτους μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κων)πόλιν. Τὰ Εὐρωπαϊκὰ ὅμως Κράτη εἶχον συμφέρον νὰ μὴ διαλυθῇ ἡ Τουρκία. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1853—56) ἐκινήθη καὶ ἡ Ἑλλάς κατὰ τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ἐπολέμει μὲ

τὴν Ρωσίαν, ἡ Γαλλία καὶ Ἰαγγλία κατέλαβον μὲ τὸν στόλον των τὸν Πειραιᾶ καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ὀθωνα νὰ μὴ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Ὀθων κατὰ τὴν 30ετῆ βασιλείαν του δὲν κατώρθωσε νὰ ἀπελευθερώσῃ καμμίαν Ἑλληνικὴν χώραν. Ὁ τρόπος δὲ τῆς διοικήσεώς του ἐπροκάλει πολλὰς δυσαρεσκείας. Ἀνεμιγνύετο εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ ὑπεστήριζεν ὠρισμένους πολιτικούς, ἔκλινε δὲ πάντοτε πρὸς τὴν Ἀπολυταρχίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς ἐπανεστάτησε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1862 καὶ ἐξεθρόνισε τὸν Ὀθωνα. Ἐγίναν τότε ταραχαὶ καὶ μόλις τὸ ἐπόμενον ἔτος ἠσύχασεν ἡ Ἑλλάς, ὅταν ἐξελέγη βασιλεὺς ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Δανίας Γεώργιος.

2ον) Βασιλεία Γεωργίου Α' (1863—1913).

Ὁ Γεώργιος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1864 καὶ αἱ ταραχαὶ καὶ στάσεις ἔπαυσαν. Ὁ Γεώργιος ἐτήρει πιστῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ Νόμοι τοῦ Κράτους ἐφηρμόζοντο αὐστηρῶς. Μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες κατὰ τὴν πρώτην 25ετίαν τῆς βασιλείας του ἀνεδείχθησαν ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος καὶ μάλιστα ὁ Χαρίλαος Τρικούπης.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου ἔγιναν μεγάλα γεγονότα καὶ ἡ Ἑλλάς ἐμεγάλωσε. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ὡς Βασιλέως ἡ Ἰαγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους. Ὀλίγον ἄργότερα, μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1877—78), αἱ Δυνάμεις ἠνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ παρα-



30.—Γεώργιος Α΄

χωρήση εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου (σημερινὸν νομὸν Ἄρτης). Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη εἰς τὸ Βερολίнейον Συνέδριον (1878), ἡ δὲ κατάληψις τῶν χωρῶν τούτων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπραγματοποιήθη τὸ 1881.

Κατὰ τὸ 1897 ἡ Ἑλλάς ἐξ αἰτίας τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς

Τουρκίας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἕλληνας στρατὸς καὶ πολὺ μικρότερος ἦτο τοῦ Τουρκικοῦ καὶ ἀνοργάνωτος, ἐνικήθη καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν μέχρι Δομοκοῦ. Ἐπενέβησαν τότε αἱ Δυνάμεις, ἔγινεν εἰρήνη καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔφυγον πάλιν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Ἡ Ἑλλάς ἀντελήφθη ὅτι δὲν δύναται μόνη της νὰ ἀντιμετωπίσῃ εἰς πόλεμον τὴν Τουρκίαν καὶ ὅτι, διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἔπρεπε νὰ διοργανώσῃ καλὰ τὸν στρατὸν της καὶ τὸν στόλον της καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὰ οἰκονομικά της.

Ἡ Κρήτη. Ἡ Κρήτη δὲν ἔπαυσε νὰ ζητῇ τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν ἄλλην ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἐκαμνε συχνὰ ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ σπουδαιότερα εἶναι τοῦ 1866—68, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Κρηῖτες ἔδειξαν μέγαν ἡρωϊσμόν καὶ αὐτοθυσίαν. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου (Νοέμβριος 1866) ὁ ἡγούμενος Γαβριήλ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα μὲ τοὺς εἰσορμήσαντας Τούρκους· ἐπανελάβον δηλ. τὴν θυσίαν τοῦ Καψάλη εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ αὐτοδιοίκησιν. Κατὰ τὸ 1896 πάλιν ἐπανεστάτησεν ἡ Κρήτη καὶ ἐπέτυχεν μεσολαβήσει τῶν Δυνάμεων αὐτονομίαν. Ὑπατος ἀρμοστής Κρήτης διωρίσθη ὁ Βασιλόπαις Γεώργιος, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ Ἀλ. Ζαΐμης. Κατὰ τὸ 1912 ἐπετεύχθη τέλος ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος.

Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἐξῆς εἶχον ἀποσπασθῆ τῆς Τουρκίας τὰ πρὸς Βορρᾶν τῆς Μακεδονίας ἐδάφη τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ εἶχον ἀποτελέσει ἰδιαίτερα

κράτη Χριστιανικά, τὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν καὶ Ῥουμανίαν. Ἀνεξάρτητον ἐπίσης Κράτος εἶχεν ἀποτελέσει μία μικρὰ πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος περιοχὴ μὲ τὸ ὄνομα Μαυροβούνιον. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1885 περίπου πρὸ πάντων ἡ Βουλγαρία ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἤρχισε νὰ διεκδικῇ τὴν Μακεδονίαν. Ἐσχηματίσθησαν ἀνταρτικά σώματα Βουλγάρων τῶν λεγομένων «Κομιτατζήδων», τὰ ὁποῖα περιήρχοντο τὰ χωρία τῆς Μακεδονίας καὶ τρομοκρατοῦντα τοὺς κατοίκους ἐζήτουν νὰ τοὺς κάμουν διὰ τῆς βίας Βουλγάρους. Οἱ περισσότεροι ὅμως κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἦσαν Ἕλληνες καὶ παρὰ τὰς πιέσεις δὲν ἤθελον νὰ γίνουν Βούλγαροι. Ἦναγκάζοντο πολλάκις νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῶν κομιτατζήδων διὰ τῶν ὄπλων. Καὶ ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάς ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Ἦρχισαν λοιπὸν τῇ ἀνοχῇ καὶ τοῦ ἐπισήμου Κράτους νὰ σχηματίζονται ἀνταρτικά Ἑλληνικά σώματα, οἱ Μακεδονομάχοι. Οὗτοι εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἐπολέμουν κατὰ τῶν Κομιτατζήδων καὶ ἐπροστάτευον τοὺς Ἕλληνας. Οὕτω δὲ διετηρήθη ἡ Ἑλληνικότης τῆς Μακεδονίας. Ἡ ζωηροτέρα κίνησις τῶν σωμάτων τούτων εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη 1904—1908.

Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὸ Γουδί. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἀπεδείχθη ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε στρατὸν ὠργανωμένον καλὰ καὶ ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους δὲν ἦτο ἐπίσης καλὴ. Ἐξηκολούθησεν ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἡ Ἑλλάς ὑφίστατο πολλὰς ταπεινώ-

του· τὸ 1894—96 ἔκαμεν ὁμαδικὰς σφαγὰς Ἀρμενίων χριστιανῶν, αἱ ὅποια ἐπροξένησαν κατάπληξιν εἰς ὄλον τὸν Κόσμον· ὠνομάσθη ὁ Ἐρ υ θ ρ ὸ ς Σ ο υ λ τ ᾶ ν ο ς. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπέφερον· ἐφυλάκιζε καὶ ἐφόνευε χωρὶς νὰ δικάζη. Διὰ τοῦτο οἱ μορφωμένοι Τοῦρκοι, πού εἶχον ἰδρύσει ἀπὸ τοῦ 1891 τὸ σωματεῖον Ἐνωσις—Πρόοδος καὶ εἶχον ὀνομασθῆ Νεότουρκοι, ἔκαμαν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Χαμήτ τὸ 1908 καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους ἐλευθερίας πολιτικάς, Σ ύ ν τ α γ μ α. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος 1909 δι' ἐνεργειῶν τοῦ Χαμήτ ἔγιναν πάλιν ταραχαὶ εἰς τὴν Κων)πολιν, οἱ Νεότουρκοι ἐξεκίνησαν μὲ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Θεσ)κην, ἔφθασαν εἰς Κων)πολιν καὶ ἐξεθρόνισαν τὸν Χαμήτ. Ἐγινε τότε Σουλτᾶνος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χαμήτ Μωάμεθ ὁ Ε'.

Οἱ Νεότουρκοι ἤθελον νὰ ἀναδιοργανώσουν τὸ Κράτος των, ὅπως εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπρόσεξαν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον· καὶ τὴν διοίκησιν ἐβελτίωσαν. Ἦθελον ὅμως νὰ κάμουν τὸ Κράτος των καθαρῶς τουρκικὸν ἐλαττώνοντες τὰ προνόμια, τὰ ὅποια εἶχον ἕως τότε οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοί. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν καὶ αὐτοί, ὅπως οἱ παλαιότουρκοι, ἄγριον διωγμὸν κατὰ τῶν ἄλλων ἔθνοτήτων, πού ἔζων ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν διοίκησιν. Οἱ Ἕλληνες καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ κάτοικοι τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπέφερον τότε πολλὰ ἀπὸ τοὺς Νεοτούρκους. Συνεννοήθησαν λοιπὸν τὰ Χριστιανικὰ Κράτη τῆς Βαλκανικῆς, ἡ Ἑλλάς, ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον, νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ νὰ παύσῃ ὁ

διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδέχθησαν νὰ σταματήσουν τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸν, τὰ 4 Βαλκανικὰ χριστιανικὰ κράτη ἔκαμαν συμμαχίαν καὶ ἐκήρυξαν μαζί τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

4ον) Βαλκανοτουρκικὸς Πόλεμος (1912—13).

Ὁ πόλεμος ἤρχισε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912. Οἱ Σύμμαχοι ἐνίκησαν παντοῦ τοὺς Τούρκους. Οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὰ Σκόπια καὶ τὸ Μοναστήριον. Οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἔφθασαν μέχρι τῆς Τζατάλτζας, δι' ἄλλου δὲ στρατοῦ κατέλαβον τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Οἱ Μαυροβούνιοι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀλβανικὴν πόλιν καὶ φρούριον Σκόδραν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς με ἀρχηγὸν τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τὴν 5ην 8)βρίου, ἐνίκησεν εἰς τὰ σ τ ι ε ν ἄ τ ο ὕ Σ α ρ α ν τ α π ὀ ρ ο υ τοὺς Τούρκους, κατόπιν εἰς τὰ Γ ι α ν ι τ σ ἄ καὶ τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1912 κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν ἀπὸ αἰῶνων Ἑλληνικὴν καὶ Χριστιανικὴν πόλιν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Ἄλλος Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἥπειρον καὶ ἐπολιόρκησε τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα εἶχον ὀχυρώσει οἱ Τοῦρκοι. Τοιοῦτοτρόπως εἰς διάστημα ἐνὸς μηνὸς ἡ κυριαρχία τῆς Τουρκίας ἐπὶ ὅλης τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου εἶχε καταλυθῆ· ἔμενον μόνον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων τὰ πολιορ-

κούμενα φρούρια τῆς Ἀδριανουπόλεως, Σκόδρας καὶ Ἰωαννίνων.

Εἰς τὴν θριαμβευτικὴν ὅμως αὐτὴν ἐπιτυχίαν τῶν συμμάχων Χριστιανικῶν Κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου πολὺ συνετέλεσε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Ἀπέκλεισεν εἰς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων τὸν Τουρκικὸν στόλον καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ μεταφερθοῦν στρατεύματα ἐκ τῆς Ἀσίας. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ δύο φορές ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀλλὰ ἐνικήθη ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν τὴν 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1913. Ὁ «Ἀβέρωφ» καὶ τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπροξένησαν πολλὰς ζημίας εἰς τὰ Τουρκικὰ καὶ τὰ ἠνάγκασαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ Στενά. Τὰ μεγάλα Ἑλληνικὰ νησιὰ τοῦ Ἀρχιπελάγους Χίος, Μυτιλήνη, Σάμος Ἰμβρος, Τένεδος καὶ Σαμοθράκη ἠλευθερώθησαν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολιόρκει τὰ Ἰωάννινα· τὸ ὑπερασπίζον τὴν πόλιν φρούριον τοῦ Μπιζανίου ἐφαίνετο ἀπόρητον, ὁ δὲ στρατὸς ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν χειμῶνα. Ὅταν ὅμως μετεφέρθη ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἄλλος στρατὸς καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, τὸ Μπιζάνι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ περισσότερον καὶ τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 τὰ Ἰωάννινα μὲ τὸν Τουρκικὸν στρατὸν παρεδόθησαν.

Μετ'ὀλίγον καὶ οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐζήτησαν εἰρήνην, ἣ ὁποῖα ὑπεγράφη τὴν 17 Μαΐου εἰς Λονδῖνον. Οἱ Τοῦρκοι παρεχώρησαν εἰς τοὺς συμμάχους τὸ μεγαλύτερον

μέρος τῆς Θράκης, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ τὸν εἶχε διαδεχθῆ ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος (5 Μαρτίου 1913).

5ον) Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος.

Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν ἐφιλονείκησαν μεταξύ των οἱ Σύμμαχοι. Οἱ Βούλγαροι ἤθελον νὰ πάρουν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ Μοναστήρι ἀπὸ τοὺς Σέρβους. Διὰ τοῦτο συνεμάχησαν οἱ Ἕλληνες, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι καὶ ἐπολέμησαν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Βουλγάρους νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰ παλαιὰ των σύνορα. Οἱ Ἕλληνες μὲ Ἀρχηγὸν τὸν ἔνδοξον καὶ λαοφιλῆ Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐπολέμησαν μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν. Μετὰ σκληρὸν τριήμερον ἀγῶνα (21—23 Ἰουνίου) ἐκέρδισαν τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Κιλκίς καὶ κατεδίωξαν τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὴν Τζουμαγιάν.

Τότε καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀνακατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν, οἱ δὲ Ρουμᾶνοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν Δοβρουτσάν.

Οἱ Βούλγαροι εὐρέθησαν εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ἐζήτησαν εἰρήνην. Ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς συνῆλθον τὸν Ἰούλιον εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκεῖ τὴν 28 Ἰουλίου ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου. Δι' αὐτῆς ἡ Ἑλλάς ἐλάμβανεν ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ

τῆς μέχρι τοῦ Μοναστηρίου Μακεδονίας καὶ τὴν Ἄν. Μακεδονίαν μὲ τὰς πόλεις Σέρρας, Δράμαν καὶ Καβάλλαν μέχρι τοῦ Νέστου ποταμοῦ· διετήρησεν ὡσαύτως καὶ τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Τοιοιουτρόπως ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ 1912—13 ἡ Ἑλλάς ἐμεγάλωσε πολὺ. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἱκανοποιημένος διὰ τὰς θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποβληθῆ, ἔβλεπεν ὅτι τὸ Ἐθνικὸν ὄνειρον τόσων αἰώνων ἔγινε πραγματικότης.

βον) Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος (1914—18).

Κατὰ τὰ τελευταῖα 100 ἔτη μεγάλη πρόοδος ἐσημειώθη εἰς τὸν πολιτισμὸν, εἰς τὴν Εὐρώπην ἰδίως καὶ τὴν Ἀμερικὴν. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ μηχανικὴ διηκόλυνε πολὺ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἀτμός, ὁ ἠλεκτρισμός, αἱ μηχαναὶ ἐπλούτησαν τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς κυρίως λαούς· τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἀνεπτύχθησαν. Κάποια ὅμως κακὴ μοῖρα ἔσπειρε τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ ὅλοι ἔβλεπον ὅτι ἡ φαινομενικὴ αὐτὴ ἡσυχία κρύπτει μίαν μεγάλην καταστροφὴν. Δύο κυρίως Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ἐχώριζε βαθὺ καὶ ἄσβεστον μῖσος. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ διεξεδίκουν ἀμφότεροι τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας Ἀλσατίαν καὶ Λωραίνην, τὰς ὁποίας ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ ἔτους 1870—1871 κατεῖχον οἱ Γερμανοί. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας ἐπεκράτει ἰσχυρὸς ἀνταγωνισμὸς ἐξ ἀφορμῆς οἰκονομικῶν

συμφερόν των. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην ἔγιναν δύο μεγάλαι συμμαχίαι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19 αἰῶ-
νος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος. Ἡ Γερμανία μὲ τὴν
Αὐστρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἀπετέλεσαν τὴν Τριπλῆν
συμμαχίαν, ἐνῶ ἡ Γαλλία μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ρω-
σίαν τὴν Τριπλῆν Συνεννόησιν ἢ Ἀντάντ.

Μεγάλοι στρατοὶ καὶ στόλοι ἠτοιμάζοντο καὶ τε-
ράστια ἄλλαι προπαρασκευαί ἐγίνοντο. Ἐνας μι-
κρὸς σπινθὴρ ἦτο ἀρκετός, διὰ νὰ ἀνάψῃ ἡ πυρκαϊά.

Καὶ ἡ ἀφορμὴ αὐτὴ ἐδόθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1914.
Εἰς τὸ Σεράγιεβον τῆς Βοσνίας ἐδολοφονήθη ὁ Διά-
δοχος τῆς Αὐστρίας ὑπὸ Σέρβων. Ἡ Αὐστρία ἐκή-
ρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Ἡ Ρωσία ὑπε-
στήριξε τοὺς ὁμοφύλους τῆς Σέρβους, ὁ Κάιζερ τῆς
Γερμανίας ἐτάχθη μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ τότε καὶ ἡ Γαλ-
λία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερ-
μανίας. Μετ' ὀλίγον ἡ Ἰταλία ἡ ὁποία ἐδίσταζε νὰ
ἀναμειχθῇ εἰς τὸν πόλεμον μέχρι τοῦ 1915 πηγαίνει
μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀντάντ καὶ ὁ πόλεμος γενικεύεται.
Τὸ ἓν Κράτος μετὰ τὸ ἄλλο λαμβάνει μέρος εἰς αὐτόν,
τέλος δὲ καὶ αἱ Ἑνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς.
Ὁ πόλεμος εἶναι παγκόσμιος. Μεγαλυτέρους στρα-
τοὺς καὶ τελειότερα πολεμικὰ μέσα δὲν εἶχεν ἴδει ἄκόμη
ὁ κόσμος. Πυροβολικόν, ἀεροπλάνα, τεράστια πολε-
μικὰ πλοῖα, ὑποβρύχια ἐσκόρπιζον παντοῦ τὸν θά-
νατον καὶ τὴν καταστροφὴν. Εἰς 50 ἑκατομμύρια ἄν-
δρας ὑπολογίζουσι τοὺς στρατοὺς, ποὺ ἔλαβον μέρος εἰς
τὸν πόλεμον· ἐξ αὐτῶν τὸ 1)5 ἐφονεύθησαν ἢ ἀπέθα-
νον. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς δὲν ἐβασανίζετο



31.—Κωνσταντίνος Β΄

ὀλιγώτερον. Ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία εἰς πολ-
 λὰς χώρας κατεστράφη. Τὰς μεγαλυτέρας καταστρο-
 φὰς ὑπέστη τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Γαλλία.

Κατ' ἀρχὰς ἐνίκα ἡ Γερμανία· ὁ στρατός της εἰσῆλ-
 θεν εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ Βελγίου καὶ ἐκινδύνευσεν
 τότε (Αὐγούστον 1914) καὶ αὐτὸ τὸ Παρίσι. Ἄργό-
 Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια, ἔκδ. Β' ἀντ. 15,000 11

τερα όμως, και μάλιστα από την στιγμήν, πού εισήλθεν εις τόν πόλεμον ἡ Ἀμερική (1917), ἡ Γερμανική δύναμις ἤρχισε νὰ κάμπτεται. Τέλος ὕστερα ἀπὸ μίαν μεγάλην ἥτταν εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον ἡ Γερμανία ἤναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Ἐγινε ἀνακωχή τὴν 11 Νοεμβρίου 1918 καὶ ὁ Κόσμος ἀνέπνευσεν. Ἡ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιών (1919) ὑπεχρέωσεν τὴν Γερμανίαν νὰ ἐπιστρέψῃ τὰς δύο ἐπαρχίας Ἀλσατίαν καὶ Λωραίνην εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον της καὶ νὰ πληρώσῃ μεγάλην ἀποζημίωσιν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου· ἐξ ἄλλου διελύθη τὸ αὐστροουγγρικὸν κράτος, διὰ τοῦ ἐδάφους του δὲ ἐμεγάλωσεν ἄλλα κράτη, ἢ ἐσχηματίσθησαν νέα.

7ον) Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε τὴν τύχην νὰ χαρῆ ἐπὶ πολὺ τὴν νίκην της κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ἔνεκα τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Οἱ Τοῦρκοι πρῶτον καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπειτα, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ ἀνακτῆσουν, ὅσα ἔχασαν, ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν. Ἡ Ἑλλάς ἔκαμε καὶ αὐτὴ ἐπιστράτευσιν, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ σύνορά της ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1915 οἱ Σύμμαχοι (Γάλλοι, Ἀγγλοὶ καὶ Ἴταλοὶ ἀργότερα) ἀποβιβάζουσι στρατὸν εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ προστατεύσουν τὴν Σερβίαν· ὅταν δὲ ἀργότερα οἱ Σέρβοι ἤναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν των ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Γερμανοβουλγάρων, ὁ πόλεμος γίνεται



32.—'Αλέξανδρος Α'

πλέον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν. Οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Βούλγαροι εἰσέρχονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μέχρι Καβάλλας.

Ἡ Ἑλλὰς τηρήσασα ἕως τῶρα οὐδετερότητα ἀπέ-

ναντι τῶν ἐμπολέμων μερῶν ἤναγκάσθη ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῆς καταστάσεως καὶ τῶν πολεμικῶν γεγονότων νὰ ἀλλάξη στάσιν: Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρητήθη, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ δευτερότοκος υἱὸς του Ἀλέξανδρος. Ἐξ ἄλλου ἢ Ἑλλάς ἐτάχθη καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων τῆς Συνενοήσεως.

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μαζὶ μὲ τοὺς Συμμάχους εἰς Μακεδονίαν, ἐκέρδισε τὴν νίκην τοῦ Σκρᾶ (ἄνοιξιν 1918) καί, ὅταν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ἔγινε γενικὴ ἐπίθεσις καὶ διεσπάσθη τὸ Βουλγαρικὸν μέτωπον, κατεδίωξε τοὺς Βουλγάρους μέχρι τῆς πρωτευούσης των Σόφιας.

Μετὰ τὴν τελικὴν νίκην τῆς Ἀντάντ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδόθη ἡ Δυτικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Θράκη μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Σμύρνη μὲ τὴν περιοχὴν της εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἡ Ἑλλάς κατέλαβε τὴν Σμύρνην (2 Μαΐου 1919) καὶ ἡ σ υ ν θ ἦ κ η τ ῶ ν Σ ε β ρ ῶ ν (Ἰούλιος 1920) ἐπεκύρωσε τὰς παραχωρήσεις αὐτὰς καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ Δωδεκάνησα. Δυστυχῶς ὁμως ἡ Ἑλλάς δὲν κατῴρθωσε νὰ κρατήσῃ ὅλας αὐτὰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

8ον) Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1920 ἀπέθανεν ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ὁ δὲ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος ἐπανάφερε τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον. Ὁ Βασιλεὺς ἐπανῆλθε τὴν 6ην Δεκεμβρίου.

Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τολμηρὸς Τοῦρκος ἀξιωματικὸς, ὁ

Μόυσταφά Κεμάλ επανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος εἶχε δεχθῆ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ τὸν ἠκολούθησαν καὶ ἴδρυσαν εἰς τὴν Ἄγκυραν τῆς Μ. Ἀσίας ἄλλο Κράτος Τουρκικὸν μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαταλάβουν τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀφοῦ ἐκδιώξουν τοὺς Ἕλληνας. Τὸ κίνημα τοῦ Κεμάλ ἐλάμβανε διαστάσεις, διότι ὁ λαὸς ὁ Τουρκικὸς τὸν ἠκολούθησεν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε τότε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1921 κατέλαβε τὸ Ἑσκή Σεχέρ (ἀρχ. Δορύλαιον) καὶ τὸ Ἄφιόν Καραχισάρ. Οἱ Τούρκοι ὑπεχώρησαν, χωρὶς νὰ πάθουν μεγάλας ἀπωλείας καὶ ὠχυρώθησαν ὀπισθεν τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ πρὸ τῆς Ἀγκύρας. Ἡ Ἑλλὰς τότε εὐρέθη εἰς δύσκολον θέσιν. Οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν δὲν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Τουναντίον μερικὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη ὑπεστήριζον τὸν Κεμάλ. Ἐν τούτοις ὅμως ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἐκστρατεία μέχρι τῆς Ἀγκύρας πρὸς καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἐκστρατεία ἔγινε τὸν Αὐγούστον 1921. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διὰ μέσου ἀγόνου καὶ ξηρᾶς χώρας καὶ τῆς Ἀλμυρᾶς ἐρήμου ἀκόμη ἐβάδισε πρὸς τὴν Ἄγκυραν, διέβη τὸν Σαγγάριον ποταμὸν καὶ ἐνίκησεν ἐπανεπιλημένως τοὺς Τούρκους· ἔφθασεν εἰς ἀπόστασιν 40 μόλις χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀγκύρας. Αἱ ταλαιπωρίαὶ ὅμως εἶχον ἐξαντλήσει τὸν στρατόν, ὁ δὲ ἀνεφοδιασμός του εἰς τρόφιμα καὶ πυρομαχικὰ ἦτο ἀδύνατος λόγω τῶν μεγάλων ἀποστάσεων. Ὑπεχώρησε λοιπὸν εἰς τὴν γραμμὴν Ἄφιόν Καραχισάρ—Ἑσκή Σεχέρ (Σε-

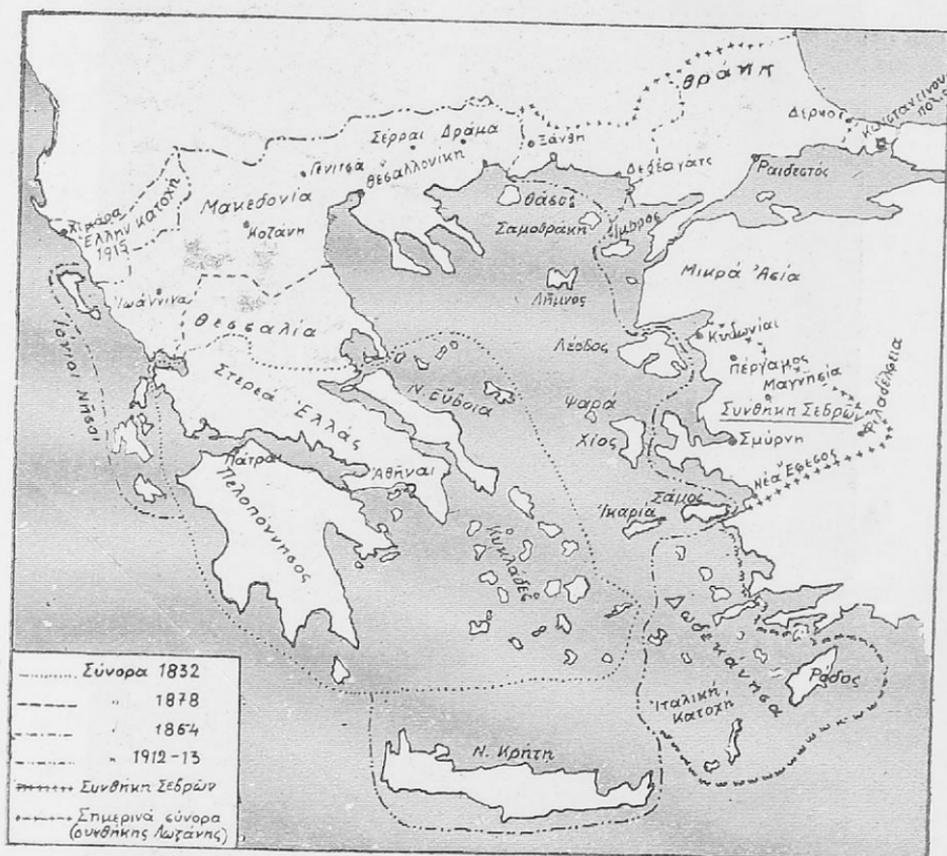
πτέμβριον 1921) καὶ ὠχυρώθη. Ἡ Ἑλλάς ὅμως εἶχεν ἐξαντληθῆ οἰκονομικῶς, ἡ δὲ συντήρησις τοῦ στρατοῦ ἀπῆτει πολλὰ χρήματα. Διὰ τοῦτο ὁ στρατὸς δὲν ἔχει πλέον τὸ παλαιὸν ἠθικόν του, ἡ δὲ πειθαρχία παρέλυσε. Οἱ Τοῦρκοι ἐτοιμασθέντες ἔκαμαν τὸν Αὐγουστον τοῦ 1922 γενικὴν ἐπίθεσιν, διέσπασαν τὸ μέτωπον καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὴν Σμύρνην. Πολλαὶ χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν, ὀλόκληρον δὲ τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Τὰ λείψανα τοῦ Στρατοῦ μετεφέρθησαν εἰς Χίον καὶ Μυτιλήνην.

Ἐξ ἴσου θλιβερὰ ἦτο καὶ ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας. Καταδιωκόμενοι πρὸς τὰ παράλια ἐπεζήτησαν τὴν σωτηρίαν εἰς τὰ πλοῖα. Χιλιάδες ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν· ἐσώθησαν πολλοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρόσφυγες. Αὕτῃ εἶναι ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή, μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἐθνικὰς συμφορὰς.

Ἡ Ἑλλάς ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923), διὰ τῆς ὁποίας ἀπέδωκεν εἰς τὴν Τουρκίαν ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Ἡ συνθήκη αὕτη ὥρισε καὶ τὴν λεγομένην ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Οἱ Ἕλληνες δηλ. τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης ὑπεχρεώθησαν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἔφυγον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐν καὶ ἡμισυ ἑκατομμύριον Ἕλληνες ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ Κράτος τοὺς ἔδωκε



33.—Γεώργιος Β΄.



34.—Ἡ Ἑλλάς

τὰ κτήματα τῶν Τούρκων καὶ ἀποζημιώσεις διὰ τὰς περιουσίας ποῦ ἐγκατέλειψαν.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐντυπώσεως ἐκ τῆς καταστροφῆς ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρητήθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1921 καὶ ἔφυγεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπέθανε. Βασιλεὺς

ἔγινεν ὁ υἱὸς τοῦ Γεώργιος. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅμως τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος ἀπεχώρησεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ὡς πολίτευμα τῆς χώρας ὠρίσθη τὸ δημοκρατικὸν (Μάρτιος 1924).

Ὑπὸ τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα ἔζησεν ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς μέχρι τοῦ 1935 ἐν μέσῳ ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν. Διὰ τοῦτο τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους τούτου ὁ Λαὸς ἐπανέφερε διὰ δημοψηφίσματος τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β΄.

9ον) Ἐπάνοδος τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Β΄.

Ἡ Ἐθνικὴ Κυβέρνησις τῆς 4ης Αὐγούστου.

Μέχρι τοῦ 1936 ἡ Ἑλλὰς ἐκυβερνήθη μὲ πολίτευμα Δημοκρατικὸν Κοινοβουλευτικῆς μορφῆς. Βάσις τοῦ Πολιτεύματος τούτου εἶναι ἡ διαίρεσις τοῦ Λαοῦ εἰς Κόμματα πολιτικά, τὰ ὁποῖα διαγκωνίζονται μεταξὺ των περὶ τοῦ ποῖον νὰ ἀποκτήσῃ τὴν πλειοψηφίαν τοῦ Λαοῦ καὶ νὰ ἀνέλθῃ ἐπομένως εἰς τὴν Ἀρχήν. Οἱ ὀποδοὶ τοῦ Κόμματος πού ὑπερίσχυε κατεδίωκον τοὺς ὀπαδοὺς τῶν ἄλλων Κομμάτων καὶ διαρκῆς ταραχὴ καὶ ἀνωμαλίαι συνέβαινον. Ὁ Στρατὸς ἐπενέβαινεν εἰς τὴν Πολιτικὴν καὶ ἀτελείωτος σειρὰ κινήματων παρέλυε τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους καὶ παρημποδίζε τὴν πρόοδόν του.

Τὴν 1ην Μαρτίου 1935 μέρος τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐχωρίσθη εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδον. Ἡ Κυβέρνησις κατέστειλε τὴν στάσιν καὶ ὀπεφασίσθη τότε ἡ ἀλλαγὴ τοῦ Πο-

λιτεύματες. Διὰ δημοψηφίσματος ὁ Λαὸς ἐπαναφέρει τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β΄. εἰς τὸν θρόνον τὸν Νοέμβριον τοῦ 1935. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ πάλιν τὰ Κόμματα ἐν συνεφώνουν καὶ ἦτο ὀδύνατον νὰ σχηματισθῆ Κυβέρνησις, διὰ τοῦτο ὁ Βασιλεὺς ἀνέθεσε τὴν Κυβέρνησιν τῆς Χώρας ἄνευ Βουλῆς καὶ Ἐκλογῶν εἰς τὸν κ. Ἰωάννην Μεταξᾶν. Ἡ μετοβολὴ αὕτη ἔγινε τὴν 4ην Αὐγούστου 1936.

Ἡ Κυβέρνησις τῆς 4ης Αὐγούστου ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ μέγα ἔργον. Νὰ συμφιλιώσῃ τὸν Λαὸν καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ Ἔθνος καὶ τὸ Κράτος εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ τὸ ἐπέτυχε. Ἀναδιωργάνωσε τὸν Στρατόν, τὸν Στόλον καὶ τὴν Ἀεροπορίαν καὶ ἐπρομηθεύθη ἄφθονα πολεμικὰ ἐφόδια. Ἀνέπτυξε τὴν γεωργίαν καὶ ἐρρύθμισεν ἱκανοποιητικῶς διὰ τοὺς ἀγρότας τὸ περίφημον ζήτημα τῶν ἀγροτικῶν χρεῶν. Ὑπεστήριξε τοὺς ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους, δὲν γίνονται πλέον αἱ καταστρεπτικαὶ καὶ διὰ τὴν Κοινωνίαν καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς ἐργάτας ἀπεργαίαι, οἱ δὲ ἐργάται, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὅλος ὁ Λαός, εὐλογοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Συμφιλιωτοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Κυβερνήτου κ. Ι. Μεταξᾶ.

Τ Ε Λ Ο Σ

Παπὸν τὸν οὐκ ἔστι

Ἐπιτομὴ ἱστορίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ	Σελίς
Ιστορία	3
Διαίρεσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝ. ΙΣΤΟΡΙΑΝ	
Ἑ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς	7
Παρακμὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους	11
Ἡ Εὐρώπη.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝ. ΙΣΤΟΡΙΑΝ	
Ἡ Εὐρώπη μέχρι τοῦ 16ου αἰῶ ος.....	13
Ἡ Εὐρώπη ἐπὶ ἀπολυταρχίας.....	15
Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	
Ἡ Τουρκοκρατία	
Οἱ Τοῦρκοι	
1ον) Οἱ Τοῦρκοι κατακτοῦν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς Χώρας ..	19
2ον) Ἡ Ἀκμὴ τῆς Τουρκίας. Ἡ Τουρκία ἀπειλεῖ καὶ τὴν Εὐρώπην	20
3ον) Ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας.....	21
Β') Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τοῦρκων.	
4ον) Τὰ βάσανα τῶν ὑποδούλων	23
5ον) Ἡ διάσωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ	26
6ον) Θρησκευτικὰ καὶ Ἐκκλησιαστικὰ προνόμια. Ὁ Πατριάρχης—Ἐθνάρχης τῶν Ἑλλήνων.....	27
7ον) Φαναριῶται	29
8ον) Πολιτικὰ προνόμια. Κοινότητες	30

9ον) Αί Ναυτικές Κοινότητες. Ναυτιλία καὶ Ἐμπόριον— Σελίς Κοινοτήτες Ἐξωτερικοῦ.....	32
---	----

Πολεμικαὶ Δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ.

10ον) I.—Κατὰ ξηράν	35
11ον) II.—Κατὰ θάλασσαν. Ὁ Πολεμικὸς στόλος	38
12ον) Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας	40
13ον) Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.....	44
14ον) Λάμπρος Κατσώνης	46
15ον) Οἱ Σουλιῶται. Οἱ ἀγῶνες των κατὰ τοῦ Ἀλῆ	49
16ον) Πρῶτος καὶ δεύτερος πόλεμος (1791 καὶ 1792)	50
17ον) Πολιορκία καὶ καταστροφή τοῦ Σουλίου	53
Παραμοναὶ τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως	
18ον) Οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ Εὐρώπη	57
19ον) Ρήγας Φεραῖος (1757—1798)	59

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ μεγάλη ἐπανάστασις

1ον) Προπαρασκευὴ τῆς Ἐπαναστάσεως. Φιλικὴ Ἐται- ρεία	63
Πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως	
2ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἡγεμονίας	66
3ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.....	70
4ον) Οἱ Τοῦρκοι κάμνουν σφαγὰς. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου	73
5ον) Τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπα- ναστάσεως.....	76
6ον) Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετεσίου	79
7ον) Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.....	83
8ον) Χάνι τῆς Γραβιάς· μάχη Βασιλικῶν	86
9ον) Εἰς τὴν θάλασσαν. Πυρπόλησις Τουρκικῆς φρεγάτας.	88
10ον) Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως	91
11ον) Τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἡ πρώτη Ἐθνοσυνέλευσις.	94

Δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1822)	Σελίς
12ον) Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἐπιθέσεως	96
13ον) Καταστροφή τῆς Χίου	97
14ον) Ἡ ἐκδίκησις τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κανάρης πυρπολεῖ τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα.....	99
15ον) Ἡ Μάχη εἰς τὸ Πέτα	102
16ον) Ἐκστρατεία καὶ καταστροφή τοῦ Δράμαλι	107
Τρίτον Ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1823)	
17ον) Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη	111
18ον) Ὁ Ἐμφύλιος πόλεμος (1823 καὶ 1824)	114
Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἐπανάστασις	
19ον) Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἡ Ἐπανάστασις	116
20ον) Οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ καὶ ἡ Ἐπανάστασις. Φιλελλη- νισμὸς	118
ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
Τουρκοαιγυπτιακὴ Σύμπραξις	
21ον) Συμφωνία Σουλτάνου καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύ- πτου.....	121
22ον) Οἱ Αἰγύπτιοι καταπνίγουν τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ καταστρέφουν τὴν Κάσσον. Οἱ Τοῦρκοι κα- ταστρέφουν τὰ Ψαρά	122
23ον) Ναυμαχία τοῦ Γέροντα	124
24ον) Ὁ Ἴμπραῆμ εἰς Πελοπόννησον	125
25ον) Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα.....	127
Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.....	
26ον) Α'. Περίοδος	128
27ον) Β'. Περίοδος	131
28ον) Ἐπιδρομὴ τοῦ Ἴμπραῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκ- στρατεία κατὰ τῆς Μάνης	133
29ον) Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Γεώργιος Καραϊσκάκης	134
30ον) Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη	137
31ον) Ἡ παρὰ τὸ Φάληρον καταστροφή. Παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως	139

32ον) Ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων. Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυ- μαχία	140
33ον) Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος	142
34ον) Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρίου	144

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Ἑλλάς ἐλευθέρα.

1ον) Βασιλεία τοῦ Ὄθωνος (1833—1862)	147
2ον) Βασιλεία Γεωργίου Α' (1863—1913)	150
Βαλκανικοὶ πόλεμοι.....	
3ον) Αἷτια. Ἡ Νεοτουρκικὴ Ἐπανάστασις	154
4ον) Βαλκανοτουρκικὸς Πόλεμος (1912—13).....	157
5ον) Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος	158
6ον) Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος (1914—18)	159
7ον) Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον	162
8ον) Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ	164
9ον) Ἐπάνοδος τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Β'.—Ἡ ἐθνικὴ Κυβέρνησις τῆς 4ης Αὐγούστου	169



Βασω!!
Βασω!!
Βασω!!

Επιστολή για η. α. - εργαζόμενοι
για την επιστροφή στην
αγορά. Επιστολή
αποποίησης για η. α. -
εργαζόμενους

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπουργείον τῆς Παιδείας
καὶ τῶν Θρησκευμάτων

Αριθ. { Πρωτ. 50163
Διεκπ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰουλίου 1936

Πρὸς

τὸν κ. Β. Πετρούνιαν

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταύταριθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως στηριζομένης εἰς τὸ ἀρθρ. 4 τοῦ νόμου 5911 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. πράξιν αὐτῆς ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» βιβλίον σας διὰ μίαν τετραετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1936 ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συμμορφωθῆτε ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντῆς
Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ

ΤΙΜΗ ΑΔΕΤΟΥ ΔΡ. 16,20 (ΔΕΔΕΜΕΝΟΝ ΔΡ. 3 ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ)

Αριθ. ἀδείας κυκλοφορίας 72.405 13-9-37

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρᾳ κατὰ δέκα πέντε τοῖς ἑκατὸν τῆς κανονισθείσης πρὸς ἀγτιμετώπισιν τῆς διαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν. (Ἄρθρον 6 Διατάγματος «περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως διδακτικῶν βιβλίων καὶ χορηγίας ἀδείας κυκλοφορίας αὐτῶν» 24-1-34).